

20 januari

Debatter m. m.

Fredagen den 20 januari

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. (Forts.).	3
Meddelande ang. enkel fråga av herr Olsson, Johan, om en upplysningsbroschyr rörande kreditformerna för mindre företag. . .	88

Fredagen den 20 januari

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

I den preliminära tidsplanen för kammarens sammanträden under vårsessionen och å anslag om sammanträden denna vecka har upptagits ett eventuellt plenum i morgon lördag för det fall remissdebatten skulle komma att kräva en tredje dag. Jag anser mig nu kunna utgå från att för denna kammarens vidkommande något sammanträde i morgon icke erfordras och avlyser det eventuella sammanträdet.

Huruvida i dag något kvällsplenum behövs eller inte beror på utvecklingen av debatten.

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1967/68, samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag skall med hänsyn till talarlistans längd försöka fatta mig kort.

Under gårdagen diskuterades livligt den av regeringen föreslagna näringslivsfonden. Från oppositionen vill man göra gällande att denna fond tillkommit för att regeringen skulle få möjlighet att »utöva makt» över näringslivet. Ja, en del har gått så långt som att beteckna den som en form av socialisering.

Det är ingen hemlighet att det råder besvärligheter inom en rad svenska industrier och näringsgrenar. Detta gäller bland annat gruvindustrien, järnbruken, skogsindustrien och varvsindustrien. Orsakerna till dessa besvärligheter är varierande. Nya gruvföretag har öppnats litet varstans ute i världen, bland annat i Västafrika, i Indien och i Australien. Genom sin större kapacitet kan dessa företag konkurrera även på den europeiska marknaden.

Inom skogsindustrien har vi i detta sammanhang hört nämnas namn som Koppom, Dals-Långed, Edsvalla och Ådalen. Flera av de aktuella företagen är små enheter med lågt utvecklad teknisk utrustning. Våra konkurrenter på skogsindustriens område i Finland och Kanada är enheter med en årsproduktion av flera hundra tusen ton. Vill man behålla en skogsindustri i Dalsland eller i Ådalen, måste moderna företag med större kapacitet skapas.

De mellansvenska gruvorna befinner sig i ett liknande läge. De har höga fasta kostnader, som skall slås ut på en produktion av ett fåtal hundra tusen ton. Också inom textilindustrien och skoindustrien förekommer problem.

Jag tror därför inte att det är några större svårigheter att placera de 500 miljoner kronor som näringslivsfonden föreslås komma att omfatta. Jag hoppas att denna fond skall komma till stånd och att regeringen därvid kommer att satsa rejält på bärkraftiga företag, helst tillhörande exportindustrien.

Någon talare framhöll i går att de 500 miljonerna var ett litet belopp. Man får emellertid utgå från att intressenterna själva också bör stödja dessa företag och satsa en del i deras utveckling. Om fondmedlen skulle svara för exempelvis 20 à 25 procent av investeringarnas storlek, skulle man därige-

Statsverkspropositionen m. m.

nom bidra till att skapa företag för kanske 2—2,5 miljarder kronor. På så sätt skulle alltså dessa pengar kunna få en verklig effekt.

Detta skulle bli ett viktigt komplement till lokaliseringpolitiken. I samband med denna satsar man framför allt på mindre företag, varför jag tror att lokaliseringpolitiken kommer att ha sin stora betydelse vid sidan av näringslivsfonden.

Det bör också hälsas med tillfredsställelse att alla näringsfrågor nu samlas under ett gemensamt tak under Krister Wickmans chefskap och att även finansminister Sträng och inrikesminister Johansson därvid kopplas in. Det gäller frågor som berör både ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga problem, och jag tror därför att en samordning av handläggningen av dessa frågor är ytterst nödvändig.

Det finns även en annan skillnad mellan lokaliseringsfonden och den föreslagna näringslivsfonden, nämligen att den senare skall verka över hela landet medan lokaliseringpolitiken endast inriktar sig på det s. k. norra stödområdet.

Jag skall inte ytterligare beröra frågan om denna fond utan skall nu gå över till ett helt annat område.

Under inrikesdepartementets huvudtitel finner man ett helt nytt anslag, som jag hälsar med stor tillfredsställelse. Det gäller ett anslag på 1 miljon kronor för åtgärder i syfte att anpassa den utländska arbetskraften till våra förhållanden. Detta är i och för sig ingen stor summa, men vi vet att det finns ungefär 100 000 utlänningar på vår arbetsmarknad, som under årens lopp har gjort det svenska folkhushållet många tjänster, och jag tror att det är en gård av rättvisa att vi ger dem stöd och hjälper dem att anpassa sig till våra förhållanden.

Jag har många gånger funderat över hur dessa utlänningar kan klara pappersexercisen i vårt land. Hur skall exempelvis en finländare kunna upp-

rätta sin självdeklaration? Hur skall han och andra utlänningar komma till tals med olika myndigheter, med sjuk-kassorna o. s. v.? Jag anser att vi bör ge ett handtag åt denna utländska arbetskraft och kanske framför allt stödja utlänningarnas organisationer, tidningspressen för de olika språkgrupperna o. s. v. Enligt min mening är det väl använda pengar.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om glesbygdproblemen. Glesbygderna kommer väl inte att beröras av den näringspolitiska fonden och knappast heller av lokaliseringpolitiken. Nu finns det en arbetsgrupp i kanslihuset som följer utvecklingen i glesbygderna, och så småningom skall det väl komma fram förslag till åtgärder. Hjälpen till glesbygden kan få många former. Vi anser att det i första rummet gäller att hjälpa kommunerna. De har en utbyggd apparat till sitt förfogande, i kommunerna känner man människorna och deras problem på ett mera direkt sätt.

Nu har ju glesbygderna fått ett starkt stöd tack vare skatteutjämningen. Norrbotten och de inre delarna av Västerbotten är tillförsäkrade 125 procent av rikets skattekraft. De som bor i dessa glesbygder är alltså tillförsäkrade i runt tal 100 skattekronor per innevånare. Men om t. ex. 300 personer flyttar från en glesbygdskommun under ett år tappar kommunen 30 000 skattekronor. Statistiken vid senaste årsskiftet visar att det finns kommuner som har haft en sådan folkavtappning. Om vi antar att den kommunala utdebiteringen är 12 kronor per skattekrona, innebär det att kommunen går mister om 360 000 kronor. Och fortgår samma utveckling under några år blir det miljonbelopp som glesbygdskommunen förlorar. Det kan hända att kommunen har stora skulder, och det blir färre personer som måste klara de åtaganden kommunen gjort. Många gånger kan väl inte heller sådana kommuner inskränka sin verksamhet — de måste upprätthålla sin

service. Därför tror jag att man via skatteutjämningen borde ge ytterligare stöd åt glesbygdskommunerna.

Över huvud taget anser jag, då vi ser vad som händer och sker inom näringslivet och på andra avsnitt av samhällslivet, att vi måste få litet mer av solidaritet mellan de olika näringsgrenarna och de olika landsändarna. Det är därför som jag med tacksamhet ser att denna politik fortsätter och att man trots det hårda budgetläget tillför glesbygdskommunerna ytterligare 120 miljoner kronor via skatteutjämningen. Detta bekräftar att regeringen vill upprätthålla samma standard i dessa kommuner som de haft tidigare, och jag hälsar det med tillfredsställelse.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! En svensk vetenskapsman som nyligen hemkommit från en flerårig vistelse i Amerika sade till mig om oss svenskar: »Vi vet precis hur andra folk skall lösa sina svåra problem, särskilt då problemet Vietnam. Inför våra egna uppgifter står vi därmed ofta helt handfallna.»

Vietnamfrågan har redan varit uppe i gårdagens debatt här i kammaren. Det viktiga är naturligtvis att den ihärdiga propaganda beträffande Vietnam, som drivs i syfte att påverka svenska folket till en avog inställning mot Förenta staterna, inte synes matta av. Regeringen är inte fri från ansvar i det hänseendet genom sina egna uttalanden, som bibringar människor intrycket att regeringen har nyckeln till Vietnamproblemet i sin hand, och det är nog helt fel.

För min del vill jag i dag endast säga att det synes mig som om Förenta staterna nu håller på att få övertaget i Vietnam. Det betyder i så fall att USA behåller kontrollen över dessa delar av Sydostasien. Det är när allt kommer omkring en realitet att räkna med och kommer att få återverkningar på andra

Statsverkspropositionen m. m.

håll, när amerikanerna får tid över att rikta uppmärksamheten åt t. ex. Europa. För egen del är jag tacksam, och jag hoppas på fred i Vietnam — klarare uttryckt en amerikansk fred tack vare Förenta staterna. I så fall betyder det också slutet för svensk utrikespolitikens utflykt nummer 1 i världspolitikens modell Palme.

Jag skall tillåta mig peka på en annan fråga som rör sig i svenska folkets sinnen. I trontalet sägs rasmötsättningar i södra Afrika vara ett hot mot världsfreden. Vårt land tillämpar sanktioner mot Rhodesia, och för FN:s auktoritet sägs det vara betydelsefullt att sanktionerna blir effektiva. När sanktionsförfarandet inleddes sade den brittiske premiärministern att det hela var en affär på sex veckor. Vi vet att vi nu har haft sanktioner mot Rhodesia i mer än tolv månader utan att synliga tecken kan skönjas på rhodesisk uppgivelse. Tvärtom har dess granne Sambia råkat illa ut, och det senaste lär nu vara att Rhodesia sträckt ut en hjälpande hand till sin nordliga granne och arga vedersakare.

Man frågar sig hur det går med FN:s auktoritet, varom regeringen talar, när utvecklingen tar en sådan vändning. Litet undrande ställer jag mig nog till den utformning svensk utrikespolitik fått när det gäller södra Afrika, men ännu mer undrande har jag blivit inför den redogörelse utrikesdepartementet sänt ut om verkningarna av eventuella sanktioner mot Sydafrikanska republiken. Däri presenterar man till och med kostnadsberäkningar — ett litet anspråksfullt ord, måhända — för en flottblockad mot södra Afrika. Menar utrikesledningen på allvar att vi skall ge oss in i sådana äventyrligheter som sanktioner mot en halv världsdal, kanske även innefattande vår Eftapartner Portugal som har stora områden under sin förvaltning i södra Afrika? I så fall befarar jag att denna utflykt nummer 2 i världspolitikens kan skapa oss hitills oanade bekymmer.

Statsverkspropositionen m. m.

Det har vid något tillfälle sagts att FN:s auktoritet står lågt, men får inte FN det anseende det förtjänar på grund av den politik som förs, och Sverige är väl en av dess politiks tillskyndare? I föl tillät jag mig hemställa att fortsatt svenskt uppträdande i internationella sammanhang borde mer uppmärksamma oss näraliggande problem. Vi borde också visa större återhållsamhet och försiktighet i våra omdömen.

Jag har delvis blivit bönhörd. Regeringen har på sistone flyttat sin utrikespolitiska verksamhet till oss närmare liggande områden, nämligen Europa, men resultatet härav oroar mig lika fullt. Regeringen säger sig nu kunna spåra vissa tecken till avspänning i Europa. Detta är verkligen enligt min mening så vagt uttryckt — »spåra vissa tecken» — att försiktigheten riktigt lyser i ögonen, men trots försiktigheten i ordvalet är regeringen beredd att dra de djävaste konsekvenser. Ty på denna sköra tråd har regeringen hängt upp en så allvarlig och ödestung sak som vårt försvar. Även om partivännena Willy Brandt slutit fred med sina konservativa motståndare och blivit västtysk utrikesminister, ligger ändå muren kvar där den ligger. Och muren är väl som symbol beviset för att allt kan hända inpå våra egna knutar.

Den känsla av fred i våra trakter, som regeringen söker intala svenska folket vara en realitet, kan likaväl vara en illusion, hur intensivt vi än önskar freden. »Si vis pacem para bellum» — vill du fred bered för krig, var romarnas kloka råd till människorna. Socialdemokraterna följer knappast rådet med försvarsutspelet. De litar så helt på den allra blygaste lilla fredsduva, som de tror sig kunna skönja på himlen.

Det är enligt min mening ett anmärkningsvärt drag detta i vår utrikespolitik att vi skall vara så karska bara ett land ligger tillräckligt långt borta, såsom Vietnam och södra Afrika, och så försäga när problemen ligger inpå

våra knutar. Det är en egendomlig form av skall vi kalla det avståndsmod som visas.

Att regeringen manipulerat i försvarsfrågan en längre tid är välkänt för de initierade, men svenska folket har säkerligen inte uppfattat vad som varit på gång. Varför det skall tystas ned och lyssjas i denna viktiga fråga förstår jag inte. Genom herrar Bohmans och Virgins försorg går det inte längre, och frågan har kommit fram i rampljuset. Jag tror att deras handlande varit en vinning för saken, och jag tror att högerledamöternas återgång är något som vi alla bör värdesätta.

Jag är själv knappast ens kaféstrateg, men om general Thörnell, som var svensk överbefälhavare under andra världskriget, säger att vi bör hålla en fiende borta från vårt territorium, litar jag, liksom många andra beredskapsmän från senaste kriget, på honom. Det är väl heller ingen hemlighet att fransmännen bett amerikanerna utrymma Frankrike med hänvisning till att deras allierade, just amerikanerna, två gånger nödgats skjuta sönder de franska städerna i befrielsekrig, medan Frankrike nu menar sig vilja självt om möjligt bestämma, om det skall krigas på fransk botten eller inte.

Jag tycker också att jag kan våga hänvisa till svenska historien för att draga lärdom. Det nuvarande Sverige har i nyare tid invaderats endast i ett enda landskap, och det är Skåne. Raider har riktats mot Norrland, västkusten och Stockholms skärgård, men endast i Skåne — en naturlig förlängning till Själland eller Ostpreussen — har stora fältslag förekommit. De är knutna till sådana städers namn som Lund, Landskrona och Hälsingborg. Har så mycket ändrats till i dag att vad som var omstritt strategiskt område vid dessa tidpunkter inte är det i dag? D. v. s. är Öresund, passagen för en eventuell sovjetisk flotta ut till Nordsjön och världshaven, mindre begärlig

för stormakterna än på Öresundstullens dagar?

Jag skall nu övergå till att säga några ord om ekonomien. Jag skall börja med en kommentar till en kollega på länsbanken innan jag riktar mig till finansministern.

Landsorganisationens ordförande, herr Geijer, framlade i går sina synpunkter på det ekonomiska läget. Hans pessimistiska bedömning av konjunktutsikterna föranledde honom att uttala att årets budgetförslag med dess kärva utformning hade bort framläggas redan i fjol. Den enda kommentar jag vill göra till herr Geijers anförande är densamma som den herr Geijer gjorde till årets budgetsförslag: anförandet borde ha kommit för tolv månader sedan. Hade så skett, hade det gjort historia.

Finansplanen har redan behandlats så ingående av tidigare talare i går och av herr Dahlberg i dag, att det bara vore ägnat att trötta om jag skulle uppehålla mig vid allt det som redan sagts om bytesbalans, om priser och konsumtion, om den näringspolitiska fonden och mycket annat, som jag naturligtvis finner viktigt — lika viktigt som alla andra i denna kammare.

Jag vill därför begränsa mig till att betona ett par saker som, såvitt jag uppfattat, hittills endast berörts i ett anförande. Det gäller för det första om bytesbalansen att det för lång tid framåt måste bli en central strävan för den ekonomiska politiken att få balans i utrikeshandeln och för det andra att åtgärderna för stabilisering av priser och kostnadsutveckling inte kan väntas få full effekt redan i vår även om herr Sträng hoppas på resultat 1968. Förhoppningarna om nådd balans i utrikeshandeln sträcker sig in på 1970.

Vid den tidpunkten, herr talman, om det går så väl, kommer vi i alla händelser att vara skuldsatta till utlandet långt upp över öronen. Men finns det i dag något verkligt skäl eller någon tendens att peka på, som styrker att

Statsverkspropositionen m. m.

det ens kommer att gå så väl? I själva verket visar ju konjunkturinstitutets beräkningar och t. o. m. de beräkningar som finansministern har i nedjusterat skick presenterat på en tendens i rakt motsatt riktning, d. v. s. en tendens till ytterligare försämring av vårt läge på utrikeshandeln område.

Jag är som kammaren vet en ekonomisk tekniker med politisk belastning. Men kanske just på grund av denna kombination må det vara mig tillåtet att betona en synpunkt nämligen att vi enligt min uppfattning inte klarar detta problem om ekonomien, om balans i utrikeshandeln, om stabilitet i fråga om priser, löner och mycket annat utom genom gemensamma ansträngningar från hela vårt svenska folk.

Det är därför enbart som ekonomisk tekniker som jag nu tillåter mig att framhålla att jag anser att det är nödvändigt med en samverkan inom hela folket. Det bör vara en samverkan på demokratisk grund mellan de fyra partierna. Den bör även sträcka sig till samverkan i regeringsställning.

I höstas tillät jag mig beröra regeringsfrågan, ty vi har nu en sådan. Det är en fråga som vi måhända inte tidigare hade, inte före valet 1966, men i och med att majoriteten av svenska folket nu är borgerlig finns det en regeringsfråga så länge regeringen är socialistisk — åtminstone enligt de principer och regler som vi hittills alltid följt, nämligen att majoritetens mening skall råda.

Herr Erlanders regeringspolitik, herr Erlanders regeringsmonopol har lett oss in i det besvärliga läge i vilket vi har hamnat. De åtgärder som nu föreslås, bl. a. också ekonomiskt motiverade och där vårt lands försvarsfråga dragits in, visar att vi nu befinner oss i ett läge, där konflikten mellan verkligheten och drömmarna inte kan bringas i samklang med mindre än en ändring även på regeringsplanet kommer till stånd. Det går enligt mitt förmenande inte att driva en monopol-

Statsverkspropositionen m. m.

socialism. Det går heller inte med regleringsmonopol för ett enda parti. Det är en dålig form som tiden enligt mitt bedömande snabbt rinner förbi. Våra problem gäller som jag sagt inte bara försvaret, därför att försvaret just i dessa dagar kommit i rampljuset. De förslag till nedskärningar av försvarskostnaderna som vi nu har fått kommer inte, såvitt jag kan bedöma, att bidra till lösning av de ekonomiska problem som vi brottas med.

Med detta, herr talman, vill jag sluta med mitt *præterea censeo*, nämligen att nationalbudgeten bör utskottsbehandlas! Jag ber att få yrka på remiss.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Eftersom vi för en gångs skull är inne på andra varvet i första kammarens remissdebatt skall jag söka ålägga mig en hård disciplin och inte beröra för många frågor. Jag skall endast ta upp sysselsättningsfrågorna och i någon mån vårdfrågorna.

För att börja med den förstnämnda frågan har vi under den senaste tiden fått uppleva, hur den nu pågående strukturomvandlingen i samhället medfört stora påfrestningar för sysselsättningsens upprätthållande. Även om det givetvis inte finns anledning att tala om någon begynnande arbetslöshetskris, så är det inte längre alldeles självklart, att en människa som av någon anledning blir utan arbete omedelbart kan ges en ny anställning. Många människor, särskilt de äldre, upplever i dag en arbetsmarknadssituation som ter sig både främmande och skrämmande därför att fullsysselsättnings-samhället blivit en självklarhet för många, beroende på att samhället satt in alla tänkbara resurser under efterkrigstiden för att hålla sysselsättningen på en hög och jämn nivå.

Den situation som i dag råder på arbetsmarknaden, skulle jag vilja belysa

med några exempel från mitt eget hemlän, Skaraborg. Jag vill bevisa för norrlänningarna, att sysselsättningsfrågorna i vårt land inte är något speciellt norrländskt problem, utan är till finnas även på andra håll. Den textilkris, som vi haft i vårt land under några år, har den sista tiden drabbat Skaraborgs län synnerligen hårt. Betydande industri-nedläggningar har skett inom denna sektor. I några orter, Tidån, Madängsholm och Skara, har inte mindre än cirka 1 000 människor blivit arbetslösa på grund av den rationalisering och strukturomvandling som pågår inom denna näring. De flesta av dessa människor har dess bättre kunnat omskolas och inplaceras i andra näringar. Men särskilt för den äldre arbetskraften har det varit problem, därför att inom textil-industrin är medelåldern synnerligen hög. Och för de arbetstagare som kommit upp i en hög ålder har det endast funnits den möjligheten att gå in i de beredskapsarbeten, som ordnats genom länsarbetsmarknadsmyndigheternas försorg.

Även om det i första hand varit textilindustrin och beklädnadsindustrin, som drabbats hårdast, så har man på sista tiden inom metallindustrin i någon mån märkt tendenser i motsvarande riktning. Vid Elektro-IWO i Mariestad har inte mindre än 450 personer fått varsel om att de kommer att bli friställda under det första kvartalet i år. För en stad av Mariestads storlek kommer det att vålla problem om man inte kan få en ersättningsindustri till stånd. Framställningar till myndigheterna för att få lokaliseringsstöd har gjorts, men som alla vet så ligger Skaraborgs län utanför de s. k. stödområdena och dessa framställningar har inte kunnat bifallas.

Sammanfattningsvis vill jag nämna att arbetslösheten i Skaraborgs län ökat från förra året till i år med inte mindre än närmare 30 procent och det måste enligt min mening betecknas som ett allvarligt observandum och en uppford-

ran till skärpt vakthållning kring den fulla sysselsättningens politik. Jag kanske i någon mån personligen är besviken över att den utredning som inrikesminister Rune Johansson har tillsatt för näringsfrågorna i västra Sverige inte kommer att omfatta Skaraborgs län, trots att vi normalt räknar oss som västsvenskar.

Det beslut som riksdagen fattade om lokaliseringspolitiken var utan tvekan mycket vist, och vi har all anledning att gratulera varandra till det. Enligt min mening är det emellertid behäftat med en svaghet, nämligen att det är geografiskt begränsat i förhållande till lokaliseringsstöds utgivande. Även om jag naturligtvis är övertygad liksom fullt medveten om att närings- och sysselsättningsfrågorna är störst i de s. k. stödområdena — och naturligtvis allra störst i Norrland — anser jag att det som har hänt på arbetsmarknaden den senaste tiden i hela landet styrker mig i min uppfattning att lokaliseringspolitiken borde ha en mera generell verkan för hela vårt land. Det skulle kunna ge möjligheter till att lämna stöd i större utsträckning och i större delar av vårt land än vad som f. n. är fallet.

I årets statsverksproposition har regeringen också presenterat en nyhet — den s. k. näringspolitiska fonden — i vilken det tydligen inryms en hel del politisk dynamit. För min del måste jag emellertid säga att jag hälsar denna fondbildning med största tillfredsställelse, därför att jag är övertygad om att den kommer att bli ett värdefullt instrument då det gäller att angripa den bristsituation, som vi kanske har i fråga om sysselsättningen, samt bli ett medel till att upprätthålla hög sysselsättning i vårt land. Jag är särskilt angelägen om att understryka vikten av att samhället på något sätt får möjlighet att kontrollera eller ges insyn i hur dessa pengar kommer att användas i de företag som kommer i åtnjutande av dessa.

Jag har dessutom i andra samman-

Statsverkspropositionen m. m.

hang framfört meningen, att det kanske inte är så alldeles självklart att samhället alltid ensidigt skall vara skyldigt att påta sig det ekonomiskt-sociala ansvar liksom de andra risktaganden som är förknippade med den struktur-omvandling som pågår inom näringslivet och som stundom leder till friställande av arbetskraft. Man skulle väl kunna tänka sig att näringslivet självt genom försäkringar eller på annat sätt skulle skapa sig en fond för att hjälpa till i detta fall. Beträffande den nu aktuella fondbildningen bör man enligt min mening överväga, huruvida inte näringslivet självt på något sätt skulle kunna bidra till dess uppbyggnad.

Jag skall sedan övergå till den andra punkten av mitt anförande — den som gäller vårdfrågorna. Jag vill inledningsvis starkt tillbakavisa den kritik och det påstående som man understundom hör från oppositionens sida, att vi skulle ha en vårdkris på sjukvårdens område. Jag har tillfälle, i egenskap av ledamot av mitt landstings sjukvårdsstyrelse, att följa dessa frågor. Den målmedvetna planering och satsning som pågår på vårdområdet ger sannerligen inte intryck av någon krissituation. Naturligtvis skulle man komma fortare fram med obegränsade ekonomiska, tekniska och personella resurser. Men som vi vet är det även på detta område nödvändigt med en avvägning, hur angelägna frågor det än finns.

Jag skulle emellertid vilja ta upp några detaljer i de aktuella vårdfrågorna till närmare granskning. Det gäller kanske främst huvudmannaskapet och möjlighörandet av en samordning och ett samlande grepp över de människovårdande uppgifterna i samhället över huvud taget. Som bekant har vi den senaste tiden genom förslag från regeringen fått betydande och värdefulla reformer på detta område. Mentalsjukvården har överflyttats till landstinget, provinsialläkarväsendet från staten till landstinget o. s. v. Jag skall emellertid med några få exempel belysa den splitt-

Statsverkspropositionen m. m.

ring som ändå kvarstår på vårdområdet.

Under havandeskapet har den gravida kvinnan rätt att få komma i åtnjutande av förebyggande vård i landstingets regi, den s. k. mödravården. Förlösningen äger normalt rum på ett sjukhus och landstinget sörjer som bekant för sjukhusvården. Den nyfödde får sedan spädbarnskontroll i den landstingskommunala förebyggande barnvården. Om ett barn av någon anledning behöver omhändertas för social rehabilitering, får den primärkommunala barnvårdsnämnden hand om fallet och placerar barnet på det landstingsägda barnhemmet. All annan barnvård hör som bekant hemma på det primärkommunala planet. Om ett barn är utvecklingshämmat, är det återigen landstinget som kommer in i bilden med sina särskolor och vårdhem. För vissa fall av barnvård finns fortfarande ingenting annat att tillgå än privata vårdhem, där i så fall både primärkommun och landsting ger bidrag.

Ungdomar som behöver skyddstillsyn omhändertas på statens ungdomsvårdsskolor, under det att den psykiska barna- och ungdomsvården skall bedrivas inom både landstinget och primärkommunerna.

Om någon människa skall omhändertas för nykterhetsvård kan han få sådan vård på såväl statliga som primärkommunala anstalter. Det finns till och med landsting som har anstalter för alkoholskadade.

Om någon skulle fällas för brott blir han intagen på en statlig kriminalvårdsanstalt, medan den mentalsjuke tas om hand av det landstingskommunalt ägda mentalsjukhuset.

Åldringssjukvård och långtidsvård bedrivs som bekant i landstingets regi under det att övrig åldringsvård ges på ålderdomshem i primärkommunal regi. Alla som sysslar med sociala frågor vet att en gränsdragning är mycket svår att göra mellan vad som är normalt ett fall av åldrande, vilket hör hemma på

ett ålderdomshem, eller vad som är ett långvårdsfall som skall omhändertas av landstinget.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta uppräknigen, men den blir alltför lång, så jag slutar här.

Jag har velat anföra dessa exempel för att visa på de brister som fortfarande råder på detta område. Jag tror nämligen att det är nödvändigt att snarast göra en översyn av samhällets hela vårdproblem för att se om det inte är möjligt att få en verklig samordning till stånd. Det skulle nog vara en hel del att vinna på en sådan samordning, såväl ur social som vårdteknisk och personell synpunkt och inte minst i ekonomiskt avseende.

Skulle man sedan, herr talman, komma dithän att nuvarande olika vårdbegrepp, såsom sjukvård, nykterhetsvård och kriminalvård, kunde ersättas med ett mera mångfasetterat begrepp, exempelvis *hälsovård*, tror jag för min del att detta skulle medföra en allmänt positivare syn på de olika vårdfrågorna även hos den enskilde medborgaren.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Bland de viktigaste avsnitten som behandlas i årets finansplan är konjunkturläget, bytesbalansen med utlandet, vårt näringslivs möjligheter att producera och exportera sina varor samt den svenska kostnadsnivån. Dessa frågor har ett direkt samband med varandra.

Det näringspolitiska läget kan beskrivas på följande sätt: Vi har en konjunkturbild som visar inte bara en viss pågående strukturomvandling utan också tendenser till en ren konjunkturdämpning. Vi har fortfarande underskott i vår bytesbalans med utlandet. Detta beror på ökad konkurrens från utländska företag, vilket medfört en prispress för de svenska produkterna. Samtidigt har vi dragit på oss en kostnadsökning här hemma, som inte står i någon som helst proportion till pro-

duktionsökningen. Detta förhållande har utan tvivel bidragit till att försvaga lönsamheten i våra företag och påverkat sysselsättningsmöjligheterna i negativ riktning.

Även om antalet företagsnedläggelser och antalet friställda överträffats vid tidigare tillfällen, finns dock berättigad anledning till oro i ett flertal områden av vårt land, inte bara i de ofta drabbade norrländska och västsvenska stödområdena, utan också i andra delar av landet.

Diskussionen bör givetvis vid ett sådant här tillfälle inriktas på vilka åtgärder som är möjliga och lämpliga att vidtaga och på vilka handlingslinjer vi vill följa för att råda bot på befintliga brister. Målet för politiken anser jag bör vara att bidra till skapande av goda förutsättningar för ett näringsliv, som ger oss möjligheter att behålla och vidare utveckla vår standard. Den standard vi uppnår måste också kunna delas av alla medborgare, och vi bör därjämte ha utrymme för en internationell stöd- och utvecklingsverksamhet.

Efter denna bild av läget, som jag tecknat, tycker jag det är ganska lätt att också sätta upp några huvudpunkter att arbeta efter. Vi måste dämpa inflationen och pressa ned kostnadsläget. Vi måste vidtaga en rad åtgärder som stimulerar företagen och ökar näringslivets produktionsförmåga. Vi måste undanröja kostnadsfördyringar, framför allt för exportnäringarna, och vi måste vidtaga direkt säljfrämjande insatser på den utländska marknaden.

Frågan om prisstegringarna skall jag inte särskilt ta upp — det har många gjort före mig i denna debatt — men jag vill något beröra en av de faktorer, som haft en avgörande inverkan på kostnadsstegringen, nämligen avtalsrörelsen och de genomförda löneökningarna.

Jag vill som exempel nämna, att medan lönerna i Sverige från 1960 till 1965 höjdes med cirka 60 procent, var

Statsverkspropositionen m. m.

löneökningarna under samma tid i USA 17 procent och i Kanada 19 procent. Fram till 1968 kommer lönerna att höjas i Sverige med 110 procent från 1960, samtidigt som vi inte ens når upp till en 50-procentig produktionsökning. Denna utveckling är inte bra för vår utrikeshandel. Det vare mig helt fjärran att anse, att den ena eller den andra gruppen tillskansat sig orättvisa löneökningar, även om låginkomsttagarna, trots lovvärda ansträngningar, inte lyckats som önskvärt vore. Jag tror dock att varje löntagare ändå snart kommer att inse, att huvudparten av löneökningarna äts upp av höjda priser och höjda skatter och att vi på kuppen fått försämrad konkurrenskraft och försvagad sysselsättning. Vi har med andra ord snurrat vidare på pris- och lönekarusellen, trots att vi vet att vi troligen blir yra i mössan och får ökad huvudvärk efteråt.

Jag håller styvt på att staten inte skall blanda sig i arbetsmarknadens löneförhandlingar. En uppgift vore dock, tror jag, en mera intensiv och allvarlig information till de ansvariga parterna, till medlingskommissionerna och andra om vårt samhällsekonomiska läge och om de konsekvenser, som blir följden av den eller den lönepolitiken. Allt talar nu för att det finns än större anledning för regeringen att ta initiativ till konferenser med näringslivet om de frågor, som här berörs.

En åtgärd som skulle bidra till att minska kostnaderna och som är direkt inflationsdämpande är en ökad lokaliseringspolitik. I den mån man kan överföra arbetsuppgifter från orter med brist på arbetskraft till orter med överskott, måste detta innebära ett bättre utnyttjande av resurserna och ökad produktion utan besvärande följdinvesteringar i allmän service och utan kostnadsuppdrivande inslag. Det måste vara billigare än att flytta arbetskraften till expansiva orter, vilka ofta kan betecknas som bristorter, eftersom där är brist på både bostäder och all-

Statsverkspropositionen m. m.

män service, vilket leder till att denna service måste byggas ut.

Jag tror att den hastiga folkomflytningen har lett till alltför höga samhällskostnader i förhållande till den produktivitetsökning vi har kunnat uppvisa. I den mån det i våra storstadsområden är brist på arbetskraft i redan befintliga industrier och serviceinrättningar, som måste fyllas för att åstadkomma ett effektivt arbetande samhälle, borde man stimulera utflyttning av en viss del av företagsamheten från dessa orter för att därigenom lätta på arbetskraftsbristen och därmed även på den inflationsdrivande övereffterfrågan.

Bland de praktiska åtgärder som skulle bidra till ett effektivare utnyttjande av såväl stora som små företags olika produktionsstillgångar i såväl expansiva som undersysselsatta områden vore ett väl utvecklat underleverantörssystem, byggt på god lokalkännedom och under former som skapar trygghet för parterna.

I den rad av åtgärder som enligt min mening i ökad omfattning måste vidtagas för stimulans av företagets arbetsbetingelser och produktionsmöjligheter är förbättring av kredit- och lånemöjligheterna. Framför allt måste förhållandena förbättras för den mindre och medelstora industrien. Stimulans av sparande och kapitalbildning och underlättande av överförande av medel från AP-fonderna till näringslivet är angelägna frågor. På beskattningsområdet framstår som brådskande arbetsobjekt att företagen får bättre möjligheter att bygga upp självfinansieringsfonder, investeringsfonder och fonder för resultatutjämning. Kontometoden synes här vara ett intressant instrument. Den är bekant i någon mån från skogskonto och investeringskonto för konjunkturutjämning. En utredning bör, anser jag, undersöka möjligheterna att använda denna metod i flera avseenden.

Utbildningsfrågorna är väsentliga för en ökad produktion. Det gäller givetvis yrkesutbildningen, där vi med stort intresse emotser ecklesiastikministerns proposition i anledning av YB:s förslag. Lärlingsutbildningen och den inbyggda yrkesutbildningen i företagen är billiga utbildningsformer, som vi anser bör understödjas till dess vi eventuellt får andra lösningar. Fortbildning eller vidareutbildning av företagare och personal inom företagen är lika angelägen som utbildning inom skolväsendet. Hantverksinstitutet borde ha större resurser för den verksamhet som där bedrivs. Företagarförningarna har växande uppgifter att föra in rationella arbetsmetoder och att i övrigt stå framför allt den mindre industrien till tjänst för utveckling på olika områden. Vi väntar med intresse på den utredning som skall komma och som vi hoppas skall leda till bättre förhållanden på det här området.

I den för dagen så angelägna frågan att öka produktionen och säkra sysselsättningen har mindre och medelstora företag en avgörande betydelse. Det finns 65 000 anställda i mindre företag med upp till 50 anställda, och i företag med upp till 500 anställda per företag finns cirka 425 000 anställda. Dessa företag svarar för ungefär 65 procent av industriproduktionen. Man möter tyvärr ofta en föreställning om att mindre företag skulle vara orationella och ha låg produktivitet samt betala låga löner. Denna inställning tycker jag är olycklig och felaktig. I en nyligen redovisad utredning inom Sveriges hantverks- och industriorganisation har man konstaterat, att produktivitetsutvecklingen mellan 1954 och 1964 var störst i gruppen företag med upp till 50 anställda eller 62 procent, medan den var 41 procent i medelstora företag och 53 procent i storindustrien. I den nuvarande skärpta konjunkturen tror jag att det skall visa sig att mindre och medelstora företag har en seg livs-

kraft och kommer att göra sin betydande del för att upprätthålla sysselsättningen.

När regeringen nu föreslår en så kallad näringslivsfond om 500 miljoner kronor, som skall byggas upp av skattemedel, så har förslaget väckt mycken kritik. Man anser att pengarna bara får göra en omväg via statsbudgeten för att staten skall få ökad kontroll över näringslivet. Ett ökat sparande från medborgarna skulle i stället leda till en ökning av kapitaltillgången och direkt komma näringslivet till godo.

Det är troligt att detta vore en för de mindre företagen bättre väg. Det beror helt på vilka bestämmelser fonden kommer att vila på. Jag vill dock hävda, att skall en sådan fond inrättas bör mindre och medelstor industri också få del av denna satsning. Syftet med fonden skall ju enligt finansplanen vara att stärka den svenska industriens konkurrenskraft och säkra sysselsättningen i den pågående strukturella förändringen. I detta syfte kan man inte förbigå den i sammanhanget så betydelsefulla mindre industrien.

I mitt program för lämpliga åtgärder omnämnde jag till slut underlättande av exporten och säljfrämjande insatser i ökad skala. Det måste vara fel att i en situation såsom den nuvarande beskatta investeringar t. ex. för den industri som arbetar på export. Man har gjort beräkningar utvisande att den beskattning som genom omsen träffar exporten uppgår till omkring 600 miljoner kronor på ett år. Det blir med andra ord en indirekt tull på vår export, och man frågar sig om det kan vara en riktig politik. Den måste ju ändå leda till en försämrad konkurrenskraft gentemot utlandet. Det är angeläget att också mera stödja det arbete som exportföreningen, småindustriens exportbyrå och andra utför. Dylika insatser måste anses lönsamma. De kan bedömas lika angelägna som försäljningsarbetet i det enskilda företaget.

Vi kan konstatera att Sverige blir ett

Statsverkspropositionen m. m.

mer och mer industrialiserat land. Arbetskraften inom jordbruket och andra krympande näringar vandrar över till industrien. Industrien rationaliseras samtidigt och framställer allt mer varor per anställd. Det är alldeles uppenbart att denna ökande varumängd måste säljas i allt större omfattning till utlandet. Vi har inte råd att konsumera allt själva. Vi måste ha ökad valuta för inköp av råvaror till vår industri för att över huvud taget kunna upprätthålla vår goda ekonomi. Därför är de frågor jag här har tagit upp om ökade produktionsmöjligheter och möjligheter att kunna sälja vad som produceras så viktiga.

Det råder delade meningar mellan regering och opposition om hur man skall handla. Regeringen vill gärna öka det statliga inflytandet och styrningen över näringslivet. Vi menar, att för stort statsinflytande leder till byråkrati, tungrodd administration och stelhet i maskineriet. Enligt vår uppfattning skall statens uppgift främst vara att skapa goda förutsättningar för de enskilda företagen och att med generella medel stimulera produktionen. Det kan innebära att staten ibland så att säga får smörja maskineriet, ibland fylla på bränsle och ibland kanske också sanda på vägen eller dra till en broms. Men all erfarenhet i dag tycker jag talar mot ett kraftigt ökat statsinflytande. Näringslivet i vårt land består till 95 procent av enskild företagsamhet. Det har visat en enastående livskraft och har möjliggjort en standard i vårt land, som är bland de främsta i världen. Vårt arbete, herr talman, bör, tycker jag, bygga vidare på den grund vi redan har.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Såsom varande riksdagsman för Kalmar län kan jag ej underlåta att inledningsvis erinra om att frågan om en bro till Öland nu slutgiltigt förts i hamn genom att regeringen förliden höst tagit med detta projekt i

Statsverkspropositionen m. m.

storbropplanen. Därmed är en 34 år gammal riksdagsfråga avförd från dagordningen. Det var nämligen år 1933 som riksdagsmän från Kalmar län första gången motionerade i denna fråga. Sedan dess har frågan varit aktuell vid flera tillfällen både under 1940- och 1950-talen. Förhoppningarna om en positiv lösning har väl växlat under årens lopp, och därför är naturligtvis glädjen stor, när vi nu efter alla dessa år av arbete för en lösning av denna stora fråga tack vare den nuvarande och förutvarande kommunikationsministerns positiva intresse för frågan kan skönja ett resultat av allt arbete.

I anslutning till denna länsfråga vill jag med tillfredsställelse notera det intresse regeringen visat Kalmar län lokaliseringspolitiskt, trots att vårt län ej ingår i de s. k. stödområdena. Länet har tyvärr en ojämn utveckling, vilket befolkningssiffrorna visar. Sålunda ökade år 1966 Kalmar—Nybro—Emmaboda-regionen med cirka 1 100 personer, medan den norra länsdelen, Öland och de sydligaste delarna av länet minskade med ungefär 400 personer. Det är därför ytterst värdefullt med det stöd som lämnas från regeringen till de områden som visar en negativ utveckling.

Öland får nu genom tillkomsten av Ölandsbron sin chans att hävda sig, och det är min förhoppning att man kommer att tillvarata denna så att den leder till ett positivt resultat.

När det gäller mellersta och norra Kalmar län vill jag erinra om det stöd, som lämnades till Oskarshamn under varvskrisen. Detta eliminerade otvivelaktigt den arbetslöshet som där skulle ha uppstått om ingenting gjorts i detta läge. Det är emellertid min förhoppning att man inom regeringen följer utvecklingen i Oskarshamn, ty av allt att döma är inte krissituationen slutgiltigt avvecklad i detta område.

Vidare vill jag notera det lokaliseringslån på 7,6 miljoner kronor som beviljats till förläggning av en större industri till Västervik. Från länssyn-

punkt är det synnerligen angeläget att näringslivet i norra Kalmar län förstärks, så att man kan bryta den nedåtgående trend vilken där varit förhärskande. Det är därför min förhoppning att vad som nu skett i Västervik bara är en början, som kommer att följas upp med ytterligare åtgärder för att länka in utvecklingen i en klart positiv bana.

Innan jag övergår till att tala om bostadsfrågan vill jag uttala min tillfredsställelse över att man inom regeringen trots den hårda besparingsbudgeten ansett sig kunna anslå 450 000 kronor till en fortsatt restaurering av Kalmar slott och 150 000 kronor för motsvarande ändamål till Borgholms slottsruin. För alla vänner av våra historiska minnesmärken är detta utan tvivel en händelse som bör uppmärksammas.

Låt mig så övergå till att anföra några synpunkter på bostadsfrågan, ett av de spörsmål som väl kommer att särskilt uppmärksammas vid årets riksdag.

Ingen torde kunna bestrida de utomordentliga insatser, som under 1960-talet gjorts på bostadsbyggandets område i vårt land. Aldrig någonsin och knappast någonstans torde en så stor del av befolkningen på så kort tid ha fått sin bostadsfråga ordnad på ett så gott sätt som under 1960-talets första hälft.

Uppskattningsvis torde i dag var femte svensk bo i bostäder som uppförts sedan detta decenniums början. Resultaten från 1965 års bostadsräkning kommer med all säkerhet att visa stora framsteg i form av minskad trångboddhet, ökad bostadsförsörjning och bättre bostäder. Underligt skulle det väl också annars vara med den enorma satsning på bostadsbyggandet som ägt rum med över 1 miljon rumsenheter på tre år — en satsning som i och för sig är nödvändig i ett land som vårt med dess brett expanderande välstånd.

Men dessvärre är bostadsförsörjningen ej problemfri, såsom vi alla känner till. De höga ambitionerna på bostads-

byggandets område — kanske för höga i nuvarande ekonomiska läge — har tvärtom resulterat i mycket stora finansieringsproblem och med all säkerhet även verkat kostnadsuppdrivande. Bostadsbyggandet har under senare år icke fått arbeta under sådana villkor som varje rationell näringsgren måste få arbeta under. Detta har resulterat i betydande störningar inom byggnadsindustrin, som ej kunnat planera sin verksamhet på ett förnuftigt sätt. Såväl inom materialindustrin som på projekteringsidan och byggsidan har störningar förekommit. För första gången på flera decennier har teknisk personal inom bostadsbyggandet permitterats.

I framtiden måste bostadsbyggandet kunna få planera sin verksamhet på samma sätt som andra näringsgrenar. Kravet på en god planering måste just för bostadsbyggandet ställas högt, dels för att bostadsbyggandet är en av våra mest långsiktiga, kapitalkrävande och komplicerade investeringar och just därför kräver lång planeringstid, dels för att statsmakterna i fråga om bostadsbyggandet har ett långt större ansvar än då det gäller flertalet andra investeringar. Det är dock riksdagen som varje år beslutar om bostadsbyggandets omfattning, staten som medverkar i finansieringen av praktiskt taget samtliga nya bostäder, ett särskilt ämbetsverk som bl. a. har till uppgift att fördela bostadsbyggandets volym regionalt och lokalt; ja, man har i planeringsivern gått så långt att man på dagen anger när bygget skall vara i gång. Det är naturligt om byggherrarna litat på kommunerna, på länsbostadsnämnderna, bostadsstyrelsen, riksdagen och regeringen, när ett så detaljerat program för byggandet har fastställts. Det är nödvändigt att förtroendet för alla de samhällseliga instanser som sysslar med bostadsbyggandet bibehålls. Detta måste ske även om det blir nödvändigt att reducera ambitionen i fråga om bostadsbyggandets vo-

Statsverkspropositionen m. m.
lym. Riksbanken och hela banksystemets företrädare måste bättre beakta riksdagens beslut än som skett under senare år. Det initiativ som regeringen nyligen tagit, då överläggningar ägt rum med bankerna — uppenbarligen har de nu också givit ett positivt resultat — måste hälsas med tillfredsställelse, även om man skulle önskat att åtgärden vidtagits något tidigare.

Kostnadsutvecklingen inger i dag mycket stora bekymmer. Just nu föreligger en uppenbar risk för att de nyproducerade bostäderna inte blir överkomliga för hushåll med begränsade inkomster. Vi kan hysa förhoppningar om att en rationell byggnadsindustri — i varje fall om den får arbeta enligt de nya metoderna — skall bryta kostnadsspiralen. Det är hög tid att också bostadskonsumenten får skörda frukten av det industriella byggandet och att alla de löften blir infriade, som PR-sinnade företrädare för det industriella byggandet givit.

I detta sammanhang är det angeläget att påpeka, att inte bara det s. k. industriella byggandet numera bedrivs rationellt. I växande utsträckning sker även det s. k. traditionella byggandet efter rationella metoder. Därför är det angeläget att även detta byggande kan få planeras på ett rationellt sätt. De förmåner till hänsyn till förhandsbesked som nu kommer det industriella byggandet till del — och som är av väsentligt värde — bör därför gälla för allt rationellt byggande, oavsett om det sker med elementbyggnadsmetoder eller ej.

I tider av kapitalknapphet är det viktigt att främja bostadssparandet. Med tillfredsställelse hälsar man därför det förslag som kommittén för lönsparandet framlagt om ett ungdomens och ett allmänt lön- och bostadssparande. Det råder ingen tvekan om att sparandet till bostad är en attraktiv sparform. Som exempel på vilken effekt detta sparande kan ge vill jag nämna att enbart inom HSB, som jag väl känner till, del-

Statsverkspropositionen m. m.

tar för närvarande över 70 000 medlemmar i ett regelbundet bostadssparande. Nya bostadssparare tillkommer också ständigt. HSB-medlemmarnas bidrag till bostadsbyggandets kapitalbildning är inte heller föraktliga. För 1960-talet uppgår medlemmarnas kontantinsatser i bostadsrättslägenheter och egnahem till över 500 miljoner, och enbart under 1965 motsvarade medlemmarnas kontantinsatser statslån för 7 000 à 8 000 lägenheter i flerfamiljshus: Ett ökat kooperativt byggande och ett ökat egnahemsbyggande innebär således ett värdefullt bidrag till bostadsbyggandets finansiering, som det finns anledning att tillvarata, speciellt om man önskar öka det redan nu mycket omfattande bostadsbyggandet. Av största betydelse för bostadssparandet är dock att de som sparar till en bostad t. ex. i en kooperativ förening verkligen kan erhålla garantier för att få en bostad. Därför måste bostadsspararna prioriteras vid fördelningen av de färdiga lägenheterna.

I detta sammanhang finns det dock anledning att något stanna inför kontantinsatsernas storlek. På grund av en successivt tilltagande klyfta mellan produktionskostnader och låneunderlag har den egna kontantinsatsen oavbrutet ökat. I dag existerar egentligen ej 5-procentiga kontantinsatser för bostadsrättslägenheter eller 10-procentiga insatser för egnahem. Insatserna är ofta tre gånger så höga som förutsattes då riksdagen efter kriget drog upp riktlinjerna för bostadspolitiken. Insatser motsvarande 15 procent av produktionskostnaderna är inte ovanliga för bostadsrättslägenheter, och för egnahem ligger insatserna ofta vid 25—30 procent av produktionskostnaderna.

Enligt undersökningar som gjorts av den av inrikesdepartementet tillsatta s. k. lånetaksgruppen, avseende projekt som satts igång första halvåret 1966, låg insatserna för en bostadsrättslägenhet i flerfamiljshus om tre rum och kök på cirka 78 kvadratmeter vid i genomsnitt

12,5 procent, motsvarande 9 750 kronor. För småhus med bostadsrätt uppgick kontantinsatsen till genomsnittligt 27,3 procent, motsvarande 39 500 kronor. Även hyrorerna är höga i nyproduktionen.

För ovan angivna trerummare i ett hyreshus kan hyran beräknas till cirka 500 kronor i månaden, och för ett småhus som uthyres till cirka 1 000 kronor i månaden. Vid 5-procentiga insatser skulle insatsen för en trerummare i ett bostadsrättshus ligga vid cirka 4 000 kronor, medan insatsen i ett småhus inte skulle ligga vid nära 40 000 kronor utan i stället stanna vid något över 7 000 kronor. Vid insatser av denna storlek hade bostadsrättslägenheter i såväl småhus som flerfamiljshus varit överkomliga för mycket stora grupper. För närvarande är det tyvärr en del hushåll som måste avstå från att skaffa sig ett eget hem eller en bostadsrättslägenhet på grund av de höga insatserna. Därigenom motverkas en önskvärd utveckling av det personliga sparandet inom bostadssektorn, därför att sparmålet ter sig för många tyvärr orimligt avlägset.

Å andra sidan är problemet ej bättre för den som skall bo i hyreshus. I viss mån är situationen för hyreshusbyggandets del sämre med hänsyn till svårigheterna att få låna till överkostnaden, som ju är ungefär lika stor för alla typer av företag. De extra kapitalinsatser som för bostadsrättshusens del de blivande bostadsrättshavarna får skjuta till av eget kapital får de som bygger hyreshus försöka skaffa på annat sätt. Det blir lån till hög ränta och med kort amorteringstid, och det innebär ännu högre hyror.

Det är därför, enligt min mening, herr talman, nödvändigt att belåningen bättre anpassas till produktionskostnaderna och att detta sker snarast. Annars kan vi komma i en besvärlig situation med avsättningssvårigheter för nybyggda lägenheter.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Av alla inlägg i remissdebatten tycker jag att det inlägg herr Kilsmo höll i går kväll är det mest egendomliga. Herr Kilsmo höll ett helhjärtat försvarstal för USA:s uppträdande i Vietnam. Han uppstämde en lovsång till vad USA gör för återuppbyggnaden i Vietnam. Med en myriadstatistik stödde han sina uppgifter, en statistik som redan genom sin exakthet måste väcka åtskillig skepsis. Enligt herr Kilsmo gör USA allt som står i dess förmåga för att få fred, och endast Hanois motstånd hindrar förhandlingar, o. s. v. I all sin ensidighet var det en ytterst förbluffande uppläggning. Den var lika onyanserat för USA som andra kritiker är ensidiga mot USA. Man hade nog inte väntat att få höra ett sådant onyanserat tal från riksdagens talarstol. Det skulle vara frestande att närmare ganska innehållet i herr Kilsmos tal, men tillfället är kanske inte det rätta just nu, och vi har senare under våren en särskild utrikesdebatt.

Låt mig säga att kritiken mot USA i Sverige, som i sin tur kritiserades av herr Kilsmo, har sin fulla motsvarighet i hela den västliga världen, inklusive generalsekreterare U Thant, inklusive senator Fulbright och New York Times.

Man måste självfallet beklaga Vietnams plågade folk som i 25 år haft krig i sitt land, först japaner och fransmän och nu amerikaner samt ett förhärjande inbördeskrig. Alla krigförande parter är värda kritik. Varje dag av vägran att förhandla är en anklagelse mot de ledande på vardera sidan. Men mot herr Kilsmos försvarstal kan man ställa frågan: Med vad rätt har USA en halv miljon man i Vietnam-området? Vilken folkrättslig grund har USA för att bedriva och ständigt utvidga detta förödande och så tragiska krig?

Jag lämnar därmed herr Kilsmos anförande.

Under senare tid har vi fått en ny livaktighet i debatten om det svenska biståndet till u-länderna. Det är ange-

Statsverkspropositionen m. m.

läget att fortsätta denna intensiva debatt och opinionsbildning, eftersom det rör en av vår tids största och mest ödesdigra frågor, nämligen hur klyftan mellan de rika och fattiga nationerna skall kunna utjämnas. Hur skall man kunna undvika en växande världsnöd?

Den svenska debatten har i hög grad kommit att gälla hur snabbt man skall nå det s. k. enprocentsmålet.

Nyligen har ett stort antal religiösa och andra ideella organisationer sänt en skrivelse till riksdagens ledamöter. Där säger man att vi helst bör uppnå enprocentsmålet budgetåret 1967/68, d. v. s. i den budget vi nu under våren skall fastställa. Detta är naturligtvis helt orealistiskt. Det innebär att man skulle höja anslaget på ett bräde med bortåt en miljard, och det är ett språng som ligger utanför de budgetära realiteterna. Inte ens under de närmast följande budgetåren kan vi räkna med att uppnå enprocentsmålet.

De 400 miljoner som nu föreslås är naturligtvis en ringa droppe i världsnödens ocean, en ocean som är hart när utan botten.

Den svenska u-hjälpen är föga betydande, hur man än ser den. Detta var en förhärskande åsikt också när Sverige i fjol under en dag utfrågades i OECD:s biståndsorgan DAC som vi nu är anslutna till. Man uttalade där förvåning över att Sverige — som har Europas högsta levnadsstandard och kanske den högsta levnadsstandarden generellt sett i hela världen — inte nått högre. Man bedömde det svenska biståndet mycket positivt när det gällde kvaliteten, den obundna hjälpen, inriktningen på multilateralt bistånd, och man var också positiv i sin bedömning av ökningstakten som under senare år varit starkare i Sverige än de flesta andra länder.

De stora industriländernas bistånd har stagnerat under senare år. Kapitalutflödet till u-länderna ligger på ungefär 9 miljarder dollar om året, och där har det legat under de senaste åren. Men därav går för närvarande cirka 40

Statsverkspropositionen m. m.

procent tillbaka från u-länderna till industriländerna såsom ränta och amortering. Det är alltså ett minskande nettobelopp som går till u-länderna. Samtidigt stiger de rika ländernas nationalinkomst och levnadsstandard mycket snabbare än u-ländernas, särskilt om man räknar per capita och tar hänsyn till befolkningstillväxten. De stora industriländerna håller nominellt sett en praktiskt taget oförändrad nivå på sitt bistånd. I år tillgriper England en ledsam åtgärd genom att minska biståndet med 300 miljoner kronor på grund av de interna svårigheterna i ekonomien. I USA föreslår president Johnson i stort sett oförändrad anslagsnivå, men man vet att kongressen varje år brukar pruta åtskilliga hundra miljoner på hans förslag.

Jag läste härom dagen en intervju i den brittiska tidningen Guardian med världsbankens chef George Woods. Han säger att u-hjälp för närvarande är ett impopulärt ord i de stora industriländerna, naturligtvis främst på grund av deras egna interna ekonomiska problem och besvär med bytesbalansen, en problematik som vi numera i vårt eget land är väl familjära med.

Därtill kommer att de stora industriländerna så starkt förknippar sitt bistånd med villkor om köp och leverans i det egna landet. Det gynnar den egna industrien och lämnar ringa valfrihet åt mottagarlandet att köpa där det är bäst och billigast. I den nyssnämnda intervjun underströk George Woods att USA har 90 procent av sitt bistånd bundet till köp och leveranser i det egna landet. Enligt George Woods önskar amerikanska finansdepartementet nu få en bindning även för de resterande 10 procenten, vilket världsbankens chef naturligtvis energiskt motsätter sig. Genom en sådan bindning kan u-landet förlora de eventuella förmånerna med krediten eller biståndet. Vad hjälper till synes generösa villkor vid en kredit, om man tar ut sådana priser på produkter till u-landet att fördelarna

upphävs? Det finns avskräckande exempel som jag skulle kunna berätta om hur s. k. u-hjälp blivit direkt subvention till givarlandets egen industri genom orimligt hög prissättning och där mottagarlandet sedan fått betala ränta på denna subvention.

Bistandsverksamheten är fylld av sådana paradoxer och mörka fläckar. I de stora industriländerna är motståndet starkt mot att väsentligt öka det multilaterala biståndet som går över FN-organen. Endast 10 procent av allt bistånd till u-länderna går genom FN-familjen, medan 90 procent dirigeras av industriländerna själva direkt till mottagarländerna. Man har därigenom ett stort register för att kunna utöva politiska och ekonomiska bindningar och på annat sätt förknippa villkor med sitt bistånd.

Det framgick klart under höstens generalförsamling i Förenta Nationerna, i vars ekonomiska utskott jag brukar sitta varje höst, att oviljan mot att vidga hjälpen över FN-familjen är ytterst stark i industriländerna. Därför finns också en klyfta mellan den faktiska tillgången av resurser och det mål man mer eller mindre enhälligt uppsatt för de olika FN-projekten.

Sålunda har man i Internationella livsmedelsprogrammet (WFP) satt upp ett mål på 275 miljoner dollar men man har inte nått mer än just över 200 miljoner. För FN:s utvecklingsfond (UNDP) har man enats om ett mål på 200 miljoner dollar om året men bara nått upp till 160—170 miljoner. Internationella utvecklingsfonden (IDA) behöver snarast påfyllning av sina resurser om den inte skall länsas på obundna medel. Flera sådan exempel skulle kunna ges.

Det är klart att man också kan kritisera u-länderna för att de på många sätt handlar dumt. Det är med förskräckelse vi kan läsa exempelvis den franske jordbruksexperten René Dumonts bok om Afrikas dåliga start. Han säger att det finns länder vilkas import

från utlandet till 5—10 procent består av spritdrycker, konjak, whisky och franska viner och sådant, eller länder som bygger presidentpalats för 100 miljoner eller fattiga länder som upprättar en svällande och dyrbar militärapparat. Det är ganska tragiskt att se hur några av jordens fattigaste länder uppträder på detta irrationella sätt. Det är klart att detta i och för sig inte stimulerar industriländerna att satsa.

U-hjälpen är en mycket ung företeelse, till sin nuvarande form och motivering inte mer än ett tiotal år gammal, och det är klart att det kan finnas mycket som tar emot. Det finns överallt i hela industrivärlden en ganska trög opinion. Låt oss här inte överskatta folkopinionens pådrivande kraft. Det behövs mycket av grundläggande och pådrivande opinionsbildning i Sverige, liksom i andra industriländer, för att man skall betrakta biståndet till fattiga folk som en naturlig del av vår verksamhet.

Sverige satsar mer än de flesta länder på det multilaterala biståndet, med ungefär hälften på vardera linjen. Det är önskvärt att öka den multilaterala andelen, och våra representanter i de internationella organen brukar inte försumma att plädera härför.

Vi har i alltför hög grad fått en kvantitativ inriktning av debatten i Sverige, och det är risk för att de kvalitativa aspekterna kommer i skymundan. Man kan naturligtvis liksom statsrevisorerna — som har lämnat en förträfflig redogörelse för situationen beträffande vår u-hjälp på ett hundratal sidor, och jag rekommenderar riksdagens ledamöter att läsa igenom vad de skrivit — säga att enprocentsmålet är mycket irrationellt och att det ligger en fara i att enprocentsmålet blir ett tvång att nå fram till en viss utgiftssumma oavsett eljest föreliggande omständigheter. De säger att det är önskvärt att sådana irrationella bindningar kan för framtiden undvikas.

Detta är i och för sig ett riktigt kon-

Statsverkspropositionen m. m.

staterande. Men enprocentsmålet har rekommenderats av Förenta Nationerna år 1960 såsom riktpunkt. Sveriges regering och riksdag har antagit detta som sin riktpunkt, och därmed har denna målsättning också blivit en faktor att ta hänsyn till. Vad som är intressant i fortsättningen är inte huruvida målet är rationellt eller irrationellt utan hur man skall uppnå det och vilken kvalitet och vilken inriktning vårt bistånd skall få.

Men detta uppsatta mål flyr naturligtvis undan om vi siktar till att nå det först i en mycket avlägsen framtid eller om det blir en restpost i budgeten. Detta skulle också strida mot de intentioner som präglade den berömda propositionen nr 100 vid 1962 års riksdag och riksdagens beslut med anledning därav.

En viktig förutsättning för att få en radikal, fortlöpande ökning av vårt bistånd är att bytesbalansen befinner sig i ett helt annat skick och har en mer positiv karaktär än för närvarande. Då råder ett intimt samband mellan bistånd och bytesbalans. Vi kan emellertid göra åtskilligt t. ex. genom att sända svenska experter, exportera tjänster på olika sätt till u-länderna, men den verkligt väsentliga förbättringen förutsätter en bytesbalans i ett helt annat skick än för närvarande.

Jag vill ge uttryck för mitt starka tvivel på lämpligheten att fastställa en bestämd tidtabell eller ett bestämt årtal då enprocentsmålet skall vara uppnått. Det finns inget land i världen som har uppsatt sådan tidsgräns, och det skulle vara olämpligt att låsa budgetarbetet, vilket kan vålla andra nackdelar. Om den politiska viljan finns och en positiv opinion kan skapas bör ändå målet kunna uppnås låt oss säga ett stycke in på 1970-talet.

Den studiegrupp inom LO och socialdemokratiska partiet som i dagarna gjort färdigt ett program för vår biståndsverksamhet siktar till att enprocentsmålet skall uppnås omkring år

Statsverkspropositionen m. m.

1972—1973. Vi skulle då behöva vara uppe i 1 1/2 miljard kronor. Detta förefaller kunna vara möjligt och realistiskt som en riktpunkt. Men det kommer självfallet att kräva en starkt pådrivande opinion, en bestämd politisk vilja samt också en redobogenhet hos svenska folket att göra uppoffringar som vid behov en eventuell skattehöjning skulle innebära.

Däremot tror jag att ett förslag som framlagts i en motion till årets riksdag om en särskild kolumn på skattsedeln för u-hjälp bör förkastas. En sådan specialdestinering är främmande i vårt budgetarbete, och den skulle i värsta fall kunna skada vår bistandsverksamhet. Ett annat uppslag av tvivelaktigt värde är högerledaren herr Holmbergs förslag att ha ett rundabordsmöte kring u-hjälpen. Det råder ingen oenighet om de bärande principerna för vår bistandsverksamhet, ingen oenighet om målet och inriktningen, utan endast om ökningstakten. Detta är en statsfinansiell och samhällsekonomisk fråga, där en välmenande rådgivning är av mycket begränsat värde.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att definitionen av vad som räknas som bistånd inte alls är entydig och enhetlig. Olika länder räknar olika. Man räknar samman vitt skilda och i värde mycket olika insatser, gåvor, lån, krediter på strama och mjuka villkor, bunden och obunden hjälp, korta och långsiktiga transaktioner o. s. v. Sverige räknar så att säga på det mera puritanska sättet och uteslutande med det statliga biståndet, vilket nära stämmer överens med Förenta Nationernas bistandsstatistik och dess önskemål hur man skall räkna. Det vore värdefullt om vi kunde få en mera entydig definition på vad som är bistånd. Sveriges representanter i FN-organen försummar heller inte att påtala detta. Man skulle därigenom uppnå större hänsyn till kvalitativa synpunkter på bistandsverksamheten och en mera rättvisande bild för jämförelser. Men frågan om

jämförelser mellan olika länder är naturligtvis ändå relativt sekundär, eftersom biståndet trots allt är så begränsat.

I finansdepartementets huvudtitel finns en viktig nyhet. Där bebådas en utredning om ett svenskt system för investeringsgarantier för kommersiellt bistånd. Det sker i väntan på att eventuellt internationellt garantisystem skall utvecklas, det som nu är under behandling i Världsbanken. Detta internationella system ser ut att dröja, och det är därför tilltalande att finansdepartementet tar ett initiativ på detta område.

Våra grannländer och flera andra länder har kommit längre härvidlag. Därmed är de också i stånd att mera än svenska staten kunna stimulera kommersiella insatser i u-länderna. Det är utan tvivel behövt och önskvärt att så sker. Detta är en mångdebatterad fråga med många aspekter. Kommersiella insatser är inte alltid bistånd. De görs från andra utgångspunkter med önskan om privata vinster, t. ex. när en industri anlägges, när ett handelsbolag bildas o. s. v. Men kommersiella insatser i form av industrier och annan företagsamhet från näringslivets utveckling i u-länderna har sitt självklara värde. Det ger arbete, utkomst, skapar sekundärföretag, medför ofta tillfälle till undervisning, sjukvård och dylikt. Det ger arbete i ett samhälle, där ett av de värsta gisslen är arbetslöshet och undersysselsättning. Det ger yrkeskunskap, vana vid industriellt arbete och annat ordnat arbete, det ger tekniska kunskaper och annan s. k. know how. Allt detta är av väsentligt värde i ett samhälle som skall få i gång en teknisk-ekonomisk utveckling på bred front och som avser att lyfta hela samhällsnivån.

Det skulle inte vara svårt att anföra nackdelar med det kommersiella biståndet, särskilt när det är som sämst, men fördelarna torde i regel bestämt överväga. U-länderna önskar i allmänhet ivrigt sådana insatser såsom en hävstång

för snabbare utveckling. Detta faktum får inte fördunklas av sådana inslag som den s. k. Lamco-debatten. Därför vill jag gärna förorda en positiv inställning hos statsmakterna till kommersiella, industriella insatser i u-länderna. De 125-150 miljoner om året som de svenska kommersiella insatserna nu uppgår till är en alltför blygsam insats för att ha någon större effekt.

Jag uppfattar finansdepartementets bebådade utredning om investeringsgarantier som en dylik konkret åtgärd. Här finns utrymme för samverkan och ömsesidig komplettering. Reellt om än inte statistiskt kunde sådana ökade insatser snabbare höja vår totala insats för u-ländernas utveckling.

Jag hälsar också med stor tillfredsställelse att finansdepartementet föreslår uppmjukning av ränte- och amorteringsvillkor för långivning till u-länder. Detta är helt i linje med FN-organens önskan och rekommendationer.

Jag hoppas även att resultat snart skall börja skönjas av de två stora biståndsinsatser som nu bearbetas internationellt och där Sverige tagit väsentliga initiativ. Jag syftar på påfyllnaden av Internationella utvecklingsfonden (IDA) från 250 till 1 000 dollar samt på den s. k. supplementära finansieringen för att stödja u-länderna vid bortfall av exportinkomster. Statsrådet Lange berörde den senare frågan i går kväll.

Om dessa projekt inom rimlig tid förverkligas, blir de av stor betydelse för de fattiga folkens möjligheter att få i gång snabbare ekonomisk-teknisk utveckling och därmed förbättra sina levnadsvillkor.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med herr Möller om att det inte tjänar mycket till att just nu ta upp en ytterligare diskussion om Vietnam. Jag vill fördenksull på herr Möllers vänliga kritik endast ge ett kort svar i samma anda. Herr Möller frågade efter vilka folk-

Statsverkspropositionen m. m.

rättsliga grunder som Amerika handlade i Vietnam. Jag tycker att jag eventuellt kan vänta tills vi får den utrikespolitiska debatt som herr Möller nämnde. Då skall jag gärna redogöra för min uppfattning — efter det herr Möller har redovisat, på vilka folkrättsliga grunder Nordvietnam leder ett kommunistiskt uppror i Sydvietnam. Med detta skall jag nu låta mig nöja.

Vidare skall jag bara berätta en i varje fall för mig intressant sak. Den kritik som i Amerika riktas mot Amerikas eget företag anser jag givetvis mer vägande än den kritik som utvecklas här.

I somras hade jag tillfälle att vara tillsammans med en av chefredaktörerna för The New York Times, som är den främste företrädaren för kritiken mot Amerikas vietnamengagemang. Under tre veckors tid var vi tillsammans på en internationell politisk kurs i England. Under en hel vecka manglade vi vietnamproblemet dag ut och dag in. Det slutade i varje fall med en ganska märklig västgötaklimax, såvitt jag kan förstå. När problemet hade diskuterats dag ut och dag in under hela veckan ställde jag till slut den fråga jag medvetet hade dröjt med att ställa till sista tillfället: Vad föreslår ni nu att amerikanerna skall göra i Vietnam, skall de dra tillbaka sina trupper och lämna landet? Då svarade chefredaktören: »Ingalunda! Det skulle vara en stor olycka för kriget i Vietnam om amerikanerna droge tillbaka sina krafter.»

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Det vare mig fjärran att i dag på nytt ta upp en försvarsdebatt. Den ägnade vi tillräckligt lång tid åt i går, och jag får tillfälle att återkomma i samband med ett interpellationssvar. Jag kan emellertid inte underlåta att ta fram en aspekt ur försvarsdebatten som är aktuell.

Alltjämt görs det i dagligt tal alltför

Statsverkspropositionen m. m.

ofta gällande, att stora besparingar skulle vara att vinna genom olika rationaliseringar inom försvaret. Oftast härleder sådana uttalanden från manliga medborgare, som i en eller annan form har varit inkallade. Försvarets talesman vill ingalunda förneka förekomsten av ibland mindre effektiva övningspass o. s. v. och söker därför vidtagna förbättringar i olika avseenden. Men de rationaliseringsvinster, som skulle vara att vinna genom en effektivare övningsplanläggning, är tyvärr en mycket ringa del av de totala försvarskostnaderna. Det torde vara mindre allmänt känt att begreppet rationalisering förekommit inom försvaret i flera årtionden. Jag tänkte något belysa vad som hänt enbart under de senaste tio åren.

Långsiktplanering inom givna ekonomiska ramar har funnits inom försvaret långt innan riksdagen 1958 gick in för detta förfarings sätt. Denna åtgärd har varit en av de viktigaste för att säkerställa bästa möjliga utnyttjande av tillgängliga resurser. Stor del av annan rationalisering kommer ytterst att vara beroende av att den långsiktiga planeringen kan bibehållas. Tack vare den hittills gällande ordningen har inom försvaret genomförts och är under genomförande en rad rationaliseringsåtgärder. Jag skall tillåta mig att peka på en del.

1. Vart tredje eller vart fjärde år har det militära försvaret varit föremål för fullständiga utredningar av ÖB eller parlamentariska utredningskommittéer.

2. 1961 omorganiserades försvarets högsta ledning, och en ny översyn verkställdes 1965.

3. Försvarsgrensstaberna omorganiserades 1964, och två år senare integrerades de högre regionala staberna. Utredning av omorganisation av de lägre regionala staberna pågår.

4. Statens organisationsnämnd har under årens lopp verkställt genomgripande organisationsförändringar vid flertalet truppförband.

5. 1963 tillkom försvarets intendenturverk i rationaliseringssyfte. I år avtogs förslag inom tygförvaltningens område, vidare pågår utredning om försvarets verkstäders framtida organisation.

6. 1966 framlades förslag till ett nytt inskrivningssystem och personalredovisning.

7. Nya utbildningsbestämmelser antogs förra året av riksdagen på förslag av VU 60.

8. Försök pågår vid vissa truppförband på initiativ av försvarskostnadsutredningen i syfte att få till stånd ett företagsekonomiskt tänkande och handlande inom den militära organisationen.

9. Programmerad utbildning håller på att införas.

10. Databehandling utnyttjas i allt större utsträckning, inte minst i vad avser materielanskaffningsplaneringen.

Jag skulle, herr talman, kunna fortsätta denna uppräknning men jag skall nöja mig med de anförda exemplen. Då försvarsdebatten nu synes bli livligare än på länge, tycker jag att det kan vara på sin plats att vi såsom opinionsbildare hjälps åt att hyfsa debatten och vid alltför högljudda rop om rationaliseringar såsom effektiv sparåtgärd sakligt upplyser om att det, där de stora pengarna står att vinna, har pågått och pågår ett effektivt rationaliseringsarbete, kanske i högre grad än inom många andra områden.

Jag vill, herr talman, ta upp ytterligare en fråga i remissdebatten. Jag skall ägna några minuter åt vår vägpolitik. Investeringsanslagen för väg- och gatubyggandet föreslås för år 1968 ligga på samma nivå som för åren 1966 och 1967. För perioden 1958—1967 kan vi nu studera vägplanens investeringar. Hänsyn måste tagas till uppkomna fördyringar. Beräknar man dessa enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens växindex, får man fram att differensen mellan de faktiska investeringarna och de indexkorrigerade värdena uppgår

till inte mindre än 1 850 miljoner kronor.

Långtidsutredningens prognoser beträffande trafikutvecklingen för perioden 1964—1970 visar en ökning av persontransportarbetet med personbil med 50 procent och en ökning av gods-transportarbetet med lastbil med 60 procent. Räknat i antal bilkilometer per år visar prognoserna en årlig genomsnittstillväxt av väg- och gatutrafiken med cirka 6 procent. Beträffande vägarnas standard anges i årets statsverksproposition att endast 37 procent av riksvägnätet har fullgod standard i förhållande till dagens trafik. Inte mindre än 36 procent är i behov av snar ombyggnad. Av genomgående länsvägar är hela 54 procent i behov av snar ombyggnad. Helt nyligen redovisades också en inventering avseende erforderliga underhållsarbeten varvid konstaterades en eftersläpning överstigande 500 miljoner kronor. I samband med revideringen av 1957 års vägplan har bedömts att för riksvägarna skulle erfordras 8—10 miljarder kronor under en tjugooårsperiod. Ett ännu större behov redovisas för genomgående länsvägar.

Vad är det som i verkligheten håller på att hända inom vägpolitiken? Jo, vi skjuter nödvändiga investeringar in i framtiden. Men hur länge kan vi föra en sådan politik? Av vad som sagts från regeringen så har vi att räkna med ett kärvt ekonomiskt klimat under de närmaste åren, och även jag tror att så blir fallet. Men måste vi inte då också ge oss in på ett nytt synsätt i fråga om investeringspolitiken? Varför inte pröva nya metoder bl. a. i vad gäller investeringar i vägar och större broar? Våra tidigare krav på närmare analyser rörande vägväsendets framtida finansiering har förut avvisats. Men skall vi ha den minsta chans att något så när följa med i utvecklingen måste vi enligt vår mening allvarligt överväga ny metodik i fråga om investeringarna. Jag lovar att riksdagen genom vår för-

Statsverkspropositionen m. m.

sorg skall få tillfälle att ånyo pröva dessa frågor. Den förda vägpolitiken rimmar illa med de nya pålagor på bilismen som nu föreslås. Den höjda fordonsskatten kommer framför allt att drabba den tunga trafiken. Busstrafiken belastas med ytterligare 10 miljoner kronor och lastbilstrafiken med 40 miljoner kronor. Det allvarliga är att glesbygder och exportindustrierna hårdast kommer att drabbas. Varför har man inte avvaktat bilskatteutredningens resultat innan dessa nya pålagor föreslås?

Jag vet att denna fråga senare kommer upp i debatten och vill därför endast påtala att speciellt vi norrlänningar ser mycket allvarligt på verkningarna av den föreslagna skattehöjningen på bilismen.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Liksom min värderade bankkamrat Bertil Petersson skulle jag kunna inleda med några synpunkter såsom representant för Kalmar län.

Det är klart att vi alla är glada över att Ölandsbron kommer till stånd, och det är väl lika uppenbart att vi gläds åt att nu efter en tid av hårt motstånd från regeringens sida kunna konstatera att man i vissa sammanhang för norra länsdelens vidkommande har ansett det förenligt med allmän praxis att ge bidrag av lokaliseringsmedel för att skapa ökad sysselsättning i den delen av länet. Det är ju ett gammalt centerkrav att den sydöstra delen av Sverige skulle införlivas med det område som kallas det norra stödområdet. Vi har hävdad detta genom att påpeka likheten mellan förhållandena i sydöstra Sverige och dem som råder i norr. Norra delen av Kalmar län är ett sysselsättningssvagt område som behöver uppmärksammas, och i den mån detta har skett vill jag också uttala min tillfredsställelse över det, men jag har den uppfattningen att ännu mycket ytterligare måste göras.

Liksom herr Strandberg nyss önskar

Statsverkspropositionen m. m.

jag väl att vad som sades angående försvarsfrågan i går kunde vara tillräckligt för den här remissdebatten. Emellertid har jag begärt ordet huvudsakligen för att ge några synpunkter på försvarsfrågan. Det skall då inte bli ett resonemang omkring miljoner eller miljarder, såsom det ofta blir i det sammanhanget, utan jag skall beröra några frågor som kanske liknar dem herr Strandberg tog upp på sitt sätt.

Herr Strandberg sade att de synpunkter på rationalisering — eller rättare sagt brist på rationalisering — som då och då kommer fram beträffande förhållandena inom försvaret härstammar från personer — jag minns inte, om han sade individer, manliga sådana — som har varit inkallade vid något tillfälle. Det slår mig att herr Strandberg självklart gick ut ifrån sin position som militär. Likaså är det ju uppenbart att mina synpunkter härstammar just från inkallelseperioder.

När man diskuterar olika personal-kategorier hamnar man så småningom längst ner bland meniga. Det är ett uttryck som jag ofta reagerar emot och som jag nog anser borde vara färdigt för avskrivning. Jag hyser vissa förhoppningar i det sammanhanget, som jag senare skall återkomma till.

Först vill jag dock säga att jag finner det glädjande att vi nu kan diskutera försvarsfrågan. För inte så länge sedan var detta en omöjlighet, om man inte ville riskera att bli betraktad såsom försvarsnihilist. För några år sedan föreslog jag och ett par andra ledamöter av denna kammare en minskning av repetitionsperiodernas längd från 30 dagar till 25. Det resulterade i något som nära nog liknade en politisk klappjakt.

Jag minns mycket väl hur det var vid denna tidpunkt och gläds nu i hög grad över att man tydligen kan diskutera dessa frågor utan skygglappar för ögonen. Försvarsfrågan är en av vårt lands allra viktigaste och största frågor.

Också under förra årets remissdebatt

tog jag upp dessa frågor och jag tillät mig då framhålla att jag tror det är angeläget för försvarsviljan att vi alla försöker att så mycket som möjligt förändra förhållandena inom det militära försvarsväsendet, så att bl. a. de inkallade känner att de uppskattas och verkligen har ett människovärde. Jag är som sagt glad över att vi nu törs diskutera detta.

Jag har framför mig en ledare i en av landets större tidningar av den 18 december 1963, där det heter: »Den statliga verksamheten är i regel väl bevakad av press, radio, TV och allmänhet. Uppenbart slöseri med skattebetalarnas pengar blir ordentligt uppmärksammat och kritiserat. De politiska partierna tar då i med hårdhandskarna.

Men en gren av den statliga verksamheten har i varje fall hittills varit undantagen från kritisk granskning från dessa mediernas sida. Försvaret är helig mark. Militärväsendet får inte kritiseras. Gör man det är man försvarsfiende.»

Herr Strandberg antydde nyss att betydande ansträngningar har gjorts inom försvaret för att åstadkomma en rationellare verksamhet, och jag har ingen anledning att betvivla detta. Men lika klart är — det tror jag alla är medvetna om — att det därvidlag finns åtskilligt ytterligare att göra. Jag har i varje fall aldrig kunnat inse varför man inom bl. a. de oppositionspartier, vilka säger sig i princip icke önska statlig verksamhet, inte får kritisera den del av den statliga verksamheten som är störst, nämligen den som pågår inom försvarets område.

När man i går åhörde försvarsdebatten fick man den uppfattningen att i varje fall någon aktad ledamot av kammaren ansåg försvarsfrågan så allvarlig att han menade att försvaret kommer först, sedan ingenting och därefter ingenting. Vad som möjligen blivit över sedan detta tillgodosetts kunde användas för andra ändamål.

Även om jag är på det klara med att

försvaret är synnerligen värdefullt och viktigt och nu bör bli föremål för ingående överläggningar, måste vi göra klart för oss att det finns många andra faktorer i försvarssammanhanget än det rent militära försvaret att ta hänsyn till.

Jag skulle för min del vilja beskriva situationen på följande sätt. Först har vi det yttre militära försvaret. Men för att åstadkomma en försvarsvilja och för att folket i vårt land verkligen skall få känslan av att det har något att försvara måste vi ytterligare utvidga detta tema. Vi måste ha ett inre försvar, ett skydd för människan. Vi måste eftersträva att även i detta sammanhang sätta människan i centrum.

Jag lyssnade med stort intresse och välbehag till herr Sörensons framställning på detta tema i går kväll. Detta inre försvar bör emellertid i detta sammanhang också ta sikte på vår sociala trygghet.

Vi måste vidare ha ett ekonomiskt försvar, vilket är en väsentlig fråga i totalförsvaret. Såvitt jag förstår är det allra viktigast att vi har en livsmedelsförsörjning som är betryggande. Enligt min och många uppfattning kan vi inte åstadkomma detta med mindre än att vi bibehåller det svenska jordbrukets nuvarande volym, så att vi inte i onödan krymper produktionsapparaten. Vi måste också se till att det blir utrymme för jordbruk i alla delar av landet. Det måste ur bl. a. beredskaps- och försvarssynpunkt vara helt felaktiga tongångar, när man ibland gjort gällande att Skåne och vissa delar av Mellansverige skulle vara de enda områden där svenskt jordbruk kan drivas i framtiden. Vi behöver också se till att vi får behålla både stora och små brukningsenheter, eftersom uppenbarligen de mindre enheterna har betydligt större tålighet i ett avspärrningsläge och kan fortsätta produktionen utan inskränkningar och störningar, medan det större och högintensiva jordbruket är mycket sårbart vid en

Statsverkspropositionen m. m.

avspärrning som t. ex. vållar knapphet på drivmedel.

Vi måste också ha en försvarsvilja, sade jag — kalla det gärna ett psykologiskt försvar. Jag vet att man bland militärerna tar mycket allvarligt på detta. Här återkommer jag liksom i fjol till att vi måste ge den värnpliktiga personalen en helt annan roll och uppskattning. Då frågar man sig: Har människan verkligen någon plats i försvarssammanhang? Kriget innebär ju i sig ett omänskligt vanvett. Är det tänkbart att de människor, som skall styra den nutida jättelika krigsapparaten, i det sammanhanget har något egentligt människovärde? Detta är frågor med enbart dunkla svar. Men jag återkommer till angelägenheten av att vi ger personalen i den värnpliktsarmé, som är vårt svenska försvar, en väsentligt större uppskattning, en känsla av verkligt människovärde. Det åligger mig som ledamot av första lagutskottet att årligen läsa bl. a. MO:s ämbetsberättelse. Det mustiga språk som där finns återgivet i samband med redogörelsen för klagomål till MO påminner väldigt mycket om det som användes för 30 år sedan när jag gjorde min värnplikt.

Men hoppets stråle lyser trots allt. Jag har här ett tidningsurklipp med rubriken »Överste föreslår allmän durreform inom krigsmakten». I artikeln sägs att överbefälhavaren förbereder en reform av disciplinära krav och former, och den ifrågavarande översten anser i detta sammanhang att det är angeläget med en betydligt bättre personalvård inom försvaret. En sådan skulle kräva mycket pengar, anser han, och det tvivlar jag inte heller på. Men så fortsätter han med frågan: »Har vi råd att skapa en ytterligare negativ inställning till försvaret bland de värnpliktiga?» Översten föreslår också att hälsningsplikten slopas inom förbanden.

Ja, detta är tendenser som visar att mina och andras upprepade framstötter

Statsverkspropositionen m. m.

för att få en ökad demokratisering till stånd inom försvaret håller på att bära frukt. Jag är mycket glad över detta, inte därför att jag tror att en sådan i första hand är angelägen för att utjämna eventuella motsättningar, utan därför att den är ägnad att skapa en önskvärd bättre försvarsvilja inom hela vårt folk.

Ja, herr talman, jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid dessa frågor. I fjol frestade jag kammarens och herr talmannens tålmod med att bl. a. återge några synpunkter på det då aktuella fallet med den s. k. knäfallsöversten i Bohuslän. I år säger jag: Det är bussigt, du överste där uppe i Norrland, med ditt förslag om en allmän du-reform i försvarsväsendet!

Vi får möjlighet att senare återkomma i en mera ingående debatt beträffande detaljerna, som t. ex. höjning av värnpliktspersonalens avlöningar eller ersättningar. En betydande fortsatt upprustning av kaserner och andra förlägningslokaler är lika nödvändig. Personligen har jag också den mening- en att det är orimligt att inte den värnpliktige och annan militär personal under sin tjänstgöringstid skall få tillgång till ett generellt gällande frikort, så att de har möjligheter att åka med statens järnvägar och bussar som ju inte alltid är fullsatta.

Vad slutligen gäller ramen för och omfattningen av de militära kostnader- na anser jag för min personliga del att regeringens förslag för det närmaste budgetåret kan anses vara fullt tillräckligt, men om vi inom mitt parti blir överens med andra partier om att föreslå ökningsar skall jag biträda dem endast under förutsättning att de viktiga personalfrågor som jag i detta anförande har berört kommer att snabbt tillgodoses så att den värnpliktiga personalen får bättre förhållanden och bättre villkor.

Jag skulle också kunna tänka mig en sådan högre kostnad under förutsättning att vi i annat sammanhang också

beslutar oss för att ha råd med att bibehålla ett svenskt jordbruk i detta land av ungefär den omfattning och på de förutsättningar som för närvarande råder. Om vi hos det svenska folket kan ingjuta förvissningen om hur nödvändigt det är att ha ett försvar försvinner säkerligen den eventuellt kvarvarande försvarsoviljan, och i så fall har jag för min del ingen anledning att motsätta mig en sådan eventuell ökning.

Med dessa ord, herr talman, har jag i huvudsak berört en enda fråga, och jag är medveten om att vi får anledning återkomma till dessa spørsmål när detaljerna vidare skall handläggas.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp).

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Sedan herrar talmän har gjort ett allvarligt försök till ett nytt indelningsverk när det gäller remissdebatten har den situationen uppkommit att vi i går, när det gäller försvaret, hade elittrupperna med de tunga kanonerna i farten, och i dag kommer landstormens reserv med litet mera spridd skottlossning.

Jag har begärt ordet när det gäller försvaret närmast med anledning av den debatt som har uppkommit om försvarsutredningen och dess arbetsformer. Det har också skett med anledning av försvarsministerns uttalande i går där han sade sig önska en ny uppgörelse om försvaret. Jag vill för min del säga att jag inte delar herr statsrådets och chefen för försvarsdepartementet uppfattning på den punkten. Jag anser för min del inte att försvarsutredningen skall vara en förhandlingskommitté som skall träffa en uppgörelse om försvarskostnaderna, och jag kan över huvud taget inte förstå att man från högerhåll talar om ett diktat i detta sammanhang från regeringens sida. Det skulle ju innebära att alla poster i statsbudgeten som regeringen

lägger fram skulle ha formen av diktat. Jag anser inte att det finns något som helst skäl att nu göra ett undantag för fjärde huvudtiteln, och jag finner det helt onormalt att man skall bryta ut en enda punkt ur statsbudgeten och göra den till föremål för partiöverenskommelser. Då kan man uppnå som resultat det läge vi hade i slutet av 1960-talet vid den förra dämpningen av konjunkturen, att försvarskostnaderna är absolut fixerade, men från borgerligt håll kommer man i form av motioner med allvarliga attacker mot exempelvis ecklesiastikhuvudtiteln och socialhuvudtiteln. De försvarsuppgörelser som vi haft sedan 1958 har också medfört att försvarsfrågan fått en sådan behandling som inte alls kan vara tillfredsställande. På grund av att man har haft en fastställd ram har man helt enkelt inte ansett det vara möjligt eller nödvändigt att diskutera de olika punkterna när det gäller försvarskostnaderna i statsutskottets första avdelning eller statsutskottet. Detta beror helt enkelt på att om man skulle sänka en post, skulle det innebära att man skulle behöva öka på ett annat håll. Och det hela har blivit meningslöst. Det har i avdelningen huvudsakligen blivit dispyter om vad överenskommelsen innebär och vad som eventuellt skulle kunna läggas utanför den överenskomna kostnadsramen, vilket framför allt från högerhåll haft sitt speciella intresse.

Någon realbehandling av försvarskostnaderna har alltså inte förekommit i riksdagen sedan 1958, och det måste vara alldeles galet att riksdagen och svenska folket på detta sätt ställs utanför försvarsfrågorna och försvarsdebatten. Därför är herr Åkerlunds uttalande här för någon timme sedan att försvarsfrågan nu skulle tystas ned eller hyssjas ned alldeles felaktigt, ty det är tvärtom på det sättet att genom den försvarsöverenskommelse som vi har haft har det blivit detta nedtystande och detta hyssjande kring försvaret.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är det som vi måste komma ifrån. Överenskommelsen har helt enkelt bidragit till att stoppa debatten och hindra insynen när det gäller försvaret.

Jag är medveten om, framför allt på grundval av materielanskaffningsfrågorna, att en långtidsplanering är nödvändig. Därför är det alldeles självklart att det finns behov av en utredning också när det gäller försvarsfrågorna, precis som när det gäller alla andra viktiga frågor. Men det innebär inte att utredningen skall utmytna i en uppgörelse som skall binda riksdagen för någon längre tid. Det bör vara här som när det gäller alla andra frågor. Utredningen lägger fram sitt förslag. Kan man inte komma överens, får man avlämna reservationer, och sedan blir det regeringen som har ansvaret och som får lägga fram förslagen för riksdagen. Där har också oppositionen möjlighet att i form av motioner komma med sina förslag, och så skall det vara riksdagen som beslutar.

Jag tycker att det är ett glädjande tecken att vi nu har kunnat få till stånd en ordentlig försvarsdebatt, och jag hoppas att den skall kunna fortsätta. Jag måste faktiskt säga att de båda högermännen Bohmans och Virgins tilltänkta avhopp från utredningen närmast ter sig som löjligt. De påminner om egensinniga barnungar som inte får som de vill och därför springer till pappa Holmberg och säger att nu kan de inte vara med och leka längre, utan nu vill de slippa ifrån det här. Hur skulle det se ut om vi skulle tillämpa den metoden i det svenska utredningsväsendet, att om man inte får sina synpunkter tillgodosedda säger man ifrån att man inte längre vill vara med i utredningen? Det skulle väl te sig ganska underligt.

Jag menar inte heller, herr talman, att det vore så märkvärdigt om vi nu allvarligt försöker att få en ny syn på vårt försvar, och jag tycker för min personliga del att man t. o. m. har anledning att sätta sig ned och mycket

Statsverkspropositionen m. m.

allvarligt fråga om de försvarskostnader på över fem miljarder kronor som vi har är utgifter som kan försvaras. Man måste också se det hela ur den synpunkten: Har vi över huvud taget, om vi tänker oss en konflikt med eller mellan stormakter, möjligheter att försvara oss? Kommer vårt försvar att över huvud taget stoppa mer än någon vecka, och hur kommer det sedan att gestalta sig? Jag tycker att man också allvarligt bör se på denna fråga. Man bör naturligtvis också se på hela vårt totalförsvar. Om jag inte kan dela herr Swanströms uppfattning att med detta totalförsvar också skall införlivas det svenska jordbruket, så tror jag ändå att det är nödvändigt att man ser på vårt totalförsvar. Men med den stora anhopning av människor som vi har i vissa delar av landet är jag ganska förskräckt över hur det skulle komma att bli om man exempelvis vid ett hastigt krigsfall skall tänka sig en utrymning av stockholmsområdet och tror att det skulle kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt. Här bör man alltså se på hela vårt försvar ur olika aspekter för att kunna komma fram till förslag som ur skilda synpunkter kan anses vara lämpliga.

Jag tror inte, herr Strandberg, att den rationalisering som man talar om i olika sammanhang varit tillräcklig. Framför allt är jag inte övertygad om att den form av dyrtidstillägg och tillägg på grund av den tekniska utvecklingen som beviljas i enlighet med den hittillsvarande försvarsuppgörelsen medfört att man från försvarets sida haft några allvarliga krav på sig att rationalisera i tillräcklig utsträckning. Jag tror inte att den formen på något sätt varit rationaliseringsbefrämjande.

När vi ser på vår försvarsorganisation har vi all anledning att titta på fredsorganisationen. Jag har tidigare talat om det i denna kammare, och jag har anledning att återkomma. Här har vi en fredsorganisation som praktiskt taget bygger på det som uppstod när vi

avskaffade det gamla indelningsverket. Då räknade man med att våra utbildningsförband skulle förläggas i anslutning till hemortens försvar, att de värnpliktiga skulle ha kort väg till sina övningsplatser. Men det är ju inte längre möjligt. Det är över huvud taget otänkbart att ungdomen i Stockholm och i Mellansverige skall få sin utbildning i hemorten, utan den måste placeras ganska avlägset från sina hemorter. Det finns inte heller längre skäl att bibehålla den indelningen. Det finns också en annan orsak som gör det nödvändigt att vi får en ändring till stånd, och det är den tekniska utvecklingen som medfört allt större och större krav på ökade övningsfält. När vi har våra förband omkring storstäderna kommer det inte att finnas möjlighet att skaffa dessa övningsfält utan stora svårigheter.

Vi har också under de senaste åren lagt beslag på stora områden. Jag vill bara erinra om Gullbergsfältet, Vidsefältet, Älvdalen och utökningen av Ravlundafältet. Det finns naturligtvis inte möjlighet att på detta sätt i fortsättningen lägga stora områden för fåfot för att använda dem för militär utbildning. Det vore också vansinnigt att som herr Swanström nu antyder börja rusta upp våra gamla kaserner och lägga ner betydande pengar på dem för att sedan kanske få skrota ner hela den gamla organisationen.

Herr Strandberg var inne på frågan om FKU, alltså försvarskostnadsutredningen, och dess betydelse. Hittills har vi inte sett några särdeles strålande resultat av dess arbete. Framför allt tror jag att det skulle vara av oerhört stort intresse att få en allvarlig prövning av statssekreterare Olhedes förslag om en allvarlig översyn beträffande leveranserna på den militära sidan. Här sker miljardinköp av materiel till det svenska försvaret, men genom den hemligstämpel som man har god användning för på den militära sidan har vi över huvud taget inte någon ordentlig insyn när det gäller dessa inköp. Detta har

väl i någon mån skett när det gäller flygplanstillverkningen vid SAAB, men det bör säkerligen också ordnas på ett liknande sätt i andra sammanhang. Försvarskostnadsutredningen behöver därför snarast möjligt komma med ett förslag på den punkten så att vi här i riksdagen och allmänheten verkligen får se att alla dessa miljarder, som nu går till försvaret, används på ett förnuftigt sätt.

Jag är också övertygad om att vi inte längre av rättviseskäl kan kräva samma utbildningstid för alla våra värnpliktiga ungdomar. Det innebär alltså att vi blir nödsakade att återgå till kategori-klyvningen och endast ge de värnpliktiga den utbildning som verkligen behövs så att inte människor i onödan skall behöva vara inkallade till militärtjänstgöring, vilket naturligtvis inte kan vara så värst ekonomiskt. Det är ju, herr Strandberg, inte bara fråga om den ersättning som våra värnpliktiga får, utan det är framför allt fråga om det stora inkomstbortfall och det produktionsbortfall som äger rum ute i näringslivet genom att människor på detta sätt i onödan är inkallade till militärtjänstgöring. Det är viktigt — kanske inte så mycket ur de synpunkter som herr Svanström här anfört utan mer ur andra synpunkter — att vi får ett lönesystem som innebär att de värnpliktiga i större utsträckning än hittills varit fallet ersätts för förlorad arbetsförtjänst under inkallelseperioden. Jag är medveten om att vi inte kan göra detta individuellt, utan vi måste räkna med någon form av medelinkomst efter vilken de värnpliktiga skall ersättas. Jag anser att detta borde vara ett incitament för försvarets ledning att icke i onödan ha de värnpliktiga inkallade och för att rationalisera utbildningen på ett annat sätt. Därmed skulle också de verkliga kostnader som vårt försvar drar kunna redovisas, ty i nuvarande situation räknar man inte med det stora produktionsbortfall som sker på grund av repetitionsövningar och inkallelser till första militärtjänstgöring.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag hoppas som sagt att vi ingalunda skall få en ny försvarsuppgörelse utan att vi skall få en stimulerande försvarsdebatt i vårt land igen och att det skall bli möjligt för regering och riksdag att ta ställning till de olika propåer som kommer fram från försvarsutredningen och att vi sedan med hänsyn till det statsfinansiella läget och det utrikespolitiska läget får fatta beslut år från år i dessa frågor.

Jag skall emellertid övergå från försvaret till frågan om bygginvesteringarna. Detta föranleds också av att jag ingalunda är helt överens med finansminister Sträng när han säger att vi till varje pris måste låta näringslivet få företräde i fråga om bygginvesteringar. Jag är överens med honom om detta i nuvarande situation, ty vi har hamnat i ett sådant läge att det är viktigt för oss att handelsbalansen kan återställas. Jag vill också säga att den föreslagna formen av en viss investeringsavgift är bättre än den form i vilken hittills bland annat landstingens byggnad av sjukhus har reglerats, en form som jag inte anser har varit så lämplig.

Däremot kan jag inte vara överens med finansministern om att industrien i alla lägen skall ha företräde och att det skall vara på det sättet att industrien skall kunna göra låga eller inga investeringar under lågkonjunkturer för att sedan under en högkonjunktur begära att få prioritet för sina investeringar. Jag tycker mig ha märkt från industrihåll att man där talar med — för att använda indianspråk — dubbla tungor. Från Sveriges industriförbund framhålles ju att det är nödvändigt att bostadsbyggandet skäres ned. Jag vill bara erinra dem av statsutskottets ärade ledamöter som deltog i resan till Kristianstad föregående höst om att ekonomichefen vid Perstorpsindustrierna förklarade att om de inte fick den behövliga bostadskvoten för att kunna skaffa dit arbetare, så tvingas de att flytta industrien till annat håll, utöka den på annat håll eller rentav flytta den

Statsverkspropositionen m. m.

till utlandet. Industriförbundets uttalande stämmer alltså inte när man säger att bostadsbyggandet skall skärmas ner, då samtidigt industrichefen för Perstorp och för övrigt alla företagschefer landet över uppsöker kommunalmän och talar om för dem att därest de inte får bostäder i tillräcklig omfattning, måste de flytta sina industrier från respektive kommuner. Sådant tal möter man överallt när man träffar kommunalmän. Det säger mig att det finns ett mycket stort behov av en samordnad planering. Det går helt enkelt inte att tänka sig att enbart bygga industrier eller enbart industrier och bostäder, ty ett samhälle kan över huvud taget inte fungera utan skolor, sjukhus och idrottsanläggningar och sådant. Därför måste vi få till stånd en ordentlig och samordnad planering på hela detta område. Det finns således inget skäl att industrien skall ha förmånsställningen att få ligga lågt under lågkonjunktur, utan man kan också kräva att vår industri skall planera på längre sikt.

Jag läste i dag ett uttalande i Svenska Dagbladet av Bankföreningens ordförande, bankdirektör Marcus Wallenberg jr, som uttalar: »Det sägs klart ut, att de statliga myndigheterna liksom hittills bör bära ansvaret för realplaneringen, och den innefattar självfallet också fördelningen av byggandet både geografiskt och tidsmässigt.» Är det nu så självklart? Har vi inte erfarenheter av hur bankerna helt enkelt dikterar vilka byggmästare man måste anlita för att över huvud taget få den bankkredit man vill ha? Jag har i det avseendet flera exempel varvid bankerna har sagt, att om den och den byggmästaren får krediten i fråga, då skall det ges ett byggnadskreditiv. Det finns också exempel på hur man har sagt: Nej, där vill vi inte vara med och lämna krediter, men om ni i stället inriktar er på att bygga på en annan ort skall vi lämna krediter. I sådana fall har man inte överlämnat åt de statliga myndigheterna

att bära ansvaret för denna planering, utan där försöker bankerna i mycket hög grad att styra. Det är i allra högsta grad nödvändigt att på detta område få till stånd bättre förhållanden, där bankerna inte längre har dessa möjligheter.

Låt mig till sist, herr talman, säga ett par ord om den s. k. sjukvårdskrisen och det med anledning av en partimotion underskriven av folkpartiets högsta ledning. Jag vill bara erinra om hur folkpartiet under höstens valrörelse såväl på affischer som i en broschyr talade om, att man hade funnit rätt medicin mot vårdkrisen. Man gjorde alltså gällande för valmanskåren att man inom folkpartiet sitter inne med den rätta medicinen för att lösa vårdkrisen.

Herr Kilsmo talade i dag om västgöta-klimax. Jag tycker att folkpartiet kommer med en verklig västgöta-klimax i detta avseende, när dess stora motion slutar med att begära en parlamentarisk utredning på detta fält. Den medicin som man således nu med stora later gav valmanskåren i höstens valrörelse var, som man redan då kunde förmoda, icke någonting annat än homeopatiska sockerpiller.

Vi får anledning att närmare återkomma till denna fråga när motionen skall behandlas, och jag vill därför nu sluta mitt inlägg i denna remissdebatt.

Herr *Dahl* (s) och herr *Svedberg*, *Lage*, (s) förklarade, att de instämde i den del av herr Söderbergs nu hållna anförande som rörde försvaret.

Herr **ÅKERLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag just hade tänkt anföra några ord med anledning av vad herr Söderberg yttrade om försvaret, får väl den repliken också riktas till herrar Dahl och Svedberg, som instämde i den del av herr Söderbergs anförande som rörde försvaret.

Herr Söderberg lyckades missförstå mig så grundligt att jag faktiskt frågat mig om en replik fyller någon mening.

Normalt brukar herr Söderberg snabbt och väl kunna fatta innebörden i ett inlägg, men nu fick jag intrycket att herr Söderberg i någon mån var förblindad av en förutfattad vilja att missförstå. När jag talar om hyssjandet i den svenska debatten, gäller detta hyssjande utrikespolitiken. Vi svenskar talar alla högt och vitt och brett om avlägset belägna länder, och då är vi mycket bestämda i våra uppfattningar och anser oss fuller väl veta hur alla problem skall lösas. Vi har emellertid, enligt mitt sätt att se, faror och risker alldeles inpå våra egna gränser, ja kanske rent av inne i landet. Men då tiger vi och då tystar vi ned verkligt allvarliga frågeställningar. Vi är försagda inför det förhållandet att det finns farliga ting alldeles inpå våra gränser.

Jag tycker vidare att kritiken mot herrar Virgin och Bohman är obefogad från herr Söderbergs egna utgångspunkter. Vad är det herrar Virgin och Bohman har gjort? De har genom sitt av herr Söderberg förlöjligade avhopp gjort just det som herr Söderberg vill skall göras. De har dragit bort slöjan från försök att dölja målsättningar beträffande vårt försvar. Det har visat sig att man på socialdemokratiskt håll hade vissa målsättningar för vårt försvar, målsättningar som vi icke kan vara med om, målsättningar som vi förmenar skall underställas svenska folket till diskussion. I mitt uttalande pläderar jag för önskvärdheten av att en sådan diskussion kom till stånd.

Låt oss verkligen försöka sätta oss in i vad det betyder att vi skall lämna vissa områden av vårt land oförsvarade och eventuellt tillåta en fiende att landstiga där, för att ta upp försvaret inom vårt lands gränser.

Herr Söderbergs försvarsnegativism är ju stark, och den är väl känd uti denna kammare. Jag förstår mycket väl att jag inte har någon möjlighet att på övertygandets väg få honom att ändra uppfattning på denna punkt, men jag vill i alla fall, herr talman, klart ha

Statsverkspropositionen m. m. sagt ifrån att herr Söderberg har missförstått mig.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att herr Åkerlund har någon som helst kännedom om min »försvarsnegativism». Jag är nämligen ingalunda någon motståndare till försvaret men, herr Åkerlund, jag anser att vi skall ha ett effektivt försvar. Försvarsuppställningar skall inte träffas på det sätt som de hittills gjort, nämligen att svenska folket och riksdagen inte får vara med och bestämma om våra försvarskostnader och inte får en ordentlig insyn i försvaret. Detta är något helt annat, herr Åkerlund, än att vara negativ till försvaret. Jag tror det är betydligt större risk att låta försvarsuppställningar träffas mellan några få partimän, medan riksdagen i sin helhet ställs utanför.

Missförstånd kan ofta bero på inte bara att den som gör sig skyldig till missförståndet har svårt för att fatta utan också på att den som yttrar sig uttrycker sig dunkelt, och det var i detta fall säkerligen vad herr Åkerlund gjorde.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag missförstått herr Söderbergs inställning till försvaret, kan jag inte annat än uttrycka min stora glädje över det förhållandet. Jag är i så fall bara glad över att herr Söderberg förnekar att han är försvarsnegativistisk, och, om jag får tolka det åt andra hållet, att han i själva verket är positivt inställd till försvaret. Så mycket bättre i så fall.

Herr Söderberg säger att han vill ha ett effektivt försvar. Såvitt jag förstår är det ett önskemål som vi alla kan dela. Men herr Söderberg vill underförstått göra gällande att han är skickligare att bedöma hur vi skall nå ett effektivt försvar än de människor som har till daglig uppgift att studera detta

Statsverkspropositionen m. m.

och hantera försvarsfrågan, t. ex. i utredningar. Enligt min uppfattning är dessa mer kompetenta att bedöma hur man skall få ett effektivt försvar.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte talat om att jag skulle sitta inne med någon viss kompetens att bedöma försvaret. Jag anser att vi skall ha kompetenta människor att utreda försvaret och komma med förslag, men sedan skall vi på precis samma sätt som i alla andra frågor ta hänsyn till olika saker som kommer fram i dessa utredningar.

Om herr Åkerlund menade att det är generalerna Thunberg, Rapp och andra, vilkas uppfattning skall vara det allena saliggörande, då vill jag säga som Göteborgs-Posten, att man inte skall överlämna åt flyggeneraler att bestämma om försvaret.

Jag tror det vore oklokt att överlåta åt fackmän att besluta. Det skulle vara precis som om vi på sjukvårdens områden utan vidare skulle godta allting som våra läkare kommer med. Det finns inga möjligheter att göra det. Det är de människor som sitter i förtroendeställning som skall allvarligt bedöma och ta ställning i de olika frågorna efter de utredningar de sakkunniga medverkat uti.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi är väl alldeles överens om att utredningarna av försvaret skall genomföras av generalerna men att det inte är på generalerna det ankommer att göra den slutliga avvägningen av hur försvaret kommer att se ut. För det ändamålet har vi tillsatt en försvarsutredning. Åtminstone från högerpartiets sida ser vi saken så. Vi har i försvarsutredningen satt personer av hög kapacitet som vi bedömer kompetenta och som vi har fullt förtroende för.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! För en månad sedan berörde Ni i en tidningsartikel riksdagens arbetsförhållanden. Ni försvarade den stundtals mycket höga frånvarofrekvensen i kammaren — som vi ju kan se illustrerad för ögonblicket — med att det långa stillasittandet blir outhärdligt. Därom torde råda enighet bland alla som haft tillfälle att vistas här några dagar. Samtidigt måste jag erkänna att det framstår som en smula egendomligt att vi inte kan införa litet förnuftigare arbetstider. Varför skulle vi exempelvis inte kunna börja litet tidigare på morgnarna och ha en lunchpaus som alla andra? Att riksdagsrestaurangen inte hinner servera oss alla finner jag inte särskilt bärande som motargument.

Ni fann i Er tidningsartikel att det var förståeligt, att många föredrar att läsa snabbprotokollens referat hellre än att lyssna till debatterna, framför allt i samband med besvarandet av enkla frågor och interpellationer. Om jag förstod Er rätt, herr talman, blev dessa debatter alldeles särskilt tråkiga till följd av regeringens benägenhet att dröja med svaren. Iakttagelsen torde bekräftas av många. Inga statsråd finns nu närvarande men också för dem blir väl stillasittandet outhärdligt, även om det inte brukar vara alltför långa stunder som de vistas här i kammaren. Det är väl svårt för dem att hinna stilla vetgirigheten, och vetgirigheten blir naturligtvis större ju fler problem som uppkommer.

Särskilt de enkla frågorna visar en markant tendens att öka. År 1963 uppgick antalet enkla frågor här i kammaren till 18 och i andra kammaren till 54. År 1964 hade antalet ökat till 69 respektive 157. År 1965 blev antalet 40 respektive 201, och år 1966 slutligen förekom 50 enkla frågor i första kammaren och 209 i andra kammaren. Allt tyder väl på att antalet enkla frågor kommer att öka ännu mera.

I åtskilliga fall dröjde svaren, och

framför allt visade de debatter som fördes att vi inte lyckats ge de enkla frågorna den snärtighet och den inriktning som en gång åsyftades. Allra minst har vi kommit nära den förebild som många väl hade i det de tänkte sig att vi skulle få replikskifte i stil med det engelska parlamentet. Vi ledamöter har i stället en benägenhet att tråka ut eventuella åhörare genom att läsa från i förväg färdigställda manuskript. Det kan även hända, såsom Ni påpekade i Er artikel, att ett statsråds svar omfattar flera sidor. En del av interpellationssvaren har också varit så ambitiösa att de närmast påmint om små utredningar. Självdisciplinen är väl den bästa boten mot tråkigheten, men för att fråge- och interpellationsinstitutet skall fylla någon vettig funktion, måste väl även kravet ställas att svar lämnas relativt snabbt eller inom ett par tre veckor medan frågorna ännu har aktualitet.

Trots alla löften och alla ansträngningar i syfte att uppnå förbättringar kommer flertalet interpellationssvar fortfarande mot sessionens slut. Här i första kammaren besvarades under våren 1966 sammanlagt 36 interpellationer, varav 22 i maj. Under höstsessionen besvarades 25 interpellationer, varav 16 i december och då många de allra sista dagarna. Det fanns interpellanter som fick vänta på svar från vår till höst. Somliga väntade helt förgäves. Regeringen har självfallet formell rätt att här förfara hur den vill, men det förefaller mig som om statsråden själva borde ha ett visst intresse av att deras svar kom på sådan tid att de kunde uppmärksammas både av press och allmänhet. Att många av svaren kommer i slutet av varje session ger ett intryck av dålig planering.

Får vi en enda kammare — för att åter citera Er artikel, herr talman — måste förmodligen talmannen få rätt att sovra bland frågorna eller på annat sätt åstadkomma någon form av ransonering, särskilt om det skall bli en

Statsverkspropositionen m. m.

kammare med 350 ledamöter, vilket nu anses oundvikligt men som jag personligen beklagar, inte minst mot bakgrunden av det intryck man får av debatterna här och i andra kammaren. Där har man ännu flera talare, och där drar debatterna ut orimligt långt. I en enkammare med 350 ledamöter får man räkna med mastodontdebatter. Enligt min åsikt skulle det vara vida bättre, om man skar ner antalet ledamöter till cirka 250 och eventuellt införde ett suppleantsystem, ungefär i den form som finns i Norge.

Ni skrev också, herr talman, att med den nuvarande uppdelningen på två kamrar blir det ofta besvärligt för statsråden att besvara interpellationer och enkla frågor, när de tvingas rusa från en kammare till en annan. Det kan vara svårt att beräkna hur länge en debatt skall pågå. Den svårigheten fick jag känning av i höstas, då jag inte fick något uttömmande svar på en interpellation om det nordiska tanzaniaprojektet. Vederbörande statsråd var då tvungen att gå in till andra kammaren för att där besvara en annan interpellation.

Sedan dess har som bekant ändringar ägt rum i regeringens sammansättning och det har gjort att hans excellens utrikesministern har tagit hand om biståndsfrågorna.

Min interpellation gällde administrationen av det nordiska tanzaniaprojektet. Jag hoppades få veta — och hade kanske hoppats få svar i dag — om det inte finns en allvarlig risk att den som unik betecknade samnordiska karaktären förloras, om man följer den nordiska ministerkommitténs förslag, ett förslag som för övrigt har oroat Nordiska rådets presidium. Förslaget gick ut på att man i stället för en nordisk styrelse med en särskild exekutivsekreterare för tanzaniaprojektet skulle genomföra en gemensam administration för samtliga nordiska biståndsprojekt och delegera ansvaret för tanzaniaprojektet till SIDA.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag fick inte något lugnande svar på mina farhågor. Inte heller fick jag veta hur det förhöll sig med uppfattningen i Tanzania, där man väl tror att vi här i Sverige ändrat inställning och vill ge projektet en svensk betoning. Jag stöder mig på ett uttalande som gjordes av SIDA:s chef vid besök på Tanzanias finansdepartement en av de första dagarna i oktober 1966. Enligt protokollet som då fördes yttrade SIDA:s chef bl. a. att projektet hädanefter skulle stå under svensk ledning. Även om de andra nordiska staterna betalar sin andel av projektet, så förfelas ju därmed intrycket i mottagarlandet att det är fråga om en samnordisk insats. Det är beklagligt med tanke på att projektet var avsett att för det splittrade Afrika demonstrera hur en grupp stater frivilligt kunde samarbeta. Det var ju detta som var det unika med hela projektet.

När jag återkommer till frågan i dag, sammanhänger det med att det förefaller som om tanzaniaprojektets nordiska karaktär ytterligare tonats ner. I förra årets statsverksproposition hade anslagsäskandena inryckts i redogörelsen för SIDA:s fältverksamhet som en del av avsnittet om Tanzania, medan det tidigare tagits för sig. I år har gränserna mellan det nordiska projektet och de övriga suddats ut ännu mera. Om finansieringen av de skilda projekten ges inga exakta uppgifter. Endast en klumpsumma anges för samtliga svenska, nordiska och internationella projekt i Tanzania.

Det förklaras vidare, att Kungl. Maj:t beträffande hela SIDA:s fältverksamhet må äga rätt att ta ställning till prioriteringsfrågorna vid dispositionen av de anvisade medlen. Det anförs också, att Sverige inom ramen för gällande avtal kommer att göra en växande biståndsinsats framför allt inom hälsovård och undervisning.

Jag tycker att det är litet svårt att få dessa olika uppgifter att gå ihop. Har inte Sverige redan bundit sig för ett bestämt program i fråga om utgif-

terna för det nordiska tanzaniaprojektet på samma sätt som man väl gjort beträffande det nordiska sjukhuset i Korea? Detta sjukhus skall ju avvecklas i oktober 1968, varför problemet väl i detta fall inte är så stort. Men hur är det med tanzaniaprojektet?

I november 1965 bemyndigades styrelsen att planera för ett nytt nordiskt projekt för femårsperioden 1967—1971, varvid man skulle räkna med ett årligt rambelopp på 15 miljoner kronor, vilket skulle ställas till förfogande av de nordiska länderna gemensamt. I augusti 1966 uttalade den nordiska ministerkommittén att den var beredd att förlänga avtalet med Tanzanias regering till den 1 september 1969. Föreligger det alltså inte i detta fall en bindande överenskommelse?

Även om det skulle föreligga endast moraliskt förpliktande löften, måste det onekligen framstå som underligt för de andra berörda parterna, om det som man trodde välbärgade Sverige planerade så illa att vi inte kunde uppfylla vad vi ställt i utsikt att ge till de verkligt nödlidande folken.

U-hjälpen blir — för att upprepa vad herr Arne Geijer i går framhöll — på alla sätt ett verkligt dystert kapitel. U-hjälpen är en moralisk förpliktelse för oss. Vår nu sviktande hjälp avtecknar sig mot bakgrunden av den bottenlösa nöd, som före detta statsrådet Lindström och även fröken Mattson skildrade i går.

I viss mån försöker vi väl också komma ifrån våra förpliktelser och åtaganden genom att ställa dem i motsatsförhållanden till låglönegruppernas svårigheter. Ett sådant resonemang påminner mig i mycket om den obotfärdiges förhinder.

Det förefaller mig också som om det ligger en antydning till ett framtida konstitutionellt problem i frågan hur man skall kunna säkra och fullfölja projekt eller andra engagemang av internationell karaktär. Varje åtagande härvidlag måste bygga på en planering, som kan

slås i spillror om den enskilda staten inte förstått att en bindande förpliktelse måste följas. Den måste på något sätt utformas så att den inte kan brytas när eventuella svårigheter uppstår.

Det är inte stor mening i att skapa ett samarbete om de som skall fullfölja det i regeringskommittéer eller i samordnande organ av annat slag praktiskt taget saknar handlingsfrihet på någon sikt.

Jag förmodar, herr talman, att det snabba ombytet av statsråd vilka sysslar med dessa frågor har ställt regeringen inför problem på detta område liksom även i andra avseenden. Åtminstone ett av dessa problem berör även oss andra. Det har ännu inte såvitt jag vet klagjorts huruvida handelsministern skall ta hand om konsumentfrågorna, vilka fru Lindström handlagt sedan år 1954 och vilka fått aktualitet i samband med det betänkande som framlades dagen innan fru Lindström lämnade regeringen.

Även om man förstår att den snabba förändringen vållade bekymmer i regeringen, blir man litet konfunderad av att regeringen så hastigt kände sig nödsakad att även öka antalet statsråd från 16 till 18 sedan 17 statsråd för två år sedan befunnits vara det lämpliga antalet. Inte mindre förvånande är det att statssekreterare Wickman som vanligt fick vänta, trots att han redan välkomnats i denna kammare med tanke på en länge aviserad utnämning. Litet stötande förefaller det mig också vara att man nu talar om hans utnämning som närmast ett fullbordat faktum, fastän någon proposition om ökning av antalet statsråd inte har lagts fram i riksdagen och ännu mindre behandlats eller godtagits.

Regeringen fick efter fru Lindströms avgång brått med att utnämna fru Myrdal. Herr Erlander talade då varmt om behovet av en nedrustningsminister — men varför så hastigt påkommet?

Fru Odhnoff tycks man ha kommit att tänka på ännu hastigare. Om hennes

Statsverkspropositionen m. m.

kvalifikationer vet vi föga, men vi har fått dem skildrade av statsministern. Självfallet är alla riksdagens kvinnor glada över att man frångått äsikten, att det räcker med högst en kvinna i regeringen.

Regeringspartiets majoritet inom riksdagshuset torde säkra den »personliga professur» bland statsråden som vikts för herr Wickman.

Personligen hoppas jag, herr talman, att fru Odhnoff skall äga förmåga och styrka att snabbt få den av riksdagen våren 1965 beställda undersökningen av de många barnmisshandelsfallen avslutad. Det tog lång tid innan undersökningen började, och hela ärendet har skötts utan önskvärd snabbhet. Kort före remissdebatten i fjol hade ett barn misshandlats till döds. En liknande händelse har inträffat i år. Mätte vi till nästa års remissdebatt slippa den bakgrunden. Det skulle vara en fruktansvärd anklagelse mot vårt välståndsländ, herr talman, om det visar sig att barn misshandlas — ibland till döds — på grund av försummelser från samhällets sida.

Fröken MATTSON (s) kort gemmäle:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg talade vid föregående års riksdag om det nordiska tanganyikaprojektet och sade då, att hon inte önskade diskutera med mig. Jag har inte begärt ordet för att på något sätt debattera detta projekt med henne — jag tycker bara att jag borde göra en del förtydliganden med anledning av de påståenden hon nu fört fram.

Det är faktiskt inte så, att det nordiska tanganyikaprojektet har överförts till SIDA:s anslagsäskande i år — även i förra årets statsverksproposition kunde man hitta anslagsäskandena i SIDA:s planer för det bilaterala biståndet; då gällde det alltså budgetåret 1966/67. Anledningen var helt enkelt att SIDA hade kommit till, och i den proposition och det utskottsutlåtande som låg

Statsverkspropositionen m. m.

till grund för riksdagens beslut sades uttryckligen ifrån, att de nordiska projekten i fortsättningen skulle föras in under SIDA:s petita.

Det är alltså i enlighet med riksdagens beslut som detta projekt förts under SIDA både innevarande budgetår och det nästkommande, som vi nu diskuterar.

Sedan vill jag endast tillägga att det är väldigt svårt att i dag över huvud taget föra en diskussion om den nordiska karaktären på projektet, helt enkelt därför att det ännu inte föreligger något beslut om hur organisationen skall komma att gestalta sig i framtiden. Nordiska rådets presidium har sammanträtt i Köpenhamn och riktat vissa synpunkter på hur de nordiska projekten skall förvaltas till regeringarna i Norden — till Sverige, Norge, Finland och Danmark. Och i avvaktan på att svaren från regeringarna skall inkomma har vi faktiskt inte möjligheter att över huvud taget diskutera, därför att vi vet fortfarande inte hur förslaget kommer att se ut när det slutgiltigt läggs fram.

Med detta, herr talman, vill jag avsluta redogörelsen för dessa fakta ifrån talarstolen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara mig fjärran att inte vilja debattera med fröken Mattson. Det är mig ett stort nöje. Men förra året hade jag ställt vissa frågor till dåvarande statsrådet Lindström, och det var av henne jag ville ha svaret. Jag ansåg att hon som statsråd kanske var mera kompetent och borde svara på de frågorna.

Jag har inte mycket att tillägga utöver vad fröken Mattson sade, men jag tror att fröken Mattson i någon mån hade missuppfattat mig. Jag sade att man hade fört över anslagen 1966 — jag vet mycket väl att det var då — till SIDA. Men jag ansåg att det nordiska

engagemanget hade tonats ned i årets statsverksproposition, där man har en klumpsumma för hela arrangemanget i Tanzania. Man har visserligen räknat upp de olika projekten, men man har sedan fört samman anslagen till en klumpsumma.

Det måste vara mycket svårt för dem som arbetar inom SIDA att hålla isär det hela, och därför hade jag hoppats att regeringen skulle ha givit klart besked om att man ämnar stå fast vid de nordiska engagemangen. Jag tycker nämligen att det skulle vara oerhört beklagligt om man skulle frångå detta sammordiska projekt och upphöra att betona att man här står inför en unik företeelse. Den saken har betonats i proposition nr 100 år 1962 och många andra gånger. Man har i Tanzania upprepade gånger uttalat sin glädje över detta samarbete mellan skilda stater, som för det splittrade Afrika kan visa vilka fördelar ett frivilligt samarbete kan leda till.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! I den offentliga debatten har sedan länge talats om den hårda budget som skulle framläggas för budgetåret 1967/68. Nu har den alltså presenterats, och det till och med mycket tidigare än som annars brukar vara fallet.

Visserligen kan man väl säga att det är en kärv budget, präglad av en stor återhållsamhet, men inte är det väl den chockbudget som en del tidningar och även vissa talare har velat utmåla den som. Man hade nog haft anledning att vänta sig ännu hårdare tag med hänsyn till vårt ansträngda ekonomiska läge. Nu innehåller den trots allt en del glädjeämnen, bland annat för folkpensionärerna, vilket är tacknämligt.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid budgeten. Det var ju meningen att vi i år skulle hålla oss till våra angivna ämnesområden, vilket jag tycker är rationellt och riktigt. Jag vill därför

för min del, liksom delvis föregående talare, beröra frågan om riksdagens arbetsformer.

Det klankas väldigt ofta både i tid och otid på riksdagen och på riksdagsledamöterna. Man påtalar frånvarofrekvensen i kamrarna, och det har bl. a. väckts förslag om att införa stämpelur för att få en bättre ordning till stånd. Både tidningar och TV visar med förkärlek bilder av glest besatta bänkrader. Att de är dåligt besatta nu, andra dagen av en lång och tröttsam remissdebatt, är väl inget att förvånas över. Men i sin iver att få riksdagen att framstå i så dålig dager som möjligt — det har nästan blivit en sport — har en tidning, efter vad det berättats mig, till och med klippt ihop en bild med dels en välbesatt läktare och dels en vy av kammaren när inget plenum pågick. Flera av riksdagsreferenterna är äldre i tjänsten än vad många riksdagsledamöter är, de vet säkert hur riksdagen arbetar och kan skilja mellan arbets- och bordläggningsplenum. Icke förty talar de ofta och med förtrytelse om hur få som är närvarande vid bordläggningsplenum.

Sedan har det presenterats någon sorts »tio i topp»-lista över dem som talat mest under året och därtill en »tio i boltten»-lista över dem som inte yttrat sig alls. Detta är naivt, för att inte säga plump, och man frågar sig vad det tjänar för syften. Känner verkligen inte journalisterna till riksdagens arbetsformer? Motionen om en riksdagens pressombudsman bör verkligen bifallas. Värdet av en ledamots insatser kan ju inte mätas i antalet anföranden i kammaren eller i antalet motioner, som hon eller han skrivit under. Det är oftast fråga om ett lagarbete, och enligt riksdagens oskrivna lagar företräds både utskottsmajoriteten och reservanterna som regel av endast en ledamot — möjligen kan någon motionär gå upp i debatten. I övrigt yttrar sig sällan någon annan, om man nu bortser från de större debatterna.

Statsverkspropositionen m. m.

Sedan får också riksdagsreferenterna komma ihåg att inte alla ledamöter har en ordinarie utskottsplats och följaktligen mera sporadiskt sitter vid bordet. Alla ledamöter och suppleanter har dock samma digra lunta att läsa igenom och att följa upp de olika frågorna, samma arbete med att noga följa den politiska debatten och att sköta sina många kontakter och uppdrag på lokal- och regionalplanet. Det klagas naturligtvis även på detta, men ingen kan väl på fullt allvar begära och tro att det skulle vara bättre om riksdagsledamöterna isolerade sig helt från allmänheten och hemorten. Nej, jag vill påstå att detta samspel och samarbete som sker mellan samhällslivet, dess institutioner och organisationer, och riksdagens ledamöter är till nytta både för riksdagsarbetet och för demokratien i stort.

Att utpeka vissa ledamöter som tigare och bibringa allmänheten uppfattningen att de ingenting gör måste på det kraftigaste fördömas. Jag betraktar detta ständiga klankande som ganska allvarligt på längre sikt. Det betyder ett undergrävande av tilltron till vår parlamentarism och vårt styrelsesätt och ett undergrävande av riksdagens anseende.

Att kritikerna skjuter över målet och våldsamt överdriver är vi nog alla överens om. Men detta hindrar inte att våra arbetsformer kunde vara bättre och effektivare.

Nu har det gjorts en hel del på senare tid, vilket avsevärt förbättrat förhållandena och planläggningen av riksdagsarbetet. En mycket bra sak är t. ex. den plan över sessionens plena, som delas ut, likaså den förteckning som vi får över nästkommande arbetsplenas ärenden. Vad man saknar är samma föredömliga planering över interpellationsdebatterna. Ofta vet ledamöterna inte förrän samma dag vilka interpellationer som skall besvaras, men tidningarna får i alla fall reda på det dagen innan. Jag tror att det skulle vara en

Statsverkspropositionen m. m.

fördel om vi fick interpellationssvaren i anslutning till arbetsplena eller eljest endast tisdagar och torsdagar. Anhopningen av interpellationssvar i slutet av varje session borde undvikas, och där kan både regeringen och riksdagsledamöterna själva hjälpa till.

Tidningsmännen anser som bekant att närvarofrekvensen borde vara lika stor en måndag eller fredag då bordläggningssyften ibland förekommer. Faktum är dock, med de arbetsförhållanden, som varit rådande, att studiet av riksdagstrycket, skrivandet av reservationer och motioner samt utarbetandet av anföranden och dylikt gjorts mycket bättre hemma i bostaden. Att åka upp till Stockholm för enbart ett interpellationssvar kan ju också förefalla som ett stort slöseri med tiden. Frågan om arbetsrum för riksdagsledamöterna håller nu på att lösas, vilket hälsas med mycket stor tillfredsställelse.

Bestämmelsen att varje ärende skall bordläggas två gånger borde också kunna ändras. Jag hoppas att författningsutredningen tänker på detta.

Något som på allmänheten måste verka underligt är att kammaren mitt under pågående debatt plötsligt nästan töms på folk. Många tycks tro att det är något slags protest mot kommunisternas representant, som då råkar komma in i debatten. Förklaringen är den att det har blivit lunchrast, en högst trivial anledning alltså. Lunchätandet får ofta avbrytas när voteringsklockorna ringer, och detta springande upp och ned verkar onekligen, minst sagt, stressbetonat. Alla hinner naturligtvis inte heller serveras samtidigt, och därför blir besöket i riksdagsrestaurangen nödigt långt — trots att riksdagsarbetet pågår uppe i kammaren. Det är också synd om de kamrater som får ordet under den »heta timmen».

Jag har i likhet med fru Segerstedt Wiberg lekt med tanken på att införa paus för lunchätandet, varför inte mellan kl. 11.30 och 12.30 för första kam-

maren och mellan 12.30 och 13.30 för andra kammaren, eller tvärtom. Alla hinner kanske inte heller äta under den tiden, och därför borde ett barsystem inrättas i restaurangen. Samma problem uppstår ju under utskotts dagar, när alla utskott tar lunchrast så gott som samtidigt. Om lunchuppehåll infördes, kunde i stället middagsuppehållet förkortas en timme till förslagsvis mellan kl. 18.00 och 19.30.

Detta är, herr talman, några små synpunkter på ett ganska stort problem — ett problem som måste lösas för att man skall kunna upprätthålla riksdagens anseende. Mitt lilla bidrag till den fortsatta diskussionen är alltså ett bättre planerande av interpellationsdebatterna, en översyn av bordläggningssyften samt införande av lunchuppehåll med självservering i riksdagsrestaurangen.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Kammaren håller mig säkert räkning för om jag i likhet med herr Jansson i Moholm ålägger mig den största restriktivitet i detta skede av debatten. Jag skall också i stort sett in-skränka mig till några frågor.

Den första frågan gäller en kommuniké från regeringen den 22 december, enligt vilken handelsdepartementet genom omflyttningarna mer än hittills skulle bli inriktat på utrikeshandelsfrågor. Detta skulle ske genom att handelsministern förordnades att handlägga de utrikeshandelsärenden, som nu behandlas av utrikesministern.

Jag skulle vilja fråga regeringsbänken, hur detta kan åstadkommas enbart genom en ändring av departementalstadgan. Det torde inte vara möjligt att genomföra en sådan överflyttning av ärenden i strid mot § 11 regeringsformen — det är ju en av de paragrafer i regeringsformen som är levande. Min fråga blir då, om inte vederbörande konsulter har sovit när denna kommuniké utfärdades och detta beslut fatta-

des. Denna fråga gäller icke det nuvarande konsultativa statsrådet Geijer, ty han var vid den tidpunkten icke ledamot av regeringen.

Min andra fråga gäller arbetsmarknadsstyrelsen. Arbetsmarknadsstyrelsen erhåller årligen belopp från riksdagen på mellan 300 och 400 miljoner kronor — och ibland mera — att disponera för beredskapsarbeten. Vi har fått många trycksaker från arbetsmarknadsstyrelsen, men vi får, såvitt jag vet, varken i denna kammare eller i andra kammaren någon redovisning för hur dessa belopp har använts. Om det är av sparsamhetsskäl som man inte lämnar dessa uppgifter i det tryck, som vi får från styrelsen, är det behjärtansvärt, men då kunde det ordnas på det sättet att det i varje fall i kamrarnas läsrum lades ut en stencil, i vilken det redogjordes för hur dessa anslag fördelades — vad som har gått till vägbyggen och vilka vägbyggen, vad som har gått till fjällrestauranger och vilka fjällrestauranger etc. Jag tycker att det är ganska rimligt att riksdagen, som ibland brukar votera om mycket små anslag och t. o. m. ha gemensamma voteringar om sådana anslag, skall kunna få en redogörelse för hur dessa synnerligen stora belopp har använts. Jag vill understryka att jag *inte* kritiserar beloppens storlek eller vänder mig däremot, utan det kan tvärtom bli så — om herr Arne Geijer har rätt i sin bedömning — att det behövs mera pengar för ändamålet i fråga.

Min tredje fråga gäller finansdepartementet och lyder i korthet så här: Hur mycket har staten finansiellt sett förlorat på aktievinstbeskattningen fr. o. m. den 1 juli i fjol?

Den beräknades ju ge 70 miljoner kronor för helt budgetår, men vi vet att kurserna har fallit katastrofalt. Det är delvis — men bara delvis — beroende på den nya skatten. — Vi vet att omsättningen har minskat i betydande grad, sannolikt delvis till följd av oklar-

Statsverkspropositionen m. m.

heter i den nya lagstiftningen. Om man skulle göra en uppskattning av inkomsterna genom den nya skatten, skulle det bli fråga om cirka 15 miljoner kronor för den tid som har gått, och då får vi mot detta sätta vad staten har förlorat i förmögenhetsskatter, i arvsskatter och i stämpelavgifter under samma tid. Det blir nog en ganska ofördelaktig balansräkning, om man gör en sådan utredning.

Därmed var det slut med mina frågor på grund av den restriktivitet som åberopats, herr talman! Men jag kan inte undgå att göra den reflexionen med anledning av statsminister Erlanders lilla internationella rundvandring i går, då han talade om skatter och konjunkturer i olika länder, att han verkade märkvärdigt illa informerad om en del saker. Det må ju vara hänt, men jag tycker att han kunde vara litet mer informerad åtminstone om sina partivänners förehavanden i våra närmaste grannländer.

Jag har framför mig en dansk tidning, i vilken den socialdemokratiske finansministern i Danmark Henry Grünbaum åberopas. Han har nämligen motiverat sin tanke på att snabbt införa mervärdeskatten med att man därmed skulle få tillfälle till ändringar av marginalbeskattningen som ett led i en samlad skattereform.

Jag har också framför mig ett uttalande av arbetarpartiets ordförande i Norge, Trygve Bratteli, som i ett föredrag som han nyligen höll förordade att den direkta inkomstskatten till staten gradvis skulle avvecklas för intäkter upp till exempelvis 40 000 kronor. Över denna nivå skulle inkomsterna kunna påläggas en progressiv skatt, men han ville börja med progressiv beskattning först vid detta inkomststreck.

Ja, herr Erlander, så resonerar herr Erlanders partivänner i Danmark och Norge för närvarande! Men på den punkten var statsministern tydligen inte informerad.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! I anledning av herr Hernelius' fråga om grundlagsenligheten i att vissa ärenden inom utrikesdepartementet föredras av annan ledamot av regeringen än utrikesministern vill jag säga följande.

Man skall inte endast granska § 11 i grundlagen utan också § 5, enligt vilken det uttryckligen säges, att det är »Konungen obetaget att förordna annan ledamot av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer».

Jag skall inte ge mig in på någon grundlagsdiskussion med herr Hernelius vid detta tillfälle, utan vill bara säga honom att regeringen har kommit till den uppfattningen, att den här handlat fullt grundlagsenligt.

Jag vill också erinra om att det i och för sig inte är någon ny ordning. Frågan om biståndsverksamheten låg i huvudsak inom utrikesdepartementets område. Den föredrogs av förutvarande statsrådet Ulla Lindström i utrikesministerns ställe. Den har nu återförts till utrikesministern. Vi har redan länge haft som praxis — även före min tid i handelsdepartementet — att den avdelning inom utrikesdepartementet som har att handlägga handelsärenden och sköta förhandlingarna i handelsfrågorna i realiteten är helt underställd handelsministerns instruktionsrätt. Vad vi inom kort kommer att göra inom regeringen i detta avseende innebär i stort sett inte mycket mer än en formell bekräftelse av en ordning, som redan länge tillämpats. Grundlagsenligheten tror jag därför inte att herr Hernelius behöver oro sig för.

Herr **HERNELIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner mycket väl till § 5, men mina farhågor är därmed inte ur världen. Jag är också övertygad om att regeringen anser att det är grundlagsenligt, men därav följer inte att det är grundlagsenligt. Det är dock

fråga om att överföra ett betydande antal ärenden från ett ämbetsverk till ett departement. Det måste därför också bli fråga om instruktioner för detta ämbetsverks representanter, t. ex. för dem som är på främmande ort.

Jag hade, herr talman, kunnat förstå arrangemanget om handelsminister Lange i stället hade utnämnts till biträdande utrikesminister.

Herr **NYMAN** (fp):

Herr talman! Den fråga som jag vid denna remissdebatt vill ta upp har samband med en interpellation om rationaliseringssträvanden inom statsförvaltningen. Frågan väcktes av mig i slutet av förra året, och finansministern besvarade den bl. a. med hänvisning till statsverkspropositionen.

Nu har jag med stort intresse tagit del av vad som står där om regeringens syn på rationaliseringssträvandena inom den statliga sektorn. Särskilt har jag fäst mig vid uttalandet, att det i första hand är regeringens uppgift att tillse att rationaliseringsarbetet bedrivs med kraft över hela fältet och att vad som krävs är en konsekvent genomförd rationalisering inom det allmännas verksamhet.

I dessa strävanden bör regeringen känna sig ha riksdagens fulla stöd. Min avsikt är att något kommentera statsverkspropositionens skrivning om rationaliseringssträvandena samt att komma med några egna synpunkter. I finansplanen återfinns ett särskilt avsnitt om rationalisering inom den statliga sektorn, som kompletteras med avsnittet i finansplanens huvudtitel till statsverkspropositionen om rationalisering och revision. Dessa två avsnitt ger en översikt av denna frågas handläggning. Det hade givetvis varit önskvärt att ha fått veta mer om vad som ligger bakom olika principförslag för organisation och redovisningssystem, men som nu endast helt kort antydes skall komma. Man har, när det gäller dessa

besparings- och rationaliseringsfrågor, en känsla av att det ännu mer är fråga om punktinsatser än ett samlat grepp om besparingsfrågorna, alltså en verkligt långsyftande rationaliseringspolitik. I övriga huvudtitlar är det tyvärr ganska tunnsått med upplysningar, och jag skall här inte räkna upp vad jag har kommit fram till genom studiet av dessa olika huvudtitlar. Allteftersom rationaliseringsarbetet lämnar resultat kanske det också kommer att allt bättre avspeglas i redogörelserna från departementen.

Finansministern framförde i ett cirkulär till myndigheterna i våras en önskan om restriktivitet i deras anslagsframställningar just med hänsyn till det väntade ekonomiska läget. Det ser ut som om endast ett mindre antal myndigheter avpassat sina anslagsframställningar efter en nivå som anslöt sig till årets budget. Förklaringen härtill kan ligga däri — vilket finansplanen också antyder — att ett konsekvent drivet rationaliserings- och besparingsarbete stöter på vissa svårigheter. Det hänger samman med det nuvarande statliga budgeterings- och redovisningssystemet, som nu är mer inriktat på *kontroll* av utgifterna än på *analys* av kostnaderna.

Borde inte nu rådande ekonomiska läge utlösa någon form av sådan kostnadsjakt inom den statliga verksamheten, som är så påtaglig inom den privata sektorn? Det tycks dock inte finnas samma förutsättningar för sådan kostnadsjakt inom den statliga förvaltningen som i den privata sektorn. Saken tycks inte vara lika aktuell för staten som för den privata företagsamheten.

Statskontorets programbudgetberedning framlägger ett nytt budgeterings- och redovisningssystem på myndighetsnivå, s. k. programbudgetering — något som jag efterlyste i min interpellation. Det är tydligt att programbudgetering betraktas såsom det medel som skall introducera en del företags-

Statsverkspropositionen m. m.

ekonomiska principer i myndigheters verksamhet, där kostnader skall ställas i bättre relation till prestationer.

Låt mig citera vad direktör Sven Ivar Ivarsson har framhållit i en artikel i senaste numret av Veckans affärer: »Om programbudgeteringen sköts på rätt sätt kan man genom den få en radikalt förbättrad information om kostnaderna för myndigheternas olika verksamhetsgrenar, deras prestationer och produktivitet. Detta system blir i första hand ett styrinstrument för verksamledningen. Men det skapar också ett nytt underlag för departement, riksdag, press och allmänhet när det gäller att bedöma myndigheternas verksamhet och effektivitet. Detta måste få konsekvenser.»

Jag har också med intresse läst att man inom finansdepartementet överväger frågan om vilka metoder som skall användas för att på ett effektivare sätt till myndigheterna föra ut kraven på att ompröva behovet av vissa arbetsuppgifter, att framlägga alternativa handlingsförslag och att allmänt begränsa utgiftsexpansionen. Jag tror att resultatet av detta övervägande kommer att bli mycket värdefullt.

Häri hör naturligtvis ingå den del av rationaliseringsarbetet, som vi ibland kallar vardagsrationalisering, åtgärder som inte behöver kosta så mycket men som syftar till att förenkla arbetet även på kontor, att ta bort onödiga uppgifter som kanske finns kvar av gammal slentrian, t. ex. viss statistik som ingen läser, formulär som tar upp mer än vad som behövs, om de alls behövs, etc. Det skulle också kunna bli fråga om arbetsstudier och ackordsarbete på kontor. Man har inom den privata sektorn sagt, att verkstadsgolvets erfarenheter i fråga om rationalisering åtminstone av rutinarbete i alltför ringa mån har utnyttjats beträffande kontorsarbete. Jag tror att man också här har en hel del att lära inom den allmänna verksamheten. Det skall dock inte behöva medföra — det är jag särskilt angelägen att framhålla — att den service som all-

Statsverkspropositionen m. m.

mänheten kräver försämrats. Det behöver inte alls bli fallet.

Det är uppenbart att ökad effektivitet och rationalisering i personalbesparande syfte är möjligt att åstadkomma inom den offentliga sektorn, som nu svarar för en tredjedel av vår ekonomi. Jag skall inte gå närmare in på de olika statliga organen och vilka rationaliseringsförslag, som man där har prövat, utan jag skall fortsätta med att framlägga ytterligare några personliga synpunkter.

Jag har pekat på vardagsrationaliseringen som en viktig faktor då det gäller att utnyttja befintliga resurser. Nu finns inom varje verk en organisationsföredragande tjänsteman med uppgift att vara ansvarig för att effektivitetsbefrämjande åtgärder vidtages. Inom de större verken finns särskilda avdelningar för rationaliseringsverksamhet. Om dessa tjänstemän och avdelningar skall ha någon möjlighet att verka, är det oerhört viktigt att de stötts upp av sina överordnade och dessutom får den utbildning i rationaliseringsteknik som blir alltmer specialistbetonad och omfattar allt fler tekniker. Jag kan nämna hjälpmedel som nätverksplanering, operationsanalys, administrativ rationalisering och allt vad det nu heter, för att inte tala om datatekniken och hur viktigt det är att tjänstemän i allmänhet lär sig att tänka i data och vilka möjligheter denna verksamhet har för rationaliseringen.

Datatekniken kan erbjuda oss möjligheten att planera samhällsarbetet, att rationalisera administrationen, att få ett grepp om de knappa resursernas fördelning som aldrig förr. Ny upp-bördsteknik med hjälp av data kan skapa ökad skattekontroll och tillföra statskassan nya skattemiljoner, men det lär dröja innan systemet är klart. Det kan ge oss underlag för noggranna prognoser i samband med beslut, effektiv planering o. s. v.

De tekniska frågorna i detta sammanhang utgör inte längre några hin-

der. Utvecklingen kommer dock att främst bestämmas av vår förståelse för, vår förmåga och vår fantasi att driva utvecklingen på detta område. En effektiv broms kan naturligtvis bristen på kvalificerat databehandlingsfolk utgöra, men både myndigheterna och det privata gör en insats för att utbilda fler på detta område.

Statskontoret har en mycket viktig uppgift i sammanhanget. Det är därför med någon förvåning man läser, att finansministern inte kunnat tillmötesgå verkets önskemål om ytterligare två fasta tjänster, liksom att han inte heller kunnat gå med på en miljon som ersättning för expertis utan har reducerat det till en halv miljon. Man har svårt att förstå hur detta kan motiveras när samhället gör stora insatser för rationaliseringssträvanden inom den statliga förvaltningen.

Tillkomsten av statens personalutbildningsnämnd räknar jag också som en tillgång då det gäller att rationalisera och öka effekten av de statsanställdas insatser. Särskilt behövs detta i samband med chefsutbildning. Som vi vet utför företagsledningen en alltmer krävande insats, och om man skall införa ett system med programbudgetering, kommer det att krävas ännu mer av statens chefer. Statsförvaltningen behöver rustas med fler ekonomer, kanske i en framtid med ekonomischer.

I min tidigare omtalade interpellation tog jag också upp frågan om pris-sättning av de tjänster, som tillhandahålls av offentliga myndigheter, och menade att den borde ske efter mera marknadsmässig prisbildning. Jag tror att en ökad avgiftsfinansiering skulle kunna leda till en effektivare produktion av tjänster och varor och utgöra en nyttig prövning av efterfrågan på offentliga tjänster.

Jag frågade till sist, och gör det också nu: Kan man vänta sig en översyn av denna fråga om prissättningen på de offentliga tjänsterna?

Herr talman! Finansministern framhåller i sin finansplan, att kostnaderna för statens verksamhet till huvudsaklig del styrs av politiska beslut inom regering och riksdag. I första hand är det emellertid regeringens uppgift att med kraft rationalisera verksamheten över hela fältet, vilket tidigare framhållits. För att lyckas behövs det starka organ som statskontoret, men det fordras också att det inom varje verk och myndighet finns ett kostnadsmedvetande hos varje tjänsteman.

Jag tror att vi förr eller senare skulle behöva en översyn av rationaliseringssträvandena inom statlig förvaltning. Kanske det också blir nödvändigt att i det sammanhanget se över målsättningen för våra myndigheter. När det med tiden ställs nya krav, måste man ju ständigt också se över vilken målsättning samhällets organ bör ha, så att den inte liksom bara släpar med år efter år. Jag vill inte säga att så sker, men det är nödvändigt att man följer upp målsättningen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det är inte bara de ekonomiska frågorna — handelsbalansen, kostnadsläget, inflationen, det ständiga hotet om nya och höjda skatter — eller försvarsfrågan som fångar den stora allmänhetens intresse. Vad som också tilldrar sig ett stort och allmänt intresse är det skydd som enskilda medborgare åtnjuter till liv och egendom.

Frågorna om rättsskyddet, rättsvården och brottspåföljden var liksom så mycket annat föremål för behandling och ingående debatt under den senaste höstriktsdagen, men de händelser som inträffat de allra senaste veckorna — polismord och försök till polismord och många flera fall där farliga vapen kommit till användning — ger anledning till att även vid detta tillfälle något beröra rättsskyddet för medborgarna. Även om det under senare år har

Statsverkspropositionen m. m.

hänt en hel del på rättsväsendets område — antagandet av brottsbalken, polisens förstatligande som har lett till en bättre polisorganisation, förändringar i domstolsorganisationen och formerna för brottspåföljd o. s. v. — så har ändå inte allt detta varit tillräckligt.

Så väsentliga ting som skydd av liv och egendom mot brottslingar och förbrytare tycker jag knappast behöver bli föremål för några politiskt delade meningar. Det borde finnas alla förutsättningar för att frågor om rättsvård och rättsskydd skulle kunna lyftas upp över partistriderna och lösas i enighet och samförstånd. Härvidlag bör inte ens ett kärvt ekonomiskt läge som det vi nu har få lägga hinder i vägen.

Utan att behöva rikta kritik åt något håll, vare sig mot den ena instansen eller den andra, kan jag framhålla, som jag redan har sagt och ytterligare klart och tydligt vill understryka, att det inte har varit tillräckligt med de beslut och de ställningstaganden i dessa frågor som gjorts av regering och riksdag. Det kan inte vara något ödesbestämt, något som hör samman med tidsandan och en god levnadsstandard, att vi har en brottslighet av det slag som här förekommer.

Nog förefaller det som om nya utredningar och undersökningar behövde ske av hela detta stora och svåra problemkomplex som brottsligheten utgör och hur den skall kunna bekämpas. Här bör det ske en belysning av om de reformer som gjorts är tillräckliga eller om även andra vägar måste beträdas.

Brottsligheten har ökat, ja, ökat våldsamt under de senaste 10 åren. Framför allt är det våldsbrotten som har blivit så många fler. Det har, så som har uttalats de senaste veckorna, inte bara blivit många fler våldsbrott, utan det har blivit en förgrovad, förråd och hänsynslösare brottslighet. Allt flera brottslingar, t. o. m. mycket unga sådana, är utrustade med moderna automatiska och mycket farliga skjut-

Statsverkspropositionen m. m.

vapen, ofta med sådana moderna automatvapen som i huvudsak är avsedda för militärt bruk.

Här skall framhållas att det inte bara är det hemska skottdramat i Handen, där två poliser och en väktare på en gång fick släppa livet till, som har upprört sinnena och lett till krav på bättre skydd både för polisen och medborgarna i allmänhet. Vi får ju dagligen läsa i tidningarna om mer eller mindre grova våldsbrott. Några dagar efter den fasansfulla händelsen i Handen och direkt inspirerad av dessa mord lägger en 15 års yngling i Hälsingborg beslag på ett betydande antal kulsprutepistoler i en skyttepaviljong. När polisen försöker klara upp stölden, gör 15-åringen ett allvarligt försök att skjuta ihjäl de båda tjänstgörande poliserna. Det lyckades inte den gången.

Men hur kan sådana händelser inträffa som att en 15 års pojke gör ett allvarligt försök att begå ett dubbelmord? Han erkände att avsikten var att döda. Enbart dessa båda fall — de senaste polismorden och försöket till polismord — lämnar tydligt bevis för att det inte kan vara bara tillgången till vapen och lättheten att komma över sådana som är det avgörande. Vad som här även kommer till uttryck och kan utläsas ur dessa händelser är en mycket hårdare och brutalare mentalitet än tidigare.

Vi fick i förra veckan en redogörelse av vår högt värderade rikspolischef Carl Persson, som omtalade vilka risker polismännen löper i sin dagliga gärning. Från nyåret 1965 till den 1 november 1966 har överfall på polismän skett vid 945 tillfällen och under denna tid har ett 100-tal polismän fått sjukskrivas för sina skador. Det är inte att undra på att rikspolischefen, när han vid en sammankomst i Örebro redogjorde för under vilka former och faror polisen får arbeta, ställde frågan: »Kan ett rättssamhälle acceptera denna utveckling?» Han har vid tidigare tillfällen gjort liknande uttalanden.

Svaret kan bara bli, att ett rättssamhälle *inte* kan tolerera en ordning som denna.

Det torde inte råda någon tvekan om att inte alla ansvariga medborgare hyser den uppfattningen, att det har blivit en ordning som inte kan tolereras; detta i synnerhet som allt grövre och svårare brott begås av ungdomar i tonåren. De som har ansvaret måste reagera när allt svårare och grövre brott begås av personer som är bara 15—20 år, kanske ännu yngre, när ungdomar är ute på brottets bana utrustade med ytterst farliga skjutvapen och inte drar sig för att använda dessa vapen i avsikt att döda medmänniskor samt när ungdomar använder dessa vapen som försvarsvapen då de utför en brottslig gärning eller upptäcker att de är efterspanade.

Det kan antagas att alla, som vid brottsutövning vill använda sig av skjutvapen, också har tillgång härtill. Det har många gånger i riksdagen och inte minst i tidningspressen under de senaste veckorna riktats en hårdhänt kritik mot militärförbanden, som inte förvarar sina förråd av handeldvapen på ett betryggande och tillfredsställande sätt. Det är angeläget att dessa i militärförråden lagrade vapen förvaras på ett sådant sätt, att det föreligger större garantier än nu för att de inte kommer i orätta händer. Även om detta skulle kosta en del pengar, får inte någon överdriven sparsamhet iaktas. Den redovisning som lämnats visar att det tyvärr försvinner ett betydande antal vapen från militärförråden varje år.

Men vi får inte underskatta de möjligheter som brottslingar har att skaffa vapen på annat sätt än genom militärförråden. Det finns även andra vapenkällor, och vad som härvidlag framför allt bör uppmärksammas är smuggeltrafiken. Det är lätt att köpa vapen i en del andra länder, och vi har en mycket stark resandeström över gränserna.

Vi har en vapenförordning som gör det besvärligt och ofta omöjligt för

fullt pålitliga och laglydiga medborgare att få förvärva ett vapen. Men ändå tycks alla som har för avsikt att använda vapen i samband med brott numera ha tillgång härtill. I ett avseende har vi friare vapenbestämmelser än i t. ex. de stora friheternas land, Förenta staterna. Där råder inga restriktioner när det gäller att köpa skjutvapen. Alla får köpa de skjutvapen de önskar, och en mycket stor försäljning sker genom postorderhandeln. Men det är inte tillåtet för allmänheten att bära och föra med sig skjutvapen om det inte sker öppet. Självfallet har de i Sverige som inte har tillstånd att inneha skjutvapen inte heller rätt att bära dessa. Men det borde vara förenat med ett synnerligen hårt straff att — i alla sammanhang — utan särskilt tillstånd bära skjutvapen osynligt. En sådan bestämmelse skulle kanske verka avskräckande på många uppväxande gangstertyper.

I statsverkspropositionens bilaga för justitiedepartementet detta år redovisas ökningen av brottsligheten, därvid främst de grövre våldsbrotten, vilka enligt vad man uttalar blir allt svårare att utreda. Samtidigt går uppklaringsprocenten i rakt motsatt riktning. Detta är en ytterst olycklig utveckling, eftersom en låg uppklaringsprocent automatiskt föder nya brott och djävare brottslingar. Det framhålls i statsverkspropositionen hur angeläget det är att polisen förfogar över sådana personella resurser att den har möjlighet att med kraft ingripa mot denna höga och ökande brottslighet och för att höja den nuvarande låga uppklaringsprocenten.

Rikspolisstyrelsens förslag till nya tjänster blir — liksom dess förslag i detta avseende för innevarande budgetår — hårdhänt behandlat. Det har begärts 969 nya ordinarie och extra tjänster, men justitieministern tillstyrker bara 250 nya tjänster.

På en annan anslagspost, Avlöning till övrig extra personal och till tillfällig arbetskraft, har rikspolisstyrelsen

Statsverkspropositionen m. m.

begärt 6,5 miljoner kronor, för vilket belopp man räknade med att kunna anställa ytterligare 380 tjänstemän. Det begärda anslaget minskas emellertid till 1,4 miljon — d. v. s. till ett belopp som är 1 miljon mindre än anslaget för innevarande budgetår. För detta belopp skall man — enligt vad herr statsrådet anser — i stället för 380 nya tjänster inrätta endast ett 50-tal.

Det är samhällets skyldighet att sätta till alla krafter för att uppnå en ändring inom rättsväsendet och rättsvården, som berör allas vår rätt till skydd för liv och egendom. Brottsligheten i allmänhet och våldsbrotten i synnerhet måste minskas. Regering och riksdag bör samfällt vidtaga sådana åtgärder att utvecklingskurvan för brottsligheten, som så allvarligt pekats uppåt, kan vändas nedåt igen. Jag har, herr talman, stora förhoppningar om att detta skall vara möjligt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Många människor fördömer pressens sensationsreportage. Visst kan man ha anledning därtill många gånger, men med en travestering av Runeberg i Fänriks Ståls sägner skulle man ändå kunna utbrista, att pressen »förtjänar mer att hedras ändå». Även om många reportage kan vara sensation i överkant, är tidningarnas avslöjanden av vissa misshälligheter i samhället en direkt tjänst åt både myndigheter och allmänhet.

Det är t. ex. att hälsa med stor tillfredsställelse när journalisterna drar fram i ljuset de mest vidriga förhållanden från storstadens undre värld, med narkotikanästen och andra ting, med människor i djupaste misär. Därigenom väckes och skapas nämligen den opinion mot missförhållandena, som säkerligen är nödvändig. I somras gjorde en tidning här i Stockholm vissa avslöjanden under rubriken »AB Narkotika skyr inga medel». I artikeln blottades förhållanden som några månader

Statsverkspropositionen m. m.

senare blev än mer drastiskt och på ett mycket sorgligt sätt belysta genom de ruskiga detaljerna kring de s. k. tripelmorden.

Denna våldsamma och synbara eruption från »narkotikavulkanen» är ändå inte det värsta i situationen. Det allra värsta är väl i stället den ständiga försörjningen och uppladdningen med preparat åt nya stackars människooffer i denna förbränningsprocess.

Myndigheterna har hittills stått ganska så maktlösa och saknat möjligheter att effektivt bekämpa denna smygande attack mot sund svensk ungdom. Många gånger är det ungdomsgängets nyfikenhet som utnyttjas av narkotikahajarnas vältrimmade försäljare.

Herr talman! Vi debatterade denna fråga i höstas, och jag har därför ingen större anledning att nu syssla så länge med den. Jag vill bara sammanfattande säga, att en bred opinion inom vår folk här kräver snabba åtgärder. Och jag uttalar förhoppningen att den i årets riksdagsberättelse omnämnda narkotikautredningen snabbt föreslår effektiva åtgärder. Vi måste ge samhällets olika myndigheter en chans att hela det kräft-sår som här synes uppstå. Narkotikamissbruket är ju ett hot mot normalt mänskligt liv.

Innan jag kommenterar en del punkter i årets åttonde huvudtitel vill jag, herr talman, påpeka ett par saker då det gäller skolans område, delvis kanske med tanke på vad jag nyss sagt — jag tror att vi måste mycket kraftigt understryka, att skolan jämte hemmen har all anledning att verkligen vinnlägga sig om en fostran och vägledning av vår ungdom.

När grundskolan beslutades år 1962, skrev särskilda utskottet bl. a. följande: »I äldre tider kunde hemmet, kamratkretsen och skolans miljöpåverkan på den unge byggas på ett fast, av alla erkänt normsystem. Livsåskådningen var enhetlig och reglerna för handlingslivet entydiga. Fostran för livet kunde och måste ske genom inpräntande i de unga

av normer och regler. I dag gör sig inom vårt folk skilda uppfattningar i livsåskådningsfrågor gällande, och gamla normsystem, som många människor allttjämt anser giltiga, har för andra ersatts av nya.

Humanitetens och demokratins ideal är numera de ibland svårdefinierade men oomstridda värderingar, på vilka skolans fostran i dag har att bygga.»

Detta är säkerligen en helt riktig bild av den ungdomsfostrande skolan just nu. Vi har den demokratiska fostran — därom råder ingen strid, och ingen vill heller ta bort denna. Men livsåskådningens normer är borttagna, såsom de uttrycktes i den religiösa fostran. Humanitetens och demokratiens ideal har aldrig varit oförenliga, och är det ännu mindre i dag, med fastare livsnormer eller en god fostran av de unga.

Det synes som om en del skolmän så missuppfattat situationen och talet om en objektiv undervisning, att man inte vågar hålla en engagerad undervisning i religiösa livsnormer och mänskliga livsvärden.

Objektivitetskravet har också sammanfattats i det av mig nyss citerade utskottsutlåtande, där det heter: »Ett sammanfattande resultat har därvid erhållits, nämligen den målsättning enligt vilken lärarna i ämnet kristendoms-kunskap på samma sätt som varje annan lärare skall utföra sin uppgift med intresse för och inlevelse i sin undervisning. Departementschefens uttalande i fråga om målet för undervisning i ämnet kristendoms-kunskap, som ansluter sig till vad beredningen anfört och föreslagit, är därför inte en sådan kompromiss som innebär utslätande av motsättningar.»

Herr talman! Jag har ansett det vara på sin plats att ta upp detta i riksdagen än en gång därför att jag tror att det, som jag nyss har antytt, råder en viss tveksamhet huruvida den nya undervisningssynen i religionshistoria skulle vara detsamma som en könlös uppläsning och förklaring av de religiösa be-

greppen. Nej, läraren kan givetvis vara lika varmt engagerad för detta sitt meddelande av lärostoffet som vilken annan ämneslärare som helst kan vara i varje annat ämne.

Herr talman! Jag vill sedan övergå till att mycket kort beröra ett par punkter i föreliggande huvudtitel. Vi kan konstatera att 1960-talets utbildningsreformer är många. Ett stort undervisningsprogram börjar ta form. Stora och goda arbeten har utförts av alla här engagerade organisatörer, med eklektisk ministern i spetsen. Man kan nästan säga att införandet och upporganiseringen av grundskolan gått så snabbt att våra resurser inte riktigt räckt till. Den nya budgeten visavi skolbyggen är även i år en stor besvikelse för skolstyrelserna och deras uppdragsgivare. Vi lever under knapphetens kalla stjärna, har det sagts. Jag skulle i stället vilja uttrycka det så att vi lever under den förstörda kronans allt dystrare regemente. Det är inte så lätt att skaffa tak över huvudet åt de elever som i det ena skoldistriktet efter det andra har blivit en å två årsklasser flera.

De beräkningar som gjordes 1962 om högstadiets skolbyggnadsbehov håller inte alls streck, främst på grund av den kostnadsfördyring som vi alla upplever svårigheterna av. Det är därför föga belysande för skolbyggnadsanslagets storlek när departementschefen anför: »I jämförelse med den av riksdagen 1962 godkända investeringsramen innebär detta förslag en ökning med 225 miljoner» — inom parentes sagt alltså en fördubbling till 450 miljoner. Det belyser knappast någonting annat än att just dessa av riksdagen och i första hand av propositionen föreslagna beräknade 225 miljonerna för innevarande budgetår har varit antingen en orimlig beräkning eller också helt har ätits upp av den pågående inflationen och kostnadsstegringen. Läger vi därtill att man just nu har ansökningar inne för godkända skiss- och huvudritningar på

Statsverkspropositionen m. m. över miljarden kan man lugnt utgå ifrån att herr Edenman redan nästa år, om han då framlägger budgeten, kan säga, att han föreslår det tredubbla anslaget mot vad man beräknade 1962. Det är inte den uträkningen som jag tycker skall ligga till grund för skolbyggandet i landet. Skolbyggnadsnöden är på sina håll lika stor som bostadsnöden.

Jag skall, herr talman, sammanfatta vad jag tänkt säga om den industriella byggnationen. Jag tror att industriell byggnation är en möjlighet att något komma till rätta med skolbyggnadssituationen, och jag är glad över att man äntligen inom SÖ har åstakommit en utredning i denna fråga. Det är bara att beklaga, herr talman, att den utredningen har kommit så sent att den inte kunnat beaktas just nu när vi behöver bygga skolorna.

Det har signalerats flera stora undervisningsreformer under innevarande år. Jag skulle kunna uppehålla mig också vid vuxenutbildningspropositionen som har signalerats, men på grund av att debatten är långt framskriden skall jag inte göra detta. Jag vill bara helt kort säga att jag hoppas att den väntade vuxenutbildningspropositionen verkligen skall tillgodose hela detta område och även ta till vara alla de möjligheter vi har i den moderna teknikens hjälpmedel. Jag tror nämligen att vuxenutbildningen är ett mycket efterfattat område, och det är mycket angeläget att det görs något.

En annan utbildningsform i detta strukturomvandlingens samhälle behöver också ses över, och det är omskolningen av arbetskraften. Tendenserna i konjunkturutvecklingen är oroande. På grund av vårt höga kostnadsläge försvåras vår export. Även avsättningen på den inhemska marknaden har dämpats kraftigt. Det går inte någon vecka utan att vi får motta rapporter om friställningar från olika företag inom olika branscher.

Konkurrensen om platserna är hård.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag vill här som en liten belysning och som ett tecken från fältet nämna om ett telefonsamtal som jag fick vid jultiden. Det var en småbrukare som ringde mig — riksdagsmännen blir ju ofta uppringda, även om de inte annonserar efter det. Denne småbrukare omtalade att han och några andra i trakten hade sålt sina jordbruk i tron på de rekommendationer som lämnats från auktoritativt håll. Han hade trott att han skulle kunna komma in i industrien. Men där bedrog han sig. Det var detta han ringde och beklagade sig över, och han frågade: Vad skall jag göra? Jag sade till honom: Ni får gå till länsarbetsnämnden och begära omskolning. Mannen var 46 år gammal. Ett par dagar därefter ringde han igen och sade: Man svarar mig att man inte kan omskola mig, ty det är så och så många före som vill omskolas till andra yrken. Jag ringde och försökte ta reda på om det verkligen var så. Då svarade man från länsarbetsnämnden i Malmö, att man har möjlighet att omskola 200, men man behövde kunna omskola 1 500.

Så ser alltså situationen ut i dag. De som har någon form av sysselsättning — även om de tillhör låglönegrupperna — bör kanske förvissa sig om vilka möjligheter till sysselsättning i framtiden de har, innan de lämnar sin nuvarande befattning eller sysselsättning eller säljer sitt jordbruk. I detta fall bör man nog iaktta en viss försiktighet tills marknadsläget klarnat. Som det gamla ordspråket säger är det bättre med en fågel i handen än tio i skogen.

Därtill må jag tillägga att regeringen borde ta initiativ till en näringslivs- och rundabordskonferens för att söka rädda oss undan den kostnadsfördyring som förstör utvecklingsmöjligheterna på alla sektorer i vårt samhälle.

När LO-chefen i går varnade och sade att läget är betydligt sämre än folk i allmänhet tror är jag övertygad om att han har rätt. Givetvis betyder en förnuftig uppläggning från arbetsmarknadsstyrelsen mycket, men regeringens

ekonomiska arbetsmarknadspolitiska handlande har här ett stort avgörande. Ett rationellt och praktiskt grepp på dessa frågor betyder mycket. Mycket har hänt på ett år. Jag är inte övertygad om att de socialdemokratiska propåer som i mars i fjol slungades ut om jordbrukets ställning som en reserv för ett efterlängtat arbetskraftstillskott till industrien har samma relevans i år — en frågeställning som säkert propositionskrivarna i jordbruksdepartementet har stor anledning göra, innan sista handen läggs vid den väntade jordbrukspropositionen.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Den redogörelse för statstjänstemännens löner som finns i den för flera huvudtitlar gemensamma bilagan ger inte anledning till några direkta erinringar. De uppgifter som finns om lönerna är resultatet av förhandlingar, ovanligt långdragna och kärva förhandlingar för att vara på det statliga området, vilka förts under de nya former som är en konsekvens av den ändring i förvaltningsrättslagstiftningen som gjordes för tjänstemännens del fr. o. m. förra året.

Varken denna gemensamma bilaga eller den redogörelse som vi har fått från riksdagens lönedlegation ger någon mera fyllig bild av det arbete som legat bakom kollektivavtalens tillkomst. Det understundom ganska dramatiska skeendet under lärarförhandlingarna har inte satt något spår i handlingarna. Att kostnaderna för den träffade uppgörelsen inom undervisningsväsendet — här rör det sig om hela skalan från universitet till grundskolans lågstadium — under en treårsperiod uppgår till sammanlagt ungefär 800 miljoner kronor, kan man inhämta av lönedlegationens redogörelse. Men varken där eller i ecklesiastikdepartementets bilaga kan man få något besked om vart de pengar tagit vägen som staten sparade genom lärarlockouten och genom att in-

nehålla det retroaktiva lönetillägget. Där finns några tiotal miljoner kronor för ecklesiastikministern att använda till något lämpligt och bra engångsändamål inom skolväsendet. Det är i så fall inte första gången som lärarna ser sina löner använda för nyttiga ändamål på detta område.

Men, herr talman, det var inte för att spinna vidare på en sådan i och för sig kanske intressant tanke som jag begärde ordet, utan jag vill i stället knyta några reflexioner till det förhandlingsförfarande, som lämnat det resultat som jag här talat om.

Jag är medveten om att de finns som är beredda att utdöma eller åtminstone starkt kritisera den nya statliga förhandlingsrätten därför att den under sitt första år ledde till en öppen arbetskonflikt, som var rätt besvärande för tredje man. Jag tycker dock att dessa kritiker har anledning vara en smula försiktiga i sin allmänna bedömning. Förhandlingarna på undervisningsområdet fördes under så allmänt besvärliga förutsättningar att man inte har anledning att tro att en liknande situation skall behöva återkomma. Själva förhandlingsobjektet sönderföll, kan man säga, i huvudsak i två delar. Dels var det en gammal del som hörde till gymnasie- och fackskoleorganisationen, där man från parternas sida förutsatt att förhandlingarna egentligen skulle ha varit slutförda ungefär när de nu kom i gång. Av skilda anledningar blev det inte tillfälle att starta förhandlingarna så tidigt som man hade avsett. Det var faktiskt inte beroende på bristande förhandlingsvilja från de förhandlande parternas sida, utan förklaringen är helt enkelt att man inom ecklesiastikdepartementet, som skulle tillhandahålla grundmaterialet, inte var färdig med bearbetningen.

När man väl serverade sitt s. k. organisatoriska underlag, var det dessutom på flera punkter inte fullständigt utan kompletterades under hand. Det behövs ju inte särskilt stor fantasi för att för-

Statsverkspropositionen m. m.

stå att sådana kompletteringar kan undanrycka grunden för de samtal som de förhandlande parterna fört i ett tidigare skede. Det var t. o. m. på det sättet att vi inte ens i slutskedet av förhandlingarna på några punkter kunde få ett klart besked om hur ecklesiastikdepartementet uppfattade sitt organisatoriska underlag, helt enkelt av den anledningen att man inte hade tänkt färdigt. Att sådana situationer utgör en grogrund för missförstånd och till slut för ganska tillspetsade motsättningar, är väl egentligen inte så konstigt.

Nog sagt om den delen av förhandlingspaketet!

Om den andra delen, som gällde universitets- och högskoleområdet, kan väl närmast sägas att denna del hörde hemma i ett annat förhandlingssammanhang, nämligen det som resulterade i uppgörelsen med statstjänstemännen i juli månad. Vid dessa förhandlingar, som också var mycket krångliga, löste den fungerande förlikningskommissionen sin fredsbevarande uppgift på det sättet, att den plockade bort det som var särskilt kontroversiellt och förde över det till en senare förhandlingsomgång. På så sätt hjälpte man faktiskt till att samla särskilt brännbart och komplicerat stoff till en förhandlingsmateria, som redan i och för sig inte var särskilt lättbemästrad.

Det är sålunda inte någon överdrift att påstå att lärarlöneförhandlingarna fördes under ogynnsamma förhållanden. Därför lämpar de sig föga som en mera allmän norm för en bedömnig av hur det statliga förhandlingssystemet kan fungera och kommer att fungera i fortsättningen. Men det betyder inte att jag anser att vi inte har någonting att lära av vad som hänt under lärarförhandlingarna och under skolkonflikten.

Den statliga förhandlingsverksamheten är som bekant koncentrerad till ett centralt ämbetsverk, statens avtalsverk. Precis som alla andra ämbetsverk är avtalsverket ett självständigt och fri-

Statsverkspropositionen m. m.

stående ämbetsverk vid fullgörandet av de arbetsuppgifter som instruktionsmässigt anförtrotts verket. Det finns ingenting i avtalsverkets instruktion som tyder på någon särställning eller större beroende av något departement — det må vara civildepartementet eller finansdepartementet — än vad som gäller för något annat ämbetsverk, Avtalsverket är, vilket klart uttalas, avtalslutande part och det organ som har att besluta om olika åtgärder under ett förhandlingsförlopp. Det är exempelvis avtalsverket som beslutar om de stridsåtgärder som arbetsgivarsidan kan anse berättigade i en viss situation. Vid tillkomsten av avtalsverket har särskilt understrukits ämbetsverkets självständiga ställning, och ingenting ändras i ämbetsverkets status på grund av att de avtal, som avtalsverket kan träffa, under stundom måste träffas under förutsättning av Kungl. Maj:ts eller av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande.

Det är uppenbart att det under de lärarlöneförhandlingar jag talat om åtminstone vid ett tillfälle varit så och så med ämbetsverkets självständighet, eller snarare med respekten för ämbetsverkets självständighet. I höstens remissdebatt uppgav finansministern att han hade funnit anledning att ingripa i verksamheten, när denna enligt hans uppfattning höll på att gå på sned. Det är kanske tillåtet att ge uttryck åt den uppfattningen, att det var det ingripandet som blev en av de väsentliga orsakerna till den lärarkonflikt som utbröt.

Jag skall inte diskutera de motiv som låg bakom finansministerns ingripande. Men kanske kan jag säga att hans synpunkter på regeringens politiska ansvar i sammanhanget förefaller mig ganska riktiga. Det problem som jag tycker är det i sammanhanget intressanta och som det är angeläget att få en lösning på, gäller emellertid huruvida ett ingripande bör ske på detta sätt medan förhandlingarna pågår. Mig förefaller det riktigare om de som har

att genomföra förhandlingarna från början har ett något så när preciserat mandat från de politiskt ansvariga samt har haft fullt klart för sig att man har att förhandla inom den ram som ställts till förfogande. Ett ingripande under förhandlingarna skulle då på sin höjd ta sig uttryck i ett besked till uppdragstagaren, att den givna ramen skall hållas eller på ett eller annat noggrant angivet sätt får överskridas, om man därigenom tror sig kunna bevara arbetsfreden.

Detta förefaller mig vara en av de angelägnaste frågorna att lösa för framtiden, d. v. s. frågan hur uppdragstagaren skall få sitt uppdrag och hur det skall utformas. Skulle det däremot utvecklas någon sorts allmän regel att regeringen på olika sätt öppet och direkt ingriper i förhandlingarna, d. v. s. desavouerar sin egen förhandlingsorganisation, får man nog finna sig i att motparten snart söker sig fram till dem som har makten och ger anvisningarna samt försöker träffa sina överenskomelser där. Det skulle leda tillbaka till den situation som vi hade innan den nya förhandlingsrätten trädde i kraft, nämligen att man sökte sig till civildepartementet. Det skulle kanske ytterst leda till den situation som vi hade innan vi fick ett civildepartement, d. v. s. då finansministern skötte förhandlingarna. För min del tycker jag inte detta är en en ändamålsenlig lösning.

Den andra fråga, som årets förhandlingar måhända kan aktualisera, gäller riksdagens löne delegationens ställning. Vid besvarandet av en enkel fråga i andra kammaren förklarade civilministern, att det under en pågående avtalsrörelse vore olämpligt att i kammaren diskutera detaljer och olika faser i ett förhandlingsförlopp. Den diskussionen, sade civilministern, hör hemma i riksdagens löne delegation, och den delegationen hålles också fortlöpande informerad om de skilda faserna — om bud, motbud och åtgärder i avtals- och förhandlingsfrågor.

Civilministerns beskrivning av löne-delegationens verksamhet för tankarna rätt mycket till de s. k. stora förhandlingsdelegationer som arbetsmarknadens parter i andra sammanhang håller sig med för att verksamheten och de beslut som fattas skall få en så bred demokratisk förankring som möjligt.

Mot den av civilministern tecknade bakgrunden i det svar jag har återgivit ter sig det besked från riksdagens löne-delegation, som nu föreligger om dess verksamhet, något märkligt. Medan höstens lärarförhandlingar pågick, medan vi hade en omfattande arbetsmarknadskonflikt på undervisningsområdet, sammanträdde man endast två gånger. Den ena gången man sammanträdde var den 4 augusti, och då får vi av berättelsen veta att man tog del av de förslag som avtalsverket sedermera den 17 augusti lade fram för parterna. Det andra sammanträdet ägde rum den 18 oktober, d. v. s. efter det att strejk utbrutit och efter det att avtalsverket varslat om lockout. Det framgår inte av löne-delegationens berättelse, om man över huvud taget sysslade med lärarförhandlingarna vid ifrågavarande sammanträde. Men om den reaktion, som avtalsverkets bud den 17 augusti framkallade hos parterna och om de initiativ som avtalsverkets ledning tog den 23 och 24 augusti för att undersöka om det fanns någon möjlighet till fredlig lösning av konflikten, levde löne-delegationen tydligen i lycklig okunighet om. Inte heller blev man informerad när ecklesiastikdepartementet i vad alla uppfattade som förhandlingarnas slutskede komplicerade förhandlingsarbetet med vissa nya organisatoriska förutsättningar.

Slutligen förefaller det — åtminstone att döma av tidschemat i löne-delegationens berättelse — som om ingen »rådplägar» med löne-delegationen med anledning av de olika strejk- och lockoutvarslen.

Civilministerns uttalande i andra kammaren att löne-delegationen fortlö-

Statsverkspropositionen m. m.

pande hållits orienterad förefaller mig sålunda inte helt överensstämma med delegationens egen redogörelse. Har information lämnats och rådpläging ägt rum, har det skett vid en tidpunkt då löne-delegationens ledamöter inte kunnat påverka händelseutvecklingen.

Löne-delegationen har alltså inte fungerat som den breda demokratiska förankring på arbetsgivarsidan som man av civilministerns uttalande i andra kammaren skulle kunna förmedla att tro att den var.

Enligt min uppfattning hör löne-delegationens ställning och arbetsuppgifter till det som man skulle önska blev föremål för ytterligare funderingar och kanske en översyn — jag tror att det skulle bidra till att ge förhandlingsförfarandet önskvärd stadga.

Herr talman! Jag har försökt att i all enkelhet ge min syn på några av de punkter i den statliga förhandlingsrätten, beträffande vilka jag tycker att man skall tänka vidare. Det kan hända att det finns ytterligare punkter som kan behöva övervägas. Man skall emellertid inte med utgångspunkt från ett enstaka misslyckande dra alltför vittgående slutsatser. De som förhandlar för den statliga arbetsgivarsidan och för personalorganisationerna har haft att göra med varandra under många år och har tillsammans löst många besvärliga problem i gott samförstånd. Själv har jag haft staten som motpart i mer än 20 år, så jag vet i någon mån vad jag talar om i detta sammanhang. Jag är alldeles övertygad om att det, när efterdyningarna av den senaste konflikten lagt sig, skall finnas både ömsesidig vilja och förutsättningar att fortsätta det vardagliga samarbetet där det avbröts genom konflikten på skolområdet.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! I ett par inlägg i den pågående remissdebatten har värdkrisen berörts. Det ena var av herr Paul

Statsverkspropositionen m. m.

Jansson, som till att börja med förklarade att vi inte har någon vårdkris. I nästa andetag förklarade han att man på alla håll ivrigt arbetar för att avhjälpa denna kris — och detta kan väl tas som ett bevis på att vi i alla fall har en vårdkris.

Herr Söderberg raljerade i sitt anförande uppenbarligen också över att propositionen hade gjort framstötningar för att avhjälpa vårdkrisen. Man kan ju fråga om herr Söderberg verkligen är så tillfreds med möjligheterna att bereda de människor vård som behöver det, att ingenting finns att tillägga. I så fall må den reflexionen tillåtas, att det inte finns någon reell grund för en sådan självbelåtenhet.

Herr Jansson skildrade bl. a. de möjligheter som en blivande mor i vårt välfärdssamhälle har att bli omhändertagen vid förlossning.

Det är alldeles säkert utmärkt ordnat på de flesta håll, även om det till och med på våra undervisningssjukhus finns åtskilligt övrigt att önska både när det gäller lokaler och personal just på förlossningsavdelningarna. Men under senare tid har ännu värre förhållanden blottats. Som ett exempel kan tas erfarenheterna från Karlshamns lasarett, vars BB-avdelning varit stängd en längre tid på grund av personalbrist, men nyligen öppnats. Ambulanspersonal har fått fara till Karlskrona med patienterna — om jag inte missminner mig är det ungefär sju mil. Man har gett denna personal utbildning under 76 timmar. Det lär ha gått bra i de fall då förlossningarna skett i taxibilar. Man kan dock med lätthet föreställa sig den fasa som kan gripa en ambulansförare, när han märker att det är en förlossning där navelsträngen ligger runt fostrets hals.

I varje fall är det ett system som absolut inte är att rekommendera i vårt samhälle.

Dessa taxiförlossningar väckte ingen särskild uppmärksamhet i någon annan press än barnmorskornas egen tidning,

där man gjorde mycket lågmälda men nog så sakkunniga kommentarer. Hur skulle det ha varit, vill jag fråga, om en ko fött en kalv på ett lastbilsflak i detta land? Jag är hundraprocentigt övertygad om, att man prickat det hela som djurplågeri och att historien fyllt åtminstone kvällstidningarnas förstasidor. I en diskussion som gäller vårdkrisen borde det vara fullt tillåtet att måla upp en sådan här situation. Jag tycker inte att ambulansgubbar med 76 timmars utbildning skall tjänstgöra som barnmorskor i taxi.

Folk lär vara tacksamma för att propositionen driver på lösningen av en vårdkris, som i alla fall så många får smärtsamma bevis för.

Egentligen var det dock inte detta, herr talman, som jag från början inriktat mig på i denna debatt. Jag hade tänkt att i någon mån anknyta till ett anförande som en av socialdemokraternas främsta kvinnliga företrädare här i kammaren, nämligen fröken Mattson, höll i höstens remissdebatt. Hon har för övrigt upprepat frågeställningarna flera gånger.

Det gällde mittenpartiernas inställning till det framtida familjepolitiska programmet. Hon ansåg sig med bestämdhet kunna påstå att den målsättning, som främst kvinnorna i hennes eget parti hade satt upp, var betydligt radikalare än den, som mittenpartierna hade framfört. Hon ansåg att socialdemokraterna varit pionjärer inom familjepolitikens område, och att vi i mitten i bästa fall hade kommit traskande efter — högern får svara för sin del. Men detta kan vara ett lämpligt tillfälle att något klarlägga en historie-skrivning, som på väsentliga punkter förefaller mig felaktig. Det kan också vara anledning att dra upp några av de riktlinjer efter vilka vi inom folkpartiet anser att familjens ställning i det nutida samhället i fortsättningen skall lösas.

Efter att ha arbetat åtskillig tid framlade en arbetsgrupp inom folkpartiet

i juni 1964 en skrift med rubriken Familjen och framtiden. Om socialdemokraterna, inte minst här i riksdagen, hade läst detta familjepolitiska program, hade de kanske fått åtskilliga radikala punkter att diskutera. Som en röd linje i vårt framtidsprogram går en strävan till jämlikhet mellan man och kvinna, som ger dem samma ansvar för familjen och samma valmöjligheter till ett eget arbete utom hemmet.

I motioner till såväl 1965 som 1966 års riksdag har vi också preciserat några grundlinjer i vår allmänna syn på familjens uppgift. Det gäller för samhället att finna ett mönster för familjen, som är hållbart och levande också i vår tid. Familjens ekonomiska ansvar för barnen måste delas av samhället genom socialpolitiska och skattepolitiska åtgärder. Det fordrar en omläggning av vårt skattesystem samt en utbyggnad av servicen i olika former till barnfamiljerna. Slutligen skall alla människor oberoende av kön ha möjligheter att forma sitt liv efter sina personliga förutsättningar och önskemål. Fördomar och konventioner om olika könsroller bör motarbetas genom ökad valfrihet och jämlikhet mellan könen. På denna grundsyn bör vår framtida familjepolitik byggas.

Samhällets stöd till barnfamiljerna utgår som bekant i form av kontantunderstöd, i form av speciella hänsyn inom skattesystemet samt i form av vård och service. Dessa olika delar i stödssystemet måste samordnas med varandra. Hitintills har systemet lappats på än här och än där, men något samlat grepp har regeringen aldrig tagit.

Folkpartiet har under senare år i flera motioner kritiserat den bristande samordningen och framhållit den samlade målsättningen. Det må vara tillåtet att hysa en förhoppning om att en sådan samlad målsättning verkligen blir riktpunkten för de radikala förslag som annonserats i god tid till nästa val, förmodligen handlagda av den nytillträdade familjeministern. Vi motser natur-

Statsverkspropositionen m. m.

ligtvis med spänning hennes insatser. Det måste bli friska tag med den erfarenhet och de kunskaper som man förutsätter hos ett oförbrukat statsråd. Före detta statsrådet Lindströms uppenbart otacksamma men trägna arbete på detta område kan kanske vara en grund att bygga på för radikala och fräscha förslag från statsrådet Odhnoff. Intresset för statsrådets grepp om den nya familjepolitiken ökades givetvis av vissa uttalanden från statsrådet Odhnoff i radio, där hennes uppfattning om sambeskattningen såsom gynnande familjer i högre inkomstlägen onekligen verkade förbryllande. Men det var kanske bara ett olycksfall i det nya arbetet.

Enligt vår uppfattning bör det ekonomiska stödet till familjerna vara begränsat till familjer med ansvar för barn men skall självfallet omfatta även familjer med endast en försörjare. Det måste i framtiden bli den enskildes ensak om båda eller en i familjer utan barn föredrar att förlägga sitt arbete och sin tillvaro uteslutande till hemmet. Någon subvention från samhället borde i det fallet inte kunna påräknas. Antalet inte förvärvsarbetande kvinnor kommer att vara betydligt mindre i framtiden än nu, vilket är ytterligare ett skäl.

Mycket talar för att det ekonomiska stödet till barnfamiljerna bör utgå i en konsumtionsdel och en vårdnadsdel. Vårdnadsbidrag och barnbidrag bör alltså samordnas inom en och samma ram. Detta är en naturlig följd av att konsumtionsbehovet ökar för barnet, när behovet av vård minskar. Konsumtionsbidraget bör därför vara relativt lågt under de första åren, medan vårdnadsbidraget bör vara det större för att sedan sjunka och så småningom helt bortfalla.

In i bilden kommer också förvärvsavdragen. Medan inom skattesystemet stor hänsyn tas till barnfamiljerna, bör däremot klyftan mellan ensamstående och gifta utan barn minskas, enligt

Statsverkspropositionen m. m.

vad jag redan har sagt. Årets skatteförslag bidrar inte härtill, och den premiering av gifta på de ensamstående beaktad som dess konstruktion innebär kommer endast delvis barnfamiljerna till godo.

Slutligen bör samhällets barntillsyn utbyggas på ett betydligt snabbare och mera effektivt sätt. Även om antalet daghemplatser ökas betydligt under fru Lindströms senare statsrådsår, vet vi ju alla att de fortfarande är klart otillräckliga. Det har dragits siffror härom så många gånger inför kammaren, så dem skall jag verkligen inte upprepa. Vad som förvånar är emellertid att socialdemokraterna med sin så klart uttalade önskan om ökat stöd åt barnfamiljerna vad service beträffar hittills så fast förankrat sig uteslutande vid daghemmen som den enda lämpliga formen av barntillsyn att de klart negligenter statsbidragen till familjedaghemmen. Statligt stöd i någon form vägrar man enständigt att ge, trots att oppositionen har framfört förslaget upprepade gånger. Man vill tydligen inte erkänna att det alternativ som bjuds alla de barn som inte får plats i daghemmen inte är tillfredsställande. Det är nämligen mycket sällan som dessa barn tas om hand av släktingar eller grannar. Många »svävar i luften» och får helt enkelt klara sig själva. Är det då inte bättre att vi går in för en barntillsyn som kanske i vissa avseenden är mindre tillfredsställande än daghemmen men ändå ger en god tillsyn? I en del fall vore den fullt tillfredsställande, om man införde kontroll och en viss utbildning av daghemsmammorna. För mig framstår detta som vattenklart.

Lika klart är att vi också måste ställa möjligheter till förfogande för alla föräldrar att få lära sig hur man uppfostrar barn och ungdom. Det enda som nu bjuds dem är hur barnen materiellt skall skötas och det har blivit så för enkelt att vilken normalt begåvad förälder som helst snabbt kan lära sig det. Det är betydligt värre att sköta en liten

själ. Problemet med föräldrakunskap är oerhört viktigt såväl i skolundervisningen som vid senare ålder. Kurser i barnpsykologi måste vi alltså ha tillgång till för föräldrar.

På den grundsyn som jag här gjort en snabbskiss av anser jag att en diskussion kan föras på jämställd fot mellan oppositionen och socialdemokraterna. Vi inom folkpartiet behöver inte skämmas för att ha gått och »satsat» med förslag till radikala lösningar. Alla klara tankar, välvägd ord, ädla känslor och praktiska handlingar kan inte gärna vara förbehållna dem som fått sin politiska hemvist inom socialdemokratien.

Låt mig ta upp ännu ett spørsmål, som förresten av en ren tillfällighet fröken Mattson också berörde i den senaste remissdebatten i höstas. Det är den debatt om jämlikhet mellan män och kvinnor som förs i de internationella organen och som Sverige de senaste åren mycket livligt deltagit i och även fört ner från teoretiska spekulationer till jordisk verklighet. Man har mer och mer kommit underfund med att ett bistånd, som verkligen skall höja befolkningen i u-länderna i olika avseenden, måste ta kvinnorna med i blickpunkten på ett helt annat sätt än förut. Det underströk också fröken Mattson i sitt anförande. Lämnas dessa av tanklöshet, likgiltighet, fördomar eller konventioner utanför, kommer man inte långt med strävandena att höja familjerna, vare sig ekonomiskt, hygieniskt eller socialt. Det blir ett »på stället marsch», om inte en tillbakagång. Det måste bli en prioritering av kvinnornas undervisning och utbildning.

Till de organ, som arbetar för u-ländernas kvinnor, hör UNESCO som är den organisation jag bäst känner till. UNESCO har under senare år varit i hög grad verksam på detta område. Därvid har Sverige varit pådrivande på ett sätt som väckt allmän uppmärksamhet i alla UNESCO:s medlemsstater och som rönt ett livligt erkännande. Sverige åtog

sig för fyra år sedan vissa ekonomiska utgifter för olika projekt som alla gäller utbildning av kvinnor i Afrika. Vi åtog oss att fullfölja sex olika projekt, bl. a. skolor i Tanzania och i Sierra Leone, stipendier till kvinnor i Ghana och distribuering av vissa böcker och bildband, allt ämnat för just kvinnorna.

Självfallet väckte detta en glad och tacksam uppmärksamhet vid den generalkonferens i UNESCO, som följde på detta erbjudande. Sverige hyllades och tackades mer — det försäkrar jag — än vi var värda.

Dessa projekt kan tydligen endast delvis fullföljas i år. De byggnadsprojekt som redan är påbörjade kan knappast avbrytas, men andra måste tydligen stå över, och några nya kan inte startas. Att detta har väckt besvikelse och undran torde stå utom allt tvivel.

De kurser för afrikanska kvinnor, vilka enligt vad man kommit överens om skulle ha anordnats i Haifa i mitten av månaden och för vilka man hade räknat med svenskt ekonomiskt bistånd, riskerar att få inställas. Man har förgäves väntat på pengar till dem.

Detta måste vara ett u-landsprojekt som från alla synpunkter är värt att även i framtiden stödja. Vi kan i detta sammanhang bortse ifrån att vi skapat en goodwill för Sverige. Att kvinnorna måste få en prioritet i programmet för undervisning och utbildning framstår allt klarare för varje dag. Ingen grupp har så stora fördomar att bekämpa som denna.

Vi vet alla att det statsfinansiella läget är pressat, men det är en moralisk plikt för Sverige att till alla delar hålla givna utfästelser och inte svika dem som litar på att så skall ske och som därför gjort anstalter för att fullfölja ett program.

Det kan vara tillbörligt, herr talman, att i en debatt om u-hjälpen trycka just på kvinnornas eftersatta situation i undervisnings- och utbildningshänseende i u-länderna och på nödvändigheten av

att hjälpa dem så snabbt och effektivt som möjligt.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag skall givetvis inte ta upp någon större debatt med anledning av vad herr Lidgard anförde för en stund sedan, men det var ett par saker i hans anförande som jag gärna vill knyta ett par reflexioner till.

Herr Lidgard berörde avtalsverkets ställning och menade att det får betraktas som ett ämbetsverk. Detta torde vara formellt riktigt, men jag tror att herr Lidgard är lika medveten som jag om att det när den nya ordningen tillskapades från olika håll påpekades att man fick räkna med att statens avtalsverk inte kunde få samma självständiga ställning som ämbetsverken i övrigt.

Det är, såsom herr Lidgard påpekade, alldeles riktigt att statens avtalsverk skall sköta förhandlingarna, men det är också lika uppenbart att det inte kan göra detta i ett lufttomt rum. Det framhölls även i de propositioner och i de förarbeten som ligger till grund för den nya förhandlingsordningen att avtalsverket hade behov av kontakter med regeringen i sitt agerande.

Det är också på detta sätt man har gått fram. Det är alldeles uppenbart — jag har påpekat det tidigare och jag upprepar det nu — att avtalsverket inte självständigt kan träffa avgöranden i frågor som gäller hundratals miljoner kronor.

Herr Lidgard talade vidare om riksdagens lönedelegations ställning. Jag skall gärna hålla med honom om att det kan finnas anledning att se på den frågan, och kanske även en del andra saker. Vad herr Lidgard kritiserade var ett uttalande av mig i andra kammaren, där jag gjorde gällande att riksdagens lönedelation fortlöpande hade informerats om förhandlingsförloppet. Jag vågar fortfarande påstå att så var fallet — från början av förra året hade jag

Statsverkspropositionen m. m.

informerat löne delegationen om de olika faserna i förhandlingarna med stats-tjänstemännens huvudorganisationer; vid tre eller fyra tillfällen, om jag minns rätt, hade jag gjort detta också beträffande det speciella komplexet med lärlöneförhandlingarna.

Nu försöker herr Lidgard, på samma sätt som en del tidningar efter mitt anförande i andra kammaren, göra ett nummer av att löne delegationen inte hade något sammanträde mellan den 4 augusti och den 18 oktober. Ja, hur var situationen? Den 4 augusti informerade jag löne delegationen om det lönebud som avtalsverket hade för avsikt att förelägga motparten den 17 augusti. Löne delegationen ställde sig vid det tillfället bakom detta lönebud. Under den följande tiden förhandlade man. Alla vet också att en valrörelse pågick — det var inte så lätt att samla löne delegationen just då; men det är i och för sig ingen ursäkt. Förhandlingarna pågick som sagt, och löne delegationens nästa sammanträde hölls den 18 oktober. Då hade SACO varslat om sina stridsåtgärder och även verkställt en del av dem. Avtalsverket hade varslat sin lockout att träda i kraft den 19 oktober. Löne delegationens förhandlingar är ju inte offentliga, och jag skall inte gå närmare in på dem, men vid denna tidpunkt var det inte mer än en av delegationens medlemmar som hade någon reagens mot den åtgärd staten-arbetsgivaren då stod i begrepp att verkställa. Vad som hände mellan den 4 augusti och den 18 oktober var därför, menar jag, inte av den arten att det fanns så stor anledning att informera löne delegationen. Man skall nämligen också ha klar för sig löne delegationens ställning i sammanhanget — delegationen kan visserligen säga att den tycker att man bör göra så eller så, men delegationen har ingen beslutanderätt i fråga om en stridsåtgärd, kan inte hindra avtalsverkets styrelse; den är suverän att besluta vilka åtgärder som skall vidtas i sådana sammanhang. Löne delegatio-

nens uppgift är rådgivande, såsom jag sade i medkammaren i höstas; delegationen skall framför allt granska och — om den finner det möjligt — godkänna de avtalsuppgörelser som träffats inom det statliga området.

Jag vill säga till herr Lidgard att om någon av löne delegationens medlemmar anser sig behöva ett samråd, är det tillräckligt att en enda medlem av löne delegationen påkallar samrådet. Och det är alldeles uppenbart att jag inte ett ögonblick skulle tveka att ställa upp, om någon i en sådan situation begärde ett samråd.

Herr Lidgard säger också, att det kanske finns anledning att tänka vidare beträffande dessa frågor. Jag skall gärna hålla med honom om detta.

Jag sade under remissdebatten i fjol höst att det måhända kunde finnas anledning överväga vissa frågor beträffande den nya förhandlingsrätten. Herr Lidgard har pekats på löne delegationens ställning. Jag tror att det kan finnas anledning överväga detta och även annat, men jag är fullt överens med herr Lidgard om att dessa överväganden bör ske med den bestämda förutsättningen att den fria förhandlingsrätten är någonting som har kommit för att stanna.

Om vi då överväger olika frågor tycker jag att när nu herr Lidgard har rekommenderat mig att göra vissa funderingar kanske jag får sluta detta korta anförande med att även ge herr Lidgard ett råd. Det finns kanske skäl för SACO att överväga sitt fortsatta agerande i sådana sammanhang, ett agerande som under föregående år i mycket stor utsträckning gick ut på att försöka ta heder och ära av motparten. Jag tror att det även där finns anledning till överväganden, och jag vill sluta med att säga att jag är intresserad av att man får ett gott förhållande mellan staten och de olika personalorganisationerna.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte i någon större utsträckning låta civilministern

locka in mig i diskussion om vad som har förevarit under det gångna året. Jag vill emellertid säga att mitt anförande uppbars av önskemålet att man skulle komma fram till en förhandlingsordning som skulle leda till gott samförstånd mellan parterna. Det är fortfarande min uppfattning att så kan ske. Jag tillät mig att peka på vissa punkter där jag tyckte att det hade fungerat mindre väl. Jag tillåter mig vidhålla den uppfattningen att det är nödvändigt för ett gott förhandlingsarbete att den motpart man möter är förhandlingskapabel och att man inte plötsligt ställs inför nya och oväntade situationer — det gäller både för arbetstagar- och arbetsgivarsidan. Jag försökte även peka på vad jag tyckte man kunde göra för att skapa en bättre situation.

Vi är helt överens om att avtalsverket naturligtvis inte kan arbeta i ett, som civilministern uttrycker det, lufttom rum, men skillnaden mellan oss är tydligen den att jag menar att regeringen skall tillhandahålla luften innan man börjar förhandla, medan civilministern tycker att man kan pumpa in den litet då och då under förhandlingarnas gång.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade tänkt resa mig upp i min bänk och instämma med fru Hamrin-Thorell i senare delen av hennes anförande, men det kanske kunnat uppfattas som om jag instämt med allt vad hon sagt. Därför har jag begärt ordet för en liten replik.

Jag instämmer helt och hållet med vad fru Hamrin-Thorell säger om det afrikanska kvinnoprogrammet. Jag tror dock att en stor del av det som är kontrakterat verkligen kommer att fullföljas, även om de nya planerna väl tyvärr får skjutas på framtiden eftersom just kvinnornas efterblivenhet och klyftan mellan dem och männen i u-länderna är mycket stora. Jag är särskilt bekymrad för Haifa-institutet. Men jag har mig inte bekant att man

Statsverkspropositionen m. m.

ännu har måst ställa in denna kurs. De förbund jag representerar — Gilleskvinnorna och det socialdemokratiska Dansk Kvinnosekretariat — har nämligen genom insamlingar kunnat få fram så mycket medel att en del kvinnor, vilka har godtagits av UNESCO som elever vid det nursery program som skulle börja, nu kan komma med. Jag är helt och fullt överens med fru Hamrin-Thorell om att detta är en stor och viktig angelägenhet för jämlikhetens genomförande i u-länderna.

Däremot vill jag bara här i allra största korthet anmäla en del avvikande åsikter när det gäller den första delen av fru Hamrin-Thorells anförande.

Jag har med stort intresse studerat folkpartiets program från 1964 »Familjen och framtiden». Men jag har liksom aldrig trott att detta är folkpartiets program. Jag vet inte om det har blivit antaget någon gång av partiet som sådant. Det var en arbetsgrupp kvinnor som lade fram det, medan jag i mitt anförande i förra remissdebatten framhöll att det var hela partiet som på den socialdemokratiska kongressen 1964 antog det program om kvinnans jämlikhet, som håller på att fullföljas och ändras efter de förnyade förutsättningarna och som väl kommer att presenteras i någon form.

Jag tror också att man inte just nu kan ta upp vare sig skatteproblemet eller familjens framtid och villkor, eftersom regeringen år 1965 tillsatte en utredning om den framtida utformningen av familjebeskattningen, en utredning som mycket intimt samarbetar med den parlamentariska utredningen om den framtida familjepolitiken, ekonomiskt sett. I årets statsverksproposition signaleras att denna senare utredning snart lämnar fram sina förslag.

Jag vill till sist bara säga att jag undrar om det finns någon anledning att just i år klaga över bristen på daghemsplatser. Jag tycker att den proposition som regeringen lämnade i fjol bevisar att man mycket effektivt och

Statsverkspropositionen m. m.

utan stora åthävor kan åstadkomma någonting ganska väsentligt. Vi vet alla i detta hus — men den stora allmänheten som följer jämlikhetsdebatten såsom den förs i radio och TV och inte minst i veckopressen vet det tyvärr alltför litet — att den frågan inte kan föras fram enbart genom diskussion. Det är många gånger politiska åtgärder av ekonomisk och annan art som för frågan framåt, och vi kan i årets statsverksproposition läsa oss till att på knappt ett år har kommunernas intresse för verksamheten blivit så stort att daghemsplatsernas antal snart är fördubblat. Jag anser att det är ett mycket väsentligt framsteg, och jag tycker att man i år har mindre anledning än tidigare att tala om daghemsproblemet, detta i all synnerhet som familjedaghemmen ju också är föremål för utredning. Frågan håller ändå på att föras något närmare sin lösning, och det har skett genom en proposition som inte väckt särskilt stor uppmärksamhet, men som kommit problemen att framstå i en ljusare dager än för ett år sedan.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell sade att jag raljerade om vårdkrisen. Jag har inte talat om vårdkrisen i dag, utan jag talade om folkpartiet som kvacksalvare i det sammanhanget. Jag har inte talat om oppositionen utan om folkpartiet, och här kan jag med den här skriften ännu en gång visa kamraren och fru Hamrin-Thorell den medicin mot vårdkrisen som man rekommenderade under valrörelsen. Vad har man gjort från folkpartiets sida efter de stora later och starka ord som man använde när man lade fram det här förslaget, när man alltså sade sig ha medicinen mot vårdkrisen? Jo, man gör just på ett sätt som inte bör vara tillåtet inom den medicinska vetenskapen: Man skriver ut medicinen till patienten, och sedan kommer man och vill ha hjälp med att efteråt ställa diagnosen. Det är precis vad man har gjort.

Vad fru Hamrin-Thorell säger om ambulanser och barnmorskor är en mycket bra illustration till vad jag sade till herr Lundström när vi före jul diskuterade frågan om vårdkrisen, nämligen att det finns all anledning att gå ut till de olika landstingen och försöka förmå partivännerna, fru Hamrin-Thorell, att åstadkomma bättre resultat. När fru Hamrin-Thorell tar ett enda exempel, om jag inte minns fel, 72 timmars utbildning, så finns det andra län där man har sju veckors utbildning för speciellt utbildad ambulanspersonal och därtill ytterligare kompletterande utbildning bl. a. just i förlossningsvård. Hur vi bär oss åt går det helt enkelt inte att komma ifrån att det i enstaka fall måste ske förlossningar under färderna till BB. Enda utvägen att klara det vore att skicka med gynekologer eller barnmorskor i taxi eller ambulanser med dem som skall föda barn, men det är väl ändå en helt och hållet otänkbar sak.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad att fröken Mattson till alla delar instämde i sista delen av mitt anförande, och jag hade inte väntat mig något annat. De uppgifter som jag anförde om kurserna i Haifa har jag fått från sekretariatet och därifrån direkt från UNESCO:s högkvarter i Paris. Jag har inte anledning att tro annat än att de är riktiga. Man väntar fortfarande på pengar till dessa kurser.

Vad jag reagerade emot var i fröken Mattsons inlägg i höstdebatten beskyllningen att folkpartiet aldrig dragit upp några riktlinjer i fråga om familjepolitiken och att vi över huvud taget såsat med det hela och bara traskat efter. Jag vill råda fröken Mattson som tydligen har tittat i handlingarna att också läsa de motioner som lagts fram här i riksdagen under de två senaste åren. Då vill jag påstå att ingen socialdemokratisk riksdagsmotion har så ut-

förligt behandlat riktlinjerna i fråga om den framtida familjepolitiken som dessa motioner gjort. Där står vad vi önskar. Vi har alltså fört upp frågan på riksdagsnivå, medan socialdemokraterna nöjt sig med att ta det i partisammanhang.

Jag har inte alls klagat på antalet daghemsplatser i statsverkspropositionen. Jag sade tvärtom att de nästan fördubblats. Men vad jag anmärkte mot var — och det har man gjort från vårt parti i ett par år — att man har negligerat varje begäran att ge ett mycket måttligt statsanslag till familjedaghem, vilka alltså skulle kunna utöka och komplettera antalet daghemsplatser. Det är klart att man är tacksam för den utökning av daghemsplatserna som har skett, men en utökning även beträffande familjedaghemmen tycker jag är erforderlig.

Till herr Söderberg skulle jag vilja säga att jag inte skulle vilja bli förlöst i en taxi, och jag tror inte att herr Söderbergs hustru eller dotter skulle vilja bli det heller. Det är mitt sista ord i fråga om den detaljen.

Jag sade inte att herr Söderberg raljerade över vårdkrisen. Jag sade att herr Söderberg raljerade över oppositionens framstötter i vårdkrisen, vilka han inte ansåg vara till något slags hjälp eller stimulans och inte något att fästa sig vid. Det var det jag reagerade emot. Jag frågade om läget är så tillfredsställande att det inte skulle behövas en saklig och vettig diskussion mellan oppositionen och det socialdemokratiska partiet. Jag vågar också påstå att om statsfinanserna varit i ett bättre läge hade det varit betydligt lättare att lägga fram konkreta förslag för att avhjälpa vårdkrisen och få bort den flaskhals som bristen på personal utgör.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell kan bara läsa vad jag sagt i protokollet, ty ingenting av det som fru Ham-

rin säger att jag har anfört har kommit ur min mun.

Jag hoppas verkligen inte att min hustru skall behöva förlösas i taxi. Åldersskäl torde göra det omöjligt. Det är väl ingen, fru Hamrin-Thorell, som vill förlösas i taxi, men det är väl på det sättet att sådant kan inträffa. Då är det nödvändigt att sjukvårdshuvudmännen ser till att hela problemet kan lösas på bästa möjliga sätt. Riksdagen kan inte besluta om detta, men sjukvårdshuvudmännen kan se till att det ordnas ett ambulansväsende som fyller största möjliga anspråk.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Det är glädjande att komma i en ny församling och finna så friska och radikala tongångar ljuda i den som här skett. Om striden här skall gälla vem som är mest framsynt och vem som är mest angelägen om anpassning av familjepolitiken till nutidsmönster, ser jag med stor förväntan fram mot fortsatt positiv inställning till kommande reformer.

Min uppfattning att högre inkomsttagare subventioneras mera genom sambeskattningen än lägre inkomsttagare grundas på uppgifter i skattetabellerna, där man kan läsa att den som har en inkomst av 12 000 kronor får vid sambeskattning en skattesänkning på 253 kronor och att den som har en inkomst på 50 000 kronor får en skattesänkning på 3 375 kronor. För övrigt hänvisar jag, liksom fröken Mattson gjort i sitt genmäle, till att familjebeskattningen är under utredning.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara uppmana statsrådet fru Odhnoff att se efter vad den andre maken förtjänar, innan några konklusioner dras av skattetabellerna. Det är ju alldeles nödvändigt att veta detta innan det ges någon möjlighet att utläsa vad den sammanlagda skatten för makarna blir.

Statsverkspropositionen m. m.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Jag vill i denna remissdebatt tala något om familjepolitiken — om den eftersatta familjepolitiken — och några andra frågor som hör ihop med denna.

Vi märker alla att våra pengar blir mindre och mindre värda, och vi vill alla på något sätt få kompensation för detta. De som allra hårdast drabbas av inflationen är barnfamiljerna, som är tvungna att vara storköpare av livsmedel och kläder. Vi har nu tre utredningar som sysslar med frågor om familjepolitiken, nämligen familjepolitiska kommittén, familjeskatteberedningen och familjeberedningen. Var och en av dessa utredningar sysslar med sin lilla bit av det hela. På mig verkar det mycket irrationellt och dåligt planerat att splittra upp områden, som så intimt hör ihop, och detta måste, som jag ser det, också försena utredningsresultaten. Men nu aviseras ju att utredningarna ganska snart skall vara klara. Jag är helt naturligt mycket intresserad av att se resultaten. Men under tiden som vi väntar på dessa utredningsresultat urholkas t. ex. barnbidragen av inflationen, och barnfamiljerna kommer, som jag förut sade, i en ännu sämre situation än andra familjer.

Det föreslås nu också att vi skall få en höjd omsättningsskatt utan att barnfamiljerna här på något sätt får kompensation. Det är såvitt jag vet första gången som vi beslutar om höjd omsättningsskatt utan att höja barnbidraget. Under valrörelsen i höstas talade statsråden mycket om att vi skulle vara solidariska med olika grupper. I år är det inget val, och därför glöms det uttalandet bort. Man kryper bakom sittande utredningar och föreslår inte att barnfamiljerna skulle få något mera, som kompenserar dem bara för deras högre omkostnader.

Det var intressant att höra statsrådet Odhnoff säga att hon var glad att höra positiva och radikala idéer om familjepolitiken. Jag är glad över att

hon sade så. Vi hoppas kunna förvänta oss mycket från det hållet så småningom.

Jag skall ställa en fråga till synes om en detalj, men den är principfråga för mig. Den gäller värdebeständigheten av barnbidraget. Regeringen har där, trots våra propåer, inte tagit några initiativ. Vore barnbidraget värdebeständigt skulle det inte behöva höjas på grund av den ökade omsättningsskatten, ty då skulle det ske automatiskt. Jag skulle gärna vilja höra statsrådet Odhnoffs syn på den saken.

Som kammaren väl vet har vi från centerens sida under senare år här i riksdagen lagt fram familjepolitiska program. Ni kan alla läsa det i våra motioner. Jag hoppas även att det nya statsrådet gör det, och därför skall jag inte tala så mycket om den saken utan bara peka på ett par små saker som vi är mycket angelägna om. Det ena gäller vårdnadsbidrag för familjer med små barn och det andra att vi omvandlar familjebostadsbidragen och i någon annan form ger barnfamiljerna de pengar som där lösgöres. Jag tycker det är principiellt oriktigt att ha ett konsumtionsinriktat stöd. Familjerna kan själva avgöra vad de bäst behöver använda pengarna till.

Som alla känner till har vi inte tillräckligt med bra bostäder, och alla barnfamiljer som borde kunna få familjebostadsbidrag får det inte just på grund av att de har bostäder vilka inte fyller de krav som är förknippade med detta bidrag. Vi vill i stället att dessa bidrag skall ges som extra barnbidrag till familjer med låga inkomster och till ofullständiga familjer.

Jag väntar också med spänning på resultatet från finansministerns familjebeskattningskommitté. För mig har målsättningen länge varit klar, nämligen att vi skulle ha en egenbeskattning, alltså samma skatt på samma inkomst oberoende av civilstånd. Det nuvarande sambeskattningsystemet gynnar ju på intet sätt barnfamiljerna, utan det är

helt enkelt en subvention av äktenskapet. Vi kan ibland föra långa diskussioner om vi har råd att höja barnbidraget, men vi glömmer bort de stora skattesubventioner som gifta män har genom att de automatiskt efter giftermålet får dubbelt ortsavdrag. Den nuvarande sambeskattningen verkar också negativt när hustrun återgår i förvärvsarbetet. Familjen har ju redan två ortsavdrag, och de ekonomiska fördelarna efter hennes återinträde i förvärvsarbete blir därför rätt små.

Jag nämnde tidigare något om kvinnor i förvärvsarbete, och det är glädjande att förvärvsintensiteten bland kvinnor stiger, även om det inte sker snabbt. År 1965 förvärvsarbetade 35,1 procent av de gifta kvinnorna, vilket ur samhällsekonomisk synpunkt måste hälsas med stor tillfredsställelse. Om nu båda föräldrarna förvärvsarbetar, så har de också rätt att kräva en av samhället ordnad barntillsyn. Vi vet ju att det har varit rätt dåligt ställt på detta område. Antalet platser på barndaghem har under många år inte stigit nämnvärt. Därför är det utomordentligt glädjande att de förutses efter de nya bidragsbestämmelser, som vi antog i våras, komma att tillväxa i antal ganska hastigt. Men man kan ändå inte nog ofta uppge att vi har 200 000 barn under sju års ålder, vilkas föräldrar båda förvärvsarbetar, men antalet platser på daghem och familjedaghem torde tillsammans inte uppgå till mer än knappa 25 000.

Det är väl också att förvänta att antalet barn i de nu aktuella åldrarna som behöver tillsyn kommer att stiga i antal i och med att fler kvinnor går ut i förvärvsarbete. Jag hoppas därför att antalet platser inte bara skall stiga i samma takt som antalet barn ökar, utan betydligt snabbare, så att vi någon gång kan se en möjlighet att komma ikapp behovet.

I den bristsituation som vi har på detta område är det för mig alldeles obegripligt att regeringen inte på något

Statsverkspropositionen m. m.

sätt vill vara med om att stödja familjedaghemsvérksamheten. De flesta talar för all del vackert om att familjedaghemmen behövs, men därmed tycks intresset från statens sida vara slut. Det blir kommunerna och enskilda som får svara för kostnaderna. Vad finns det egentligen för rättvisa i att de som har barn på barndaghem får betydande stöd av staten, medan de som har sina barn på familjedaghem inte alls får statligt stöd. En väl organiserad och kontrollerad familjedaghemsvérksamhet är en god form av barntillsyn. Alla krafter bör därför samordnas för att på ett tillfredsställande sätt ordna tillsyn för så många barn som möjligt. Vi har alltför många undermåliga provisorier som sliter på föräldrarna och som skapar otrygghet för barnen i en ålder som betyder så mycket för deras fortsatta utveckling.

Jag har i tidningarna läst om familjeministerns stora intresse för frågan om barntillsyn, och jag hoppas att hon skall ha kraft att påverka regeringskamraterna till att även stödja familjedaghemmen. Jag hoppas att hon skall lägga ned det intresse i saken som vi tidigare har saknat från statsmakternas sida, och ett löfte i dag skulle glädja mig.

I statsverkspropositionen föreslås nya regler för barnferievistelse. Det nya förslaget till statligt stöd åt denna verksamhet knyts samman med barntillsynen under sommaren. Detta kan onekligen vara ett smidigt sätt att ordna semesterfrågan för personalen på barndaghemmen, men jag ställer mig helt oförstående till att endast föräldrar som lyckats placera sina barn på daghem skall åtnjuta förmånen av ferievistelse för sina barn. Det finns ju också familjer, kanske med flera barn och i blygsamma ekonomiska omständigheter, där en av föräldrarna är hemma. Skall barnen i en sådan familj utestängas från sådan ferievistelse? Jag kan inte tyda det som står under socialhuvudtiteln på annat sätt, och jag kan inte finna någon rättvisa i det.

Statsverkspropositionen m. m.

Efter en centerpartimotion 1964 beslöt riksdagen om utredning angående allmän förskola. Om någon utredning blev tillsatt eller om det är någon utredning som tappat bort förskolan, där om svävar riksdagen ännu i okunnighet. Några förslag i frågan har vi i varje fall ännu inte sett till. För dagen är bara att konstatera att Sverige i detta avseende är något av ett u-land; att regeringen inte har insett den utomordentliga betydelse som en pedagogisk förskola har såsom en förberedelse till den vanliga skolan och att alla barn borde få tillgång till sådan förskola. För dagen är bara att konstatera att ingenting skett, trots beställning från riksdagens sida. Jag förmodar att det blir tillfälle att återkomma till detta.

Jag hade en motion för ett par år sedan om hälsokontroll av alla fyraåringar. Senare kom samma förslag inbakat i en proposition. En utredningsman hade arbetat med detta, och nu har en försöksverksamhet kommit i gång i Lund och en planeras i Göteborg. Jag anser det vara synnerligen angeläget att tidigt upptäcka eventuella handikapp och sätta in behandling så tidigt som möjligt. Jag uttalar den förhoppningen att denna verksamhet utvidgas snarast, så att det inte dröjer alltför många år innan vi kan få en sådan undersökning av alla fyraåringar.

Till sist, herr talman, vill jag bara säga ett par ord om hemkunskap och familjeekonomi i grundskolan och gymnasieskolan.

Förr fick barnen, åtminstone flickorna, en inte så föraktlig undervisning i hemkunskap och familjeekonomi i mammas kök. Nu är det inte så. Det finns inte tid eller tillfälle, och det är utslutet att så kan ske. Ändå vet vi att alla behöver denna undervisning, inte minst med tanke på att båda makarna förvärvsarbetar och tiden för hushållsarbetet är starkt begränsad. Har man ont om tid måste man också kunna sin sak, inte minst måste man kunna bedöma vad det lönar sig att

själv utföra och vad man skall låta någon annan utföra.

Undervisningen är nu starkt begränsad. I grundskolan sker viss undervisning i hemkunskap och även en del konsumentupplysning, men eleverna är då för unga för att t. ex. lära sig någonting om ekonomisk planering. Jag önskar att alla elever i gymnasieskolan kunde meddelas undervisning i hushållsekonomi och familjekunskap. Jag är väl medveten om trängseln på schemat, men dessa ämnen är så väsentliga för alla elever att man på något sätt måste kunna plocka in dem. Vad som skall maka åt sig är jag inte för dagen beredd att ta ställning till. Önskvärt är också att dessa ämnen kunde följas upp i kortare kurser inom vuxenundervisningen, den vuxenundervisning som vi så småningom väntar att kunna ta ställning till.

Herr talman, jag yrkar remiss i vanlig ordning.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! När man lyssnat på debatten i går och i dag har man tyckt sig kunna konstatera att i varje fall en av målsättningarna med statsverkspropositionen har blivit uppnådd, nämligen att det blir ett jämnt utbrett missnöje över alla områden. Jag tror emellertid inte att det bör tas till intäkt för att oppositionen önskar lyfta upp statsverkspropositionens utgiftsnivå. Det skall nog närmast, tycker jag, tolkas som ett uttryck för den skillnad som finns mellan förverkligandenivån och ambitionsnivån. Uppenbarligen har man på regeringens förslag fattat en rad beslut, som det saknas såväl materiella som personella resurser att förverkliga.

Jag skall ta ett exempel. Så sent som för ungefär två år sedan diskuterade jag de utbildningspolitiska målsättningarna rätt ingående med ecklesiastikministern. Han svarade mig då bland annat att samtliga dessa reformer och för-

slag hade utarbetats under hänsynstagande till kravet på materiella och personella resurser inom samhället, och i debatten bekräftade han att saken diskuterats i regeringen in pleno och att finansministern särskilt granskat detta. Vi som nu sysslar med dessa saker vet kanske mera om hur det ser ut bakom den vackra fasaden och kan konstatera att skolöverstyrelsen upprepade gånger varit tvungen att ändra planerna. Så sent som i höstas har styrelsen framlagt en nödplan, där det sägs att man skjutit på varje investeringsobjekt så länge som det är möjligt utan att våda skall uppkomma. Trots detta har det inte varit möjligt för herr Edenman att få sina synpunkter tillgodosedda. Hans målsättning ligger 20 procent under.

Det är alltså bara att med beklagande konstatera att den utbildningspolitiska målsättningen för grundskolan och det gymnasiala stadiet icke kan hållas. Det är ett exempel på skillnaden mellan förväntansnivå och förverkligandenivå. Ingen kan mer än jag beklaga att det har blivit på detta sätt. Jag tror att herr Edenman har ungefär samma uppfattning och att han inte lyckats uppnå sina egna önskemål.

Jag skall emellertid inte bara kritisera i detta fall. Om ryktena talar sant lär ju detta vara den sista statsverksproposition som ecklesiastikministern är med och utarbetar, och jag skulle vilja överlämna en liten blomma till honom med anledning av forskningsprogrammet. Vi har anslagit åtskilliga hundra miljoner till forskningsändamål, men man har förgäves efterlyst någon form av forskningspolitik här i landet. I årets statsverksproposition finns emellertid två målsättningar fastlagda. Den ena är att resurserna skall koncentreras på från vetenskaplig synpunkt angelägna och internationellt sett mest avancerade forskningsprojekt. Den andra målsättningen, som jag anser vara den mest väsentliga och glädjande, eftersom jag har stridit för den, är att

Statsverkspropositionen m. m.

man skall inrikta forskningen så att den på längre sikt skall kunna ge största möjliga utbyte, när det gäller både grundforskningen och den tillämpade forskningen, för näringslivet och dess utveckling. Där hänvisas till vad bl. a. långtidsutredningen sagt.

Det är första gången som vi på pränt får se någon form av målsättning för de många hundratals miljoner kronor som anslås till forskningsändamål. Jag hälsar detta — skall vi kalla det för testamente? — från herr Edenman till forskningsråden med utomordentligt stor glädje och tillfredsställelse, och det är väl att hoppas att forskningsråden tar dessa regler ad notam.

Den andra fråga jag vill beröra är fordonsskatten. När finansministern informerade om den i TV sade han i stort sett att den inte innebar någon nämnvärd höjning mot dagens läge utan endast ett slags permanentande av den nuvarande högertrafikomläggningsskatten. Skulle man uttrycka sig så från näringslivets sida i en annons, skulle man bli anmäld för vilseledande information, men det lär väl inte vara möjligt att förfara så när det gäller en politiker. Sanningen är nämligen långt skild från finansministerns påstående.

För det första skulle jag vilja säga att över huvud taget står denna beskattning i direkt strid med den trafikpolitiska målsättning som riksdagen har antagit, nämligen att varje trafikgren i princip skall svara för de kostnader den förorsakar det allmänna. Det kan inte vara riktigt att vissa delar av transportväsendet här i landet därjämte skall utsättas för fiskala ingripanden. Ännu har ingen föreslagit att exempelvis SJ skall påläggas en speciell trafikskatt. Den höjda bilskatten kommer också att innebära en snedvridning i konkurrensen när det gäller traktorerna, som ju är helt skattefria. Det strider även mot nuvarande trafikpolitiska riktlinjer.

Jag har gjort ett diagram, som jag hoppas går att visa i TV-apparaterna,

Statsverkspropositionen m. m.

över förändringen i skatten. Den undre kurvan visar den nuvarande beskattningen inklusive trafikomläggningsskatten, och den övre kurvan visar den progressiva stegring som har skett genom det nya förslaget. Skillnaden mellan kurvorna utgör ett mått på skattehöjningen. Längst ut till höger, alltså för de tyngsta fordonen, visar diagrammet att skatten stiger med drygt 3 600 kronor. Ställ detta, ärade kammarledamöter, mot finansministerns uttalande att det nya förslaget inte innebär någonting annat än en permanentning av nuvarande trafikomläggningsskatt, så kanske ni håller med mig om att finansministern gav en vilseledande information.

Bilskattehöjningen medför också konsekvenser för de investeringar som normalt görs. Såväl när det gäller bostäder som industrier utgör transportkostnaderna ungefär 10 procent av de totala kostnaderna. För skogstransporternas del blir problemet strax allvarigare, eftersom produktpriset till ungefär en tredjedel består av transportkostnader. För vissa landsvägstransporterade malmer utgör transportkostnaderna 95 procent av priset.

När man kan konstatera att transporttaxorna med anledning av skattehöjningen behöver stiga med 3—10 procent, förstår man hur allvarlig situationen är. Här är det inte fråga om att dra in konsumtionspengar, utan här är det fråga om en belastning direkt eller indirekt på svenskt näringsliv. Att vidtaga en sådan åtgärd i ett läge sådant som det nuvarande verkar ytterst märkligt. Jag kunde ha haft förståelse för finansministern, när han nu måste få in pengar, om han exempelvis hade fördubblat den nuvarande trafikomläggningsskatten eller tredubblat den och därmed alltså gjort beskattningen linjär, ty den har inte något som helst samband med trafikbelastningen på vägarna utan är, som jag sade, en rent fiskal åtgärd.

Det förefaller mig, herr talman, som

om frågan inte har varit föremål för tillräckliga överväganden, och det är tänkbart — jag kanske kan betrakta det som en välvillig förklaring — att finansministern inte har tänkt igenom konsekvenserna. Han talade i den speciella propositionen om att skatten inte har höjts sedan år 1954 och att det alltså bör ske en ändring motsvarande penningvärdeförsämringen. Det är ju ett fantastiskt resonemang. Transportkostnaderna per tonkilometer har under de senaste femton åren i löpande penningvärde varit nästan sjunkande. Skall vi räkna med ett fast penningvärde har de märkbart sjunkit, vilket är ett uttryck för en rationalisering av transporterna och en glädjande sådan. Man skall då inte lägga sten på börda i denna del genom att ta pengar från det nyttigaste av alla trafikmedlen och göra det lindrigast för sådana, som i huvudsak får hänföras till den inte fullt så nyttiga trafiken.

Förslaget är, herr talman, illa genomtänkt och orationellt. Det slår fel och det bör om möjligt tas tillbaka eller omarbetas av bevillningsutskottet för att bättre passa svenskt näringsliv.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Såsom redan tidigare nämnts hade vi så sent som den 30 november i fjol i denna kammare en ganska ingående debatt om den skrämmande utvecklingen av brottsligheten i vårt land. Denna framgår kanske tydligast av uppgifter om antalet till polisens kännedom komna brott, vilket ökat från cirka 235 000 år 1956 till nästan 400 000 år 1965.

I novemberdebatten varnades för att låta den skenbart gynnsamma statistiken om antalet fångar på våra anstalter vara avgörande för bedömningen av brottslighetens utveckling. Denna varning kvarstår. Att fångantalet nedgått har främst sin förklaring i den nya brottsbalkens bestämmelser om en utökad frivård.

Den minskade beläggningen på våra anstalter är givetvis i och för sig ett glädjande faktum, som innebär att förhållandena på fångvårdsanstalterna blivit något drägligare. Alltjämt är emellertid som bekant flera anstalter i ett synnerligen dåligt skick, varför den planerade avvecklingen av dem och ersättandet med nya välutrustade anläggningar är något mycket angeläget.

Antalet på fångvårdens anstalter intagna utgjorde år 1966 cirka 5 000 medan samtidigt över 19 000 personer stod under övervakning inom frivården. Detta stora frivårdsklientel, avsevärt större än föregående år, är ett tydligt bevis på att brottsbalkens påföljdssystem och de ökade möjligheterna till villkorlig frigivning inneburit en ökad betydelse av kriminalvården i frihet.

Resurserna på frivårdssidan har något ökat men enligt många mening ej tillräckligt. Personligen tror jag att vi måste satsa mer bl. a. på skyddskonsulentorganisationen. Beträffande denna har jag för övrigt inte kunnat undgå notera att justitieministern icke tillstyrkt kriminalvårdsstyrelsens förslag om en delning av Kalmar skyddskonsulentdistrikt, vilket skulle ha inneburit en ökning av personalen med en skyddskonsulent och ett biträde.

Departementschefen har på intet sätt motiverat sitt ställningstagande, vilket är beklagligt men ingalunda enastående. Studiet av årets statsverksproposition visar, även under andra huvudtitlar än den här aktuella, ofta sparsamma och ibland helt obefintliga motiveringar till statsrådets förslag.

Inom frivården har övervakarna en utomordentligt viktig uppgift. Alla är överens om det angelägna i att för denna förvärva så lämpliga personer som möjligt. Den pågående utredningen om de enskilda övervakarna inom kriminalvården, som bl. a. gäller storleken av deras ersättningar, tillsattes i mars 1966. Det är att hoppas att den snarast kan redovisa sitt förslag och att detta kommer att resultera i ökade möjlig-

Statsverkspropositionen m. m.

heter att till uppdraget som övervakare rekrytera »omdömesgilla, intresserade och socialt inställda människor i skilda yrken och samhällsförhållanden», såsom det heter i statsrådets direktiv till utredningen. En ordentlig upprustning på detta viktiga område är ytterligt angelägen.

Vid debatten i höstas konstaterades att ökningen av brottsligheten var särskilt markant beträffande grövre brott. En aktuell illustration till denna grova brottslighet hade vi då i trippelmordet i »Träsket» i huvudstadens centrum, vilket brott polisen klarade upp berömvärt snabbt. När vi i dag diskuterar samma problem, går allas våra tankar till det ännu ouppklarade trippelmordet i Handen, där två polismän och en vaktman blev mördarnas offer.

Utan överdrift vågar man påstå, att dessa båda fruktansvärda händelser icke lämnade någon normal människa oberörd. Men frågan är om de skakat oss, fått oss alla att inse vilken kusligt skrämmande realitet den omfattande grova brottsligheten nu är i vårt land. Är vi nu sent omsider villiga att ge polisväsendet tillräckliga resurser för att det skall kunna fungera tillfredsställande? En av samhällets primära uppgifter är dock att se till att den enskilde medborgaren skall kunna känna säkerhet till liv och lem, vilket nu tyvärr ej är fallet — inte ens på Ijusa dagen i kungl. huvudstadens centrum.

Den omorganisation som genomfördes i samband med polisens förstatligande den 1 januari 1965, anses ha inneburit en rationalisering av polisverksamheten. En viss förstärkning av resurserna har onekligen ägt rum under senare år och föreslås även nu av departementschefen, men den är uppenbarligen otillräcklig för att polisen skall ha möjlighet att fullgöra sina skyldigheter på ett tillfredsställande sätt. Ett beklagligt faktum är att antalet brott, som inte kan utredas, är stort — ja, så stort att många finner det meningslöst att till polisen anmäla be-

Statsverkspropositionen m. m.

gångna brott. Vidare nödgas vi konstatera, att polisens övervakning på många håll inte är tillfredsställande och att skyddspolisiär verksamhet på vissa orter förekommer endast i mycket obetydlig omfattning. I sammanhanget bör också erinras om att övertidsarbete förekommer i alltför stor utsträckning inom polisen.

Man hade väntat att departementschefen i detta läge skulle ha föreslagit en rejäl förstärkning av bl. a. den lokala polisorganisationen. Djupt besviken blir man emellertid då man finner att rikspolisstyrelsens förslag om en ökning med 1 349 tjänster prutats ned till 250 och samtidigt erfar att detta antal inte är mer än vad som erfordras enbart för att kompensera den arbetstidsförkortning för polisen, som beslutats från och med nästa årsskifte.

Den polisiära situationen har uppenbarligen förvärrats, mest i storstäderna och främst i Stockholm, där ordningsläget nu måste betecknas som utomordentligt allvarligt och ytterst oroväckande. I detta sammanhang ber jag, herr talman, att få instämma i vad kammarens ålderspresident i sitt anförande den 10 januari framhöll om massmedias och tidningarnas stora ansvar vid skildringen av brottsligheten i huvudstaden. Det ligger en uppenbar fara i att unga förbrytare ibland kanske kommer att i svensk ungdoms ögon framstå med något av en hjältegloria kring sig.

Dagen H kastar sin skugga framför sig. Övergången till högertrafik den 3 september kommer givetvis att ställa ökade krav på polisens trafikövervakning. Här kommer också polisens medverkan vid trafikundervisningen i skolorna in i bilden. Allt innebär för polisen behov av ökade personella resurser.

I detta sammanhang vill jag gärna erinra om hur värdefullt det är att barnen redan på ett tidigt stadium, i skolan, får kontakt med polisen och av den undervisas inte bara om trafikregler utan också om det elementära i

vårt polis- och rättsväsende. Det gäller att så tidigt som möjligt vinna ungdomen för en positiv inställning till polisen, så att vi i framtiden kan få en helt annan attityd till polisen från allmänhetens sida. Oerhört mycket vore därmed vunnet.

Man vill också gärna hoppas att många ungdomar genom en kamratlig kontakt på ett tidigt stadium med polisen — här skulle ett utbyggt system med s. k. kvarterspolis ha stort värde — kunde räddas från att komma in på brottets bana. Till det mest skrämmande i dagens samhälle hör nämligen den ungdomsbrottslighet som griper omkring sig allt längre ner i åldrarna. Anledningen härtill är oklar. Olika faktorer medverkar förvisso, men måhända främst den tilltagande sekulariseringen i vårt samhälle samt hemmens och skolans försvagade grepp om barnen. Dessa saknar i stor utsträckning i hem och skola det stöd de så väl behöver, då de ej är kapabla att bära den alltför stora frihet som man nu ofta ger dem.

Den så kallade fria uppfostran har enligt min mening gått för långt. Förr hade exempelvis hemmen som ville skydda barnen från olyckan att börja röka ett stöd i skolans tobaksförbud. Nu tillåts rökning i skolan, vilket är närmast upprörande med hänsyn till vår kännedom om tobaksmissbrukets hälsovådliga konsekvenser. Närmast beklämd blir man också inför det faktum att många hem i den moderna andans tecken låter även mycket unga barn vara ute sent om kvällarna, ja ofta långt efter midnatt. Konsekvenserna av denna slapphet i uppfostran är väl kända, icke minst för våra barnavårdsnämnder.

För min del tror jag att det är hög tid att vi över hela linjen, i hem, skola och samhälle, tänker om och i barnens eget intresse söker ge dem en fastare uppfostran. Samarbetet hem—skola är ytterst betydelsefullt i detta sammanhang och bör på allt sätt stödjas. En

detalj, men en långt ifrån oviktig sådan, är en effektiv övervakning av skolningen i skolorna. Bakom denna döljer sig nämligen inte sällan sprit- eller narkotikabruk eller annat osunt leverne.

Ungdomsorganisationernas betydelse när det gäller att ta hand om ungdomen kan inte nog starkt framhållas. För min del faller det sig naturligt att därvidlag särskilt understryka idrottsrörelsens förmåga att intressera de unga, både pojkar och flickor. Vår idrott omfattar ju numera så många olika grenar — till Sveriges riksidsrottsförbund är anslutna icke mindre än 46 specialförbund — att den kan tillgodose skilda intressen hos ungdomen.

Ungdomsidrotten i vårt land har också expanderat på ett glädjande sätt. Fritidsgruppsverksamheten inom idrotten har även fått en imponerande omfattning. Statsbidrag för denna verksamhet utgår för deltagare i åldern mellan 12 och 25 år. Kanske främst simningen har många medlemmar i lägre åldrar, varför en sänkning av den statsbidragsberättigade åldern till 10 år snarast bör genomföras. Önskemål härom har framförts från flera håll, där viljan finns att ta hand om dessa mycket unga, men där resurserna för denna verksamhet är mycket begränsad.

Med tacksamhet skall erkännas att samhället under gångna år givit idrottsrörelsen ett värdefullt stöd, men man måste ändå, icke minst med hänsyn till situationen på ungdomsfronten, framhålla nödvändigheten av att detta stöd byggs ut. Bristerna är alltså stora, främst i fråga om ledare och instruktörutbildning och i frågor om lokaler.

I lokalfrågan har givetvis årets proposition nr 10 om införande av en investeringsavgift på 25 procent eller i realiteten ett stopp för byggande av alla sporthallar och andra idrottsanläggningar under tiden 1 mars 1967—30 september 1968 slagit ned som en bomb. Det är ett för idrottsrörelsen mycket

Statsverkspropositionen m. m.

allvarligt slag som kommer en att erinra sig den kusligt långa period på tio år, då vi här i landet inte fick bygga några gymnastiklokaler. Den gången uppstod en mycket allvarlig eftersläpning som givetvis fick en olycklig återverkan på den fysiska fostran i våra skolor.

Detta byggnadsstopp kommer på idrottens område liksom på andra områden att slå blint. I vissa kommuner har man hunnit få fram sina idrottsanläggningar. I andra har det fått vänta till förmån för andra angelägna projekt såsom skolor, ålderdomshem o. s. v.

I min hemstad exempelvis har vi flera decennier fått vänta på en simhall som skulle ersätta en från början av detta sekel. Den nya simhallen är utomordentligt angelägen inte minst med tanke på stadens över 8 000 skolungdomar. Stadsfullmäktige har fattat principbeslut om simhallen, ritningarna är klara, och avsikten har varit att komma i gång nu till hösten. Och så kommer detta påbud, som t. v. sätter stopp för det hela. Invånarna i Kalmar är numera på det klara med att en simhall inte är någon lyxanläggning, den hör till en modern stads normala utrustning, och de är villiga att betala kostnaden men givetvis inte något extra pålägg på 25 procent. Situationen kan vara densamma på andra håll, vilket inte gör saken bättre.

Och så kommer vi till alla dessa mindre idrottsanläggningar som är planerade runtom i vårt land, av vilka många ofta kommer till stånd med en värdefull frivillig arbetsinsats från händiga medlemmars sida. Hur skall det gå med dessa mindre idrottsanläggningar? Skall även alla dessa stoppas? Vådan härav blir ju ur ungdomssynpunkt dubbelt stor.

Här måste också erinras om att våra idrottsanläggningar är våra kanske mest effektiva ungdomsgårdar och därmed ett ytterligt värdefullt inslag i ungdomsvården.

Personligen har jag den uppfattning-

Statsverkspropositionen m. m.

en att resursfördelningen i vårt samhälle i flera avseenden är mycket otillfredsställande. På skolans område kostas det på imponerande belopp, *utom* när det gäller barnens fysiska fostran. Beträffande den är man njugg. Valfriheten prisas högt många gånger, men vad blir det av valfriheten i fråga om den fysiska fostran i skolan? Som regel kan man erbjuda eleverna gymnastik, men endast på relativt få håll som alternativ exempelvis simning.

För flera år sedan motionerade jag i riksdagen om en utredning för att få till stånd statsbidrag till simlokaler lika väl som till gymnastiklokaler vid våra skolor. Ett enhälligt statsutskott tillstyrkte motionen som bifölls av riksdagen. Kungl. Maj:t uppdrog åt skolöverstyrelsen att verkställa utredningen. Denna resulterade i ett betänkande med positiva förslag, vilka emellertid — enligt min mening ganska onödigt — överlämnats till 1965 års idrottsutredning. När denna kan väntas slutföra sitt arbete är väl ovisst. Enligt riksdagsberättelsen beräknas arbetet pågå även hela år 1967 till att börja med. Tyvärr torde utredningen komma att dra ut på tiden. Önskvärt vore att den kunde avge något delbetänkande. I fråga om statsbidrag till simlokaler för undervisningsändamål är detta mycket angeläget.

Så bara några ord i ett annat idrottsärende, som är av mindre räckvidd men som just nu har sin speciella aktualitet. Vi har alla i tidningarna sett att några av våra främsta skidåkare av skatteskäl har sett sig nödsakade avstå från priser som de på grund av sina prestationer varit berättigade till. Detta har helt naturligt väckt stor förvåning och irritation. Även om vi är på det klara med att breddidrotten är den värdefullaste, inser vi alla att elitidrott behövs som en stimulans för de många idrottsutövande. Ett faktum är att våra skötsamma elitidrottsmän som föredömen och idoler gör en värdefull

samhällsinsats. Jag vill hoppas att de överläggningar mellan myndigheterna och idrottens organisationer som annonserats för att komma till rätta med skatteproblemet när det gäller idrottspriser skall lämna ett snabbt resultat, som kan accepteras av båda parter och av den allmänna opinionen. Det statsfinansiella läget torde ej kunna åberopas som skäl mot en hygglig lösning av denna fråga.

På det idrottsområde som torde vara mest försummat från samhällets sida, nämligen den s. k. studentidrotten, har annonserats en särskild proposition, beräknad att avlämnas i vår. Med hänsyn härtill skall jag inte nu beröra denna viktiga fråga, till vilken det emellertid torde bli anledning återkomma.

Herr talman! Innan jag lämnar ungdomsfrågorna vill jag endast med glädje och verklig tillfredsställelse konstatera att förmynderskapsutredningen i sitt i går till justitieministern överlämnade betänkande föreslagit en sänkning av myndighetsåldern från 21 till 20 år. Detta är enligt min uppfattning ett välförtjänt betyg åt vår svenska ungdom, som ju dess bättre till helt övervägande del är både skötsam och mogen.

Herr talman! Försvarsfrågan har berörts av många talare i remissdebatten. Som enkel man i ledet ber jag att till slut i den få säga endast några ord.

Jag tillhör inte de äldre i denna kammar, men jag är tillräckligt gammal för att väl minnas 1925 års olyckliga nedrustningsbeslut och för att veta hur kostsamt det blev för det svenska folket. Endast en nådig försyn räddade oss för övrigt från att för det beslutet få betala det högsta priset — vår frihet.

Förvånad är jag nu över att, efter det senaste krigets erfarenheter, med hänsyn till situationen ute i världen och de dagsaktuella uppgifterna om stormakternas ökade militära kostnader, så många, även här i riksdagen, tar så lätt på vår försvarsfråga. Direkt kusligt tye-

ker jag det är när man här i kammaren rent av ställer frågan: Har vi möjligheter att försvara oss?

Det är inte min mening att här sätta igång en ny försvarsdebatt. Jag vill bara att vi alla skall känna vårt ansvar. Vi måste slå vakt om vårt försvar och icke, som nu sker, göra det till föremål för ofta onyanserad kritik. Saklig kritik och granskning skall givetvis förekomma även beträffande försvaret, men det gäller att se upp med dem som nu, en del tydligen av partitaktiska skäl, går till angrepp mot försvaret.

Försvarsviljan i vårt folk är den viktigaste faktorn i vårt försvar. Dagsaktuella uppgifter ger vid handen att den är vikande. Det är såvitt jag förstår kanske främst vår uppgift, vi som har förtroendet att i riksdagen representera svenska folket, att på allt sätt medverka till stärkandet av försvarsviljan. Må vi betänka detta vid vårt agerande i försvarsfrågan!

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Så här på aftonen den andra dagen befinner vi oss i debattens slutskede och i de heta stridernas mera lugna efterdyningar. De reflexioner som jag tänker framföra har bra litet att göra med statsverkspropositionen. Egentligen borde jag tala sist för att inte tvinga efterföljande talare att fördriva längre tid än nödvändigt här i kammaren. Jag står emellertid på listan nu, och jag tänker säga vad jag har på hjärtat.

Redan när man flyger över Skåne kan man inte undgå att lägga märke till den mycket stora byggnad, som centralblocket vid Lunds lasarett utgör. I ännu högre grad framträder den när man från Malmö beger sig mot Lund på landsvägen. Den dominerande byggnaden i Lund är det nya centralblocket till det under utbyggande varande lasarettet.

På ett liknande sätt förhåller det sig på många andra ställen i vårt land. Den

Statsverkspropositionen m. m.

största byggnaden i ett samhälle, eller åtminstone en av de största byggnaderna eller ett av de största byggnadskomplexen, är lasarettet eller ett annat sjukhus. Det må gälla Boden eller Lycksele, Umeå eller Sollefteå, Kalmar eller Simrishamn, Uddevalla eller Karlstad och varför inte Danderyd, Stockholm eller Göteborg — för att bara nämna några exempel. Alla de byggnaderna har tillkommit för att tillgodose de vårdbehov och de behandlingsmöjligheter som vi i vår tid vill ställa till förfogande för våra medmänniskor. Vi vet att våra behandlingsmöjligheter ännu är begränsade och att våra vårdresurser är otillräckliga. Vi vet att vi har både lokalbehov och just för närvarande kanske framför allt personalbehov som inte kan tillgodoses. Vi har ju redan hört det diskuteras tidigare i dag.

Men vi strävar vidare. Vi behöver allt fler lokaler, allt större byggnader och allt mer personal. Vi vet att en aldrig så fin byggnad ingalunda motsvarar sitt pris om den inte kan fungera.

Ibland kan vi tycka att vi kostar på oss alltför dyrbara och alltför spatiösa sjukhusbyggnader — och det är kanske rätt ibland. Jag vill inte bestrida att så kan vara fallet någon gång, trots att vi har en ställig myndighet som nog så hårdhänt granskar ritningarna så att de begränsade resurserna skall fördelas på ett riktigt och ändamålsenligt sätt. Men ofta är det helt visst så, att kortsynt snålhet och överdriven spariver leder till en utformning vid nybyggnad eller ombyggnad eller omdisposition av äldre lokaler som i det långa loppet ger ökade kostnader och större olägenheter än vad som egentligen bort få förekomma. Jag tror att man så kan tolka den olyckliga situationen som har uppkommit i fråga om barnsjukhuset i Göteborg och som nu med sådan lidelse diskuteras.

Utvecklingen inom den medicinska vetenskapen går snabbt. Det gör att nya utrymmen och ny personal snabbt behövs för nya uppgifter. Den snabba

Statsverkspropositionen m. m.

utvecklingen gör att uppgjorda planer snart blir förlegade och att fleråriga framtidsplaner, hur väl motiverade och hur väl utarbetade de än kan förefalla att vara, ändå alltid kommer att ha ett begränsat värde. Vi måste också konstatera att en utbyggnad av våra sjukvårdsinrättningar för att tillgodose utvecklingens krav medför betydande ekonomiska uppoffringar. Det måste vara riktigt att takten i utbyggnaden väges mot andra behov och bestämmas av tillgången på arbetskraft och medel för byggande och för drift, även om detta då och då medför en viss eftersläpning. Men man måste rätta munnen efter matsäcken.

Personalbehovet försöker man på olika sätt tillgodose — den saken har vi många gånger här diskuterat, inte minst i dag. Ökad utbildning, rationaliserat arbete och ökade åtgärder i olika former för att möjliggöra för somliga att återvända till eller att gå ut i yrkesarbete inom vårddyrkena eller för att stimulera andra till att göra detta är några vägar. Tyvärr tycks det finnas en bestämd tendens till att nå målet genom att sänka kraven på utbildning även för personal som avses för ansvarsfyllt arbete. Den tendensen synes mest vara olycklig, och jag kan inte förstå hur man kan vilja ta ansvar för den — jag syftar här närmast på intagningsbestämmelserna beträffande vissa utbildningsvägar för kvalificerade yrken inom vårdområdet.

När några sekler har gått i graven och vår tid har försvunnit, kommer väl några av våra sjukhusbyggnader att vara ibland de minnen som återstår och som kan erinra om vad vi gjorde och vad vi tänkte i vår tid. De kan på ett sätt sägas vara monument över den medicinska vetenskapens och den praktiska medicinens framsteg i våra dagar. För den som i mer än 45 år som huvudsaklig uppgift haft att syssla med medicinska problem, enkannerligen med praktisk medicinsk verksamhet, och som inom något år skall lämna den ak-

tiva delen av denna verksamhet har det mången gång tett sig naturligt att blicka tillbaka på och reflektera över de väsentliga framsteg som gjorts under de år som han själv fått vara med och arbeta.

Framstegen har verkligen varit stora. Det är ju ingalunda läkarna som har blivit märkvärdigare på något sätt. Men rent teoretiska vetenskaper som fysik och kemi, biokemi, bakteriologi, virologi, fysiologi, farmakologi och allt vad de olika vetenskaperna nu kan heta, har ställt till läkarnas förfogande metoder och medel som gjort del möjligt att förebygga, diagnostisera och behandla en rad sjukdomar, i fråga om vilken man förr i världen fick bara treva sig fram. Det har på sätt och vis blivit lättare att vara läkare. På så många områden, där man förr var utan möjlighet att påverka ett förlopp, får man numera uppleva avgörande resultat av sin behandling — resultat som höggradigt imponerar, om vi jämför med situationen bara för några decennier sedan.

Bara några exempel: Blindtarmsinflammationer skördade ännu för 30 år sedan 500—600 människoliv om året i vårt land, medan siffran nu är cirka 90 och då mest åldringar, hos vilka ofta flera olika omständigheter samverkar till den olyckliga utgången. Där är det antibiotika som varit den starkaste orsaken till förbättringen.

Stelkramp har under de allra senaste åren praktiskt taget försvunnit som dödsorsak. Där är det trippelvaccineringen i spädbarnsåldern och den förnyade vaccinationen i skolåldern och framför allt i värnpliktsåldern som spelat roll.

Polion har praktiskt taget försvunnit med högst ett eller två fall om året. Så sent som 1953 hade vi 5 000 fall, av vilka cirka 3 000 med förlamningar. Också här är det vaccinationen som har utrotat sjukdomen. Hur mycket lidande, hur mången livslång invaliditet har inte härigenom kunnat undvikas! Men särskilt när det gäller polion ger

framgången oss ett ansvar. Liksom inom andra områden, som i dessa dagar har diskuterats, gäller det att vidmakthålla försvaret, även när faran ser ut att inte hota. Man glömmar så lätt att den ändå finns. Vi måste fortsätta att föra ett aktivt försvar, att driva propaganda för vaccination, och visar sig detta inte räcka måste man överväga att göra poliovaccineringen obligatorisk.

I fråga om tuberkulosen är förhållandena också helt förändrade. Den var förr i världen den stora folksjukdomen, men är det inte längre. För 50 år sedan dog 8 500 personer om året i lungtuberkulos. De senaste åren, för vilka jag har statistik, är siffran knappt 400, därav till skillnad från tidigare mer än hälften i åldern över 65 år. Här har först den allmänna standardhöjningen och allmänhygieniska åtgärder och senare mot infektionen specifika läkemedel varit det väsentliga.

Men vi skall ändå inte yvas. Ännu har vi kvar problemet med cancer, som i förtid skördar en mängd offer, och ännu har vi kvar problemet med den kroniska ledgångsreumatismen, som många gånger ger en livslång och mycket svårartad invaliditet. Uppgifter för den medicinska vetenskapen finns således alltså av stor omfattning.

Vi skall inte heller tro att allt vad vi gör, som tycks leda till ett gynnsamt resultat, verkligen leder till en positiv vinst. Vi lyckas kanske rädda till livet ett svårt trafikolycksfall, där ändå skadan medfört en så svår invaliditet att det liv som blir kvar bara blir ett långt lidande. Vi kan kanske rädda en person från döden i en svulstsjukdom, där det ingrepp, som krävts, inneburit ett sådant stympande att livet därefter inte heller har så mycket mer att bjuda än svåra förhållanden under den kortare eller längre tid som han har kvar att leva.

I vårt handlande ägnar vi samma intresse och samma arbete åt var enskild individ. Det är ett av de mest positiva

Statsverkspropositionen m. m.

dragen i vår tids inställning till människorna. Det draget vill vi inte på något sätt ge upp. Vi måste betrakta det som ett omistligt värde. Men det kan understundom leda till att våra resurser inte utnyttjas på ett sätt som ur andra synpunkter kan förefalla att vara det mest rationella. Vi har svårt att bereda åldringar och långtidssjuka den vård som de så väl behöver av brist på vårdplatser och framför allt på personal. Men vi överväger att åtala den läkare som upphör att med konstgjorda medel och med användande av ett visst uppbåd av kvalificerad arbetskraft uppehålla livet och därigenom bidrar till att fixera tidpunkten för det slutliga upphörandet av livsfunktionerna hos en person som levat ut sitt liv och hos vilken de högre funktioner, som vi betecknar som mänskliga, helt och definitivt redan slocknat.

Vi har heller ingenting emot att satsa mycket stora resurser på en verksamhet, om vilken det sägs att aldrig har så många gjort så mycket för så få och där vinsten, än så länge, rent allmänt sett måste sägas vara mycket relativ, men där å andra sidan förhoppningarna om ökade framgångar måste kräva vidgade erfarenheter och stora insatser. I samband med den verksamheten ser man, som så ofta annars, hur stort intresset är hos den stora allmänheten att hjälpa varje enskild individ, som befinner sig i en livshotande situation. Det är ett drag i vårt nutida samhälle, som vi värderar mycket högt.

Vi vill skjuta undan lidandet, och vi vill skjuta undan döden. Vi vill behålla livet så länge som möjligt, naturligtvis helst ett liv i kroppslig och andlig vigör, men i princip ett liv vilket som helst. Med viss överdrift kan man säga att vi »strävar mot odödlighet i detta livet».

Men vi gör det inte konsekvent. Jag tänker i detta sammanhang inte på det förhållandet, att man i vissa kretsar anser att man utan begränsning skall kunna offra liv som ännu inte blivit

Statsverkspropositionen m. m.

födda. Men jag tänker på att vi, som vill rädda varje enskild individ som är i fara och som såvitt möjligt vill förhindra uppkomsten av invaliditet, inte vill förbjuda den professionella boxningen och inte vill upphöra att ge ekonomiskt bidrag till amatörboxningen, trots att det är en idrott där man medvetet syftar till att åstadkomma ibland livsfarliga, ofta invalidiserande skador på motståndarens mest förfinade organ. Detta för att tillfredsställa massans önskemål att få njuta av sensationsmättade upplevelser.

Vi vill inte dra de fulla konsekvenserna av förhållandena på våra vägar och vidta de åtgärder som skulle vara nödvändiga för att komma till rätta med den nya, ofta dödliga eller invalidiserande farsot som trafikolyckorna innebär. Sådana åtgärder är obehagliga och innebär tvång, och de skulle hindra oss från att njuta av fartens tjusning.

Trots att vi med stolthet kan peka på att många sjukdomar försvunnit, får vi en ökning av andra, i vissa fall kanske beroende på att vi inte vill ålägga oss någon begränsning av vår önskan att njuta av mat och dryck, i andra fall är de kanske uttryck för en önskan att njuta av en löslig promiskuitet. Jag vill t. ex. erinra om att antalet gonorrhéfall under den senaste tioårsperioden nära nog fördubblats.

Vi vill alltså å ena sidan förgöra sjukdom och lidande och tränga bort döden, men vi vill å andra sidan inte ålägga oss de begränsningar och den självdisciplin i olika avseenden som rimligen skulle krävas härför. Den som vill göra gällande att p-piller möjligen kan tänkas innebära ökad risk för blodpropp eller gulsot eller tidigare uppträdande åderförkalkning betraktas närmast som kriminell.

Man skulle kunna tro att vi lever i ett mycket lyckligt samhälle, när vi har det så bra. Död, lidande och invaliditet trängs bort, och mycket ringa hämningar läggs på vår livsföring. Standardhöjningen — observera den

rent materiella, det mål som sätts högst i dagens samhälle — ger möjligheter åt allt fler att komma i åtnjutande av olika materiella ting.

Men har man blivit lyckligare? Det kan man verkligen med skäl fråga sig.

Självordsfrekvensen, alkoholmissbruket och narkotikamissbruket visar en tendens att öka, särskilt inom yngre åldersgrupper. Det tyder inte på att vår ungdom lever under lyckliga förhållanden. Självordsförsöken är svårare att bedöma. Man lyckas ju ofta rädda sådana sömnmedelsförgiftade människor, och det är svårt att utröna i vad mån deras handlande är ett spel med stor insats för att nå ett visst syfte eller i vad mån det bottnar i en verklig önskan att fly bort från livet. Men nog är det en tankeställare att under den senaste veckohelgen på det lasarett, där jag alltså är verksam, inte mindre än tre medvetlösa sömnmedelsförgiftade människor låg på intensivvårdsavdelningen. Det var visserligen en tillfällig ansamling, men sedan nyåret har man fått in minst sex sådana fall på avdelningen.

Inte heller de åldringar som lever ensamma, utan vård, utan hjälp av vare sig anhöriga eller samhället, kan vara lyckliga.

Herr talman! Våra stora sjukhusbyggnader kommer en gång i framtiden att bli monument inte bara över vad vi gjorde, utan också över vad vi tänkte i våra dagar. En sak är att de är ett uttryck för de medicinska framstegen i vår tid och för vår önskan att uttradera av sjukdom och skador bringat lidande, en annan är att de är uttryck för vår strävan i riktning mot vad jag har velat kalla odödlighet i detta liv.

Är det inte ett säreget faktum, att samtidigt som vi lyckats förjaga döden, förskjuta honom allt längre bort i fjärran, så har vi blivit allt räddare för honom. Förre kom han som en naturlig gäst i varje familj av någon storlek. Han var ingalunda någon efterlängtd gäst, men han var en oundviklig gäst,

man visste att han fanns, och man måste om också med sorg och smärta acceptera att han kom. I ett samhälle som har lyckats sätta dödens bortdrivande i system, är döden själv ett mycket svårare problem. Även om vi har klart för oss, att det enda man med säkerhet vet om ett nyfött barn är att det en gång skall dö, vill vi helst inte tänka på dödens ofrånkomlighet.

En av våra stora tidningar har tagit upp frågan om människan inför döden till debatt med inlägg från många olika personer. En läkare, varför inte alldeles särskilt en kirurg, som haft tillfälle att se många olika människors inställning inför dödens ofrånkomlighet inom en nära framtid, har också många gånger haft anledning att reflektera över problemet. För mig har det länge stått klart, att för dem som skaffat sig en fast livsåskådning — för vanliga människor i form av en religiös övertygelse — för dem ter sig det oundvikliga steget ut i det okända lättare än för andra. Det betyder inte bara att religionen är opium för folket. Religionen ger, det tycker jag mig ha kunnat observera, en omistlig styrka för dessa människor inför det som för andra motses med oro och fruktan.

När man ger sig från Malmö till Lund i dag, ser man lasarettets centralblock som den dominerande byggnaden. Den kan betraktas som en symbol för vår strävan att nå vad jag har velat kalla ett evigt liv inom vår jordiska tillvaro.

I gamla tider när man begav sig från Malmö till Lund, var det domen som var den dominerande byggnaden. Över hela vårt land var kyrkorna de dominerande byggnaderna i de olika samhällena. Också de var symboler för människans önskan om ett evigt liv. Då hade man alldeles klart för sig att det mått av liv som här på jorden var givet människan var begränsat, och man visste att det eviga liv, som man hoppades på och var viss om, låg i en annan värld. I vår sekulariserade tid har man förlorat den tron. Detta ligger säkert

Statsverkspropositionen m. m.

bakom det förhållandet att man nu har en så stark önskan att få en ersättning för denna förlorade tro genom att förlänga livet så långt som möjligt och sträva mot det ouppnåeliga målet av ett evigt liv inom vår jordiska tillvaro, för att återigen använda detta något tillspetsade uttryck.

Det förefaller mig ofta som om denna strävan ändå inte kunde ge en sådan trygghet och tillfredsställelse som man önskar och som man skulle kunna vilja hoppas på. I vårt samhälle tänker vi alltför mycket på våra materiella framsteg och på våra materiella tillgångar. Vi glömmer bort behovet av en livsåskådning som kan hjälpa oss i livets verkligt svåra ögonblick.

Den kristna religionen och kyrkan gav i gångna tider åt de flesta människorna i vårt land en sådan livsåskådning, och det finns många som har den kvar ännu. Jag tror inte att man ännu har lyckats finna på någon som är bättre.

Herr talman! I årets remissdebatt, innan vi tar itu med behandlingen av alla de många skiftande frågor som vi har att handlägga, har jag tagit mig friheten att anföra dessa reflexioner.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! I den debatt som nu lider mot sitt slut har det talats mycket om försvaret. Jag skall anknyta till det — men inte på samma sätt som andra talare, utan jag vill säga några ord om vårt inre försvar, försvaret av medborgarnas liv och egendom mot gangstervälde och överfall.

Herr Schött höll nyligen ett anförande, vari han berörde vissa synpunkter som jag hade ämnat ta upp. Även med risk att upprepa något av vad han har sagt skall jag behandla frågan, ty jag anser den så pass viktig att det för närvarande inte kan talas för mycket om den. Jag vågar säga att den är vår allra viktigaste försvarsfråga för närvarande.

I årets statsverksproposition har jus-

Statsverkspropositionen m. m.

Justitieministern gjort en översyn av den kriminella dagssituationen. Det har ju nyligen talats om hur brottsligheten har ökat. Jag förutsätter att kammarens ledamöter följer med i tidningarna och känner till detta så att jag inte behöver närmare redogöra för läget. Vad som gör bilden allra mörkast och kanske påkallar det största intresset är att vi nu har fått en kriminell verksamhet, som riktar sig direkt mot polismakten, och att man i vissa kretsar märker en reaktion att inför ordningsmaktens arbete ta parti för brottslingen mot polisen.

Rikspolischefen meddelade nyligen att från nyåret 1965 till november 1966 hade registrerats 945 fall av polismiss-handel i vårt land. Cirka ett hundratal var av sådan karaktär att vederbörande polisman måste sjukskriva sig. Man förstår det berättigade i att rikspolischefen i detta sammanhang ställer frågan: Kan ett rättssamhälle acceptera en sådan utveckling? Vi är väl allesammans på det klara med att vi vill svara nej. Frågan är dock: Skall Sveriges riksdag i år vid behandlingen av justitieministerns proposition avge ett sådant svar att svenska folket verkligen får den uppfattningen att vi menar allvar, när vi svarar nej på frågan? Riksdagen kommer inte ifrån ett ställningstagande till polisens behov och organisation med utgångspunkt från dessa nya aspekter.

Justitieministern ger också en översikt över polisens nuvarande arbets-situation och resurser. Det konstateras sålunda att personalstyrkan inte har ökat i samma takt som brottsligheten, även om man räknar med de senaste tillskotten. Antalet övertidstimmar förra året redovisas till cirka 2 miljoner. Vid en bedömning av polisens arbets-börda och personalbehov måste hänsyn även tas till den framtida arbetstids-förkortning som också polispersonalen måste vara berättigad till.

En stor del av polisens arbetstid tas i anspråk för trafikövervakning, en

verksamhet — det är vi alla på det klara med — som kommer att kräva ökade insatser under de närmaste åren. Antalet motorfordon i detta land har under en tioårsperiod mer än fördubb-lats.

I statsverkspropositionen redovisas en mycket intressant översikt över vär-det av en intensifierad övervakning av trafiken. Av de försök som är gjorda framgår att resultatet på övervaknings-sträckorna är mycket gott. Antalet olyc-kor har kunnat nedbringas, och även i övrigt har man åstadkommit en bättre trafiksituation. Såsom ett slutomdöme sammanfattar justitieministern behovet av att polisen tillföres ökade perso-nella och materiella resurser.

Man skulle då kunna vänta att detta konstaterande tar sig uttryck i medels-anvisningen, men i det fallet blir man besviken. I stället för rikspolisstyrel-sens begäran om 969 nya polistjänster och 380 tjänster för biträdande verk-samhet blir det, som herr Schött nämnde, cirka 250. Visst skall man iakttä sparsamhet, och visst skall man erkän-na att det har skett en ökning av polis-styrkorna, men man måste utgå ifrån de verkliga behoven. Man kan ställa frågan: Vilket är mest sparsamhet, att tillsätta nya tjänster och bekosta ny materiel eller att låta den kriminella verksamheten fortsätta i ökad omfatt-ning? Det finns väl inga direkta siffror på vad brottsligheten kostar samhället och vad exempelvis trafikolyckorna kostar oss, men kan vi vända utveck-lingen så gör vi säkert betydande besparingar.

Det har här i riksdagen under de senaste åren väckts några motioner som har syftat till att man genom vissa åtgärder skulle försöka nedbringa den kriminella verksamheten, men samtliga har rönt ett mycket svalt intresse, och i regel har det hänvisats till utredning-ar. Det kan vara av intresse att titta särskilt på en utredning som berör dessa frågor.

I riksdagsberättelsen finner vi att den

år 1956 tillsatta kommittén angående undersökning av ungdomsbrottsklientelet ännu inte arbetat fram ett slutgiltigt betänkande. Efter beskedet att de sakkunniga under året hållit ett — säger och skriver ett! — sammanträde, konstateras fullt reglementsenligt att arbetet fortsätter under hela 1967. Det skulle vara av intresse, om regeringen gjorde något för att påskynda en sådan utredning. Det är ju oerhört viktigt att klarlägga de bakomliggande orsakerna till ungdomskriminaliteten. Vi har under de senaste dagarna blivit påminta om den skrämmande verklighet som består i att brottslingarna mycket lätt kan utrusta sig med vapen från våra militära förråd. Under de senaste sex åren har 1 800 vapen stulits ur de militära förråden. Av dessa är minst 400 kulsprutepistoler, den typ av vapen som begagnades vid de senaste polis-morden.

Det har länge talats om behovet av att låsa in dessa vapen på förvaringsplatserna så att de inte blir åtkomliga vid inbrott. Det torde emellertid vara ovisst om man någonsin och med överkomliga kostnader kommer att lyckas förvara dem stöldsäkert med det system man nu har. Så länge vårt mobiliseringssystem föreskriver att handeldvapen skall vara utspridda i tusentals olika förråd över hela landet, ofta belägna ganska långt från bebyggelse, kommer det alltid att finnas risk för att dessa vapen kommer i händerna på kriminella element. Förråden är — det känner jag personligen till — ofta placerade så att en inbrottstjuv kan arbeta i lugn och ro hela natten utan att någon märker hans förehavanden.

Man ställer därför frågan: Är det verkligen nödvändigt att dessa vapenförråd ligger på mobiliseringsplatserna? Det kunde vara praktiskt på 1940-talet, när detta system genomfördes, men med dagens snabba kommunikationer finns det möjligheter att på en enda timme förflytta vapnen till mobiliseringsplatserna. Mobiliseringen går

Statsverkspropositionen m. m.

ju inte mycket fortare om vapnen ligger på mobiliseringsplatserna, ty ofta skall andra transporter företagas, innan truppen kan träda i funktion. Därför vore det av största värde, om man tog upp frågan om att förvara vapnen centralt vid regementena eller på platser där det finns antingen absolut tillfredsställande förvaringsutrymmen eller också bevakning. Vårt nu gammalmodiga mobiliseringssystem skulle inte bli lidande av en översyn.

Problemet att motverka brottslighetens tillväxt och att ge polisen bättre skydd är både omfattande och komplicerat, och jag är fullt medveten om att det inte finns något radikalmedel på detta område. Den stigande benägenheten för kriminella handlingar hänger väl samman med den allmänna förändringen av respekten för ordning och disciplin. Vi har länge i vårt land haft en propaganda som i frihetens namn vänt sig mot allt vad auktoritet och hänsynstagande till krav och disciplin heter. Denna tendens möter vi redan i skolan. Det är numera inte ovanligt att en lärare misshandlas av eleverna.

Denna tendens omhuldas av förespråkare inom många avsnitt av uppfostringsarbetet. Det är inte att förvåna sig över om det ur dessa attityder kan växa fram avoghet och brist på aktning i förhållande till polismakten. Man kan, herr talman, fråga sig hur mycket som skall behöva hända innan vi tillräckligt uppmärksammar denna företeelse och vidtager de nödvändiga åtgärderna.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Under de två dagar som remissdebatten pågått har synpunkter på statsverkspropositionen framförts från olika delar av vårt land. Vi har nu i riksdagen att behandla alla de i statsverkspropositionen framlagda förslagen. Jag vill i anslutning till denna behandling endast anföra några få synpunkter, som för mig är angelägna att få antecknade till riksdagens protokoll.

Statsverkspropositionen m. m.

I översikten i bilaga 13 till statsverkspropositionen, inrikesdepartementet, omtalas att undersökningar pågår om problem, som berör urbaniseringen och glesbygdernas servicebehov, samt att resultaten av dessa undersökningar kommer att redovisas så snart detta blir möjligt.

Det råder inget tvivel om att urbaniseringen har medfört problem såväl inom storstadsregionerna som inom glesbygderna. Det är en mycket angelägen uppgift att få till stånd en kartläggning över de förändringar som sker och att få fram ett förslag till åtgärder för att förbättra den kvarvarande befolkningens tillgång till service i glesbygderna.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse inrikesministerns skrivning, att möjligheten skall prövas att effektivisera den öppna åldringsvården samt att vidtaga åtgärder i syfte att vidmakthålla och förbättra kommunikationerna samt även annan service för glesbygdsbefolkningen.

Även om det statliga lokaliseringsstödet icke på långt när kan förhindra folkomflyttningar från landsbygd till städer, har ändock en rad orter i vårt land kunnat förmärka en avmattning i avflyttningen. Jag kan som exempel peka på den landsända varifrån jag själv kommer.

Norra delen av Bohuslän har allt sedan stenindustrien upphörde att vara en storindustri fått vidkännas stora befolkningsminskningar med en onormal åldersfördelning som följd. Denna minskning fortsätter, men icke i lika snabb takt. Det finns förhoppningar om att kommunalmännens tro på framtiden i denna landsända ändå till slut skall krönas med framgång.

Vad jag i detta sammanhang har att anföra om norra Bohuslän kan också i stort sett gälla Dalsland. Även om mycket av Dalsland måste bli öde- och glesbygd, är ändock livskraften i de stora samhällsbildningarna i Dalsland något att bygga på för framtiden. Lokali-

seringsstöd är emellertid en av förutsättningarna för att kunna hålla livskraften uppe.

Den sedan något år tillbaka planerade ombyggnaden av vägen Ämål—Strömstad är och förblir ett starkt önskemål såväl från Dalsland som från Bohuslän. Denna väg, som kommer att ge både Dalsland och Värmland en nära förbindelse med hamnarna på västkusten, bör komma till utförande med det snaraste.

Persontrafiken på norra delen av Bohusbanan har av SJ bedömts som mycket oviss i framtiden. Att överföra denna trafik till den förut så hårt belastade Europaväg 6 kan inte vara försvarligt. Bohusbanan är en i alla avseenden modern järnväg. Den har betydelse för näringslivet och turismen och inte minst som stöd för en utbyggnad av industriföretag i norra Bohuslän. Att göra inskränkningar i järnvägstrafiken till en ort, som är föremål för statligt stöd i industrilokaliseringen, måste väl ändå vara felaktigt. Jag tror på våra järnvägars framtid och anser att SJ har mer att vinna på en intensifierad propaganda för att tillföra bannätet nya inkomster än på att lägga ned järnvägslinjer, som är fullt driftsdugliga.

När det gäller områden av vårt land som fått vidkännas befolkningsminskning och där den kommunala verksamheten har svårt att följa med i utvecklingen, måste kommunsammanslagning vara en mycket angelägen uppgift. Att samordna grundskola, hälsovård, brandväsende och mycket annat över kommunalförbund inom blocken är icke en form av kommunal verksamhet som får fortsätta, utan nu bör det vara kommunalmännens skyldighet att komma överens om ett samgående och bygga upp kommunala enheter, som förmår ge människorna den service de har rätt att kräva av samhället.

Från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framställts önskemål om en rad nya tjänster. Länsstyrelsernas verksamhet omfattar många nya arbets-

uppgifter, och jag vill här gärna intyga att framställningen om de nya tjänsterna är välgrundad; tjänsterna behövs om inte eftersläpningen av de arbetsuppgifter, som länsstyrelserna har att handlägga, skall bli alltför stor.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Länge har intresset för och vården om vår yttre miljö betraktats som någonting mindre väsentligt, mest som ett arbetsområde för naturromantiker och esteter. En omvärdering har dess bättre skett. Kanske man kan sätta tillkomsten av naturvårdslagen 1964 som den milstolpe, då angelägenheten i miljö vården definitivt fick genomslagskraft i de breda folklagren och inte bara blev ett formellt påstående i lagens 1 §, där det står: »Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas.» Luft, vatten och natur har tidigare bedömts som alltid tillgängliga fria nyttigheter. I dag vet alla att förhållandena har ändrats. Nu måste tvärtom såväl ekonomiska som personella kraftinsatser göras för att rädda över vår natur i ett inte alltför skadat skick till kommande generationer.

Kraven från naturvården på samhällsekonomin är och kommer att bli stora. För att belysa det kan jag nämna några data om ett av de miljövärdande områdena, nämligen vattenvården.

Efter att det första höggradiga reningsverket anlagts i Skara så tidigt som 1897 dröjde det lång tid innan kommunerna på allvar tog sig an vattenvården. Den 1 januari 1966 hade vi 773 höggradiga reningsverk, av vilka inte mindre än 564 tillkommit under 1960-talet. I pengar hade kommunerna vid den tidpunkten investerat 523 miljoner kronor, således ett högst betydande belopp.

Det är att märka att vad som kallas höggradig rening inte innebär rening från närsalterna, som alltför tillförs våra vattendrag och utgör ett synnerligen allvarligt hot om en igenväxning

av sjöarna, som på sikt kan bli synnerligen ödesdiger.

För att motverka en sådan utveckling finns det åtminstone två vägar att välja på. Antingen får man finna nya reningsmetoder, som klarar även detta problem, eller också får man försöka nedbringa mängden närsalter i avloppsvattnet. Detta kan till en del ske genom att belägga sådana komponenter som i mycket hög grad tillför avloppsvattnet närsalter — framför allt de syntetiska tvättmedlen — med en särskild avgift. Genom en sådan åtgärd kan man troligen tvinga fram ett substitut som är mindre skadligt sett ur den synpunkten. Lämpligt synes också vara en kombination av båda dessa metoder så att en intensifierad forskning för förbättrade reningsmetoder kan finansieras med hjälp av avgifterna.

De miljövärdande åtgärderna har således snabbt blivit både omfattande och kapitalkrävande. Främsta förklaringen till detta är naturligtvis den kolossala omflyttning som ägt rum och som fortfarande pågår från landsbygd till tätort. År 1960 bodde 73 procent av vårt folk i tätorter, och utvecklingen beräknas bli sådan att 85 till 90 procent av vårt folk finns i tätorter år 2000. Väsentligt är också att komma ihåg att urbaniseringen främst sker mot storstadsregionerna, där naturligtvis markresurserna blir speciellt hårt ansträngda, och riskerna för svårartad nedsmutsning av olika slag stora.

Urbaniseringsprocessen håller på att förändra hela vår samhällsbyggnad från utspridd landsbygdsbebyggelse till stadslandskap. Det gör att dagens miljöarbetare inte bara har till uppgift att vårda våra tillgångar utan kanske främst att skapa nya livsmiljöer, och det är en uppgift som angår oss alla på ett närgånget sätt, politiker och samhällsbyggare av alla slag samt inte minst den stora allmänhet som skall använda sig av de stora tätortsområdena.

I den kraftiga omstrukturering som

Statsverkspropositionen m. m.

således pågår intar planeringsverksamheten en mycket central roll. Det är på planeringsstadiet som alla faktorer måste vägas samman så att helhetsresultatet blir så optimalt som möjligt sett ur sådana synpunkter som markanvändning, social och kulturell service, invånarnas valfrihet o. s. v. Uttryckt mer i detalj gäller det, för att nämna ett exempel, att redan på planeringsstadiet åstadkomma ett kommunikationssystem som ger en förbättrad trafiksäkerhet. Utförs planeringen med omsorg undgår man nödvändiga ändringar i senare skeden som blir mera dyrbara eller i värsta fall inte ens går att utföra. En genomtänkt planering skänker en levnadsmiljö som i sig själv utgör en förebyggande fysisk och psykisk hälsovård, vilken i sin tur ger utslag i mera harmoniska människor som kan utföra en bättre insats i produktionen.

Planeringen av vårt samhällsbyggande ombesörjes för närvarande som bekant av primärkommunerna. I någon mån förekommer interkommunal regionalplanering. Framväxten av kommunblocken möjliggör en förbättrad planering genom att större enheter åstadkommes. På ett par håll i vårt land har landstingen gripit sig an regionalplaneringen så att samordningen kan ske för ännu större områden än vad kommunblocken medger. I båda fallen är det emellertid kommunalt huvudmannaskap för planeringsverksamheten. Under senare tid har också diskuterats en centralstyrd riksplanering.

Till årets riksdag har aviserats en proposition om delning av byggnadsstyrelsen. Förslaget har gjorts upp av en arbetsgrupp inom kanslihuset, och enligt detta skall ett planverk inrättas, som blir underordnat kommunikationsdepartementet. Man kan således i detta avseende skilja på två olika vägar för regionalplaneringen, den ena med kommunerna som huvudman och den andra med staten, d. v. s. regeringen som huvudman. I det sistnämnda fallet får man

anta att länsstyrelserna med planeringsråden blir departementverkets organ ute i landet. Metodikvalet har stor betydelse för den kommunala demokratin, långt viktigare än det mångomtalade kommunala sambandet. Skulle de kommunala organen förlora planmonopolet, kan det betyda ett allvarligt steg mot maktlöshet och kanske den kommunala självstyrelsens försvinnande. Så har skett i Holland, och i Italien är utvecklingen densamma.

Under vårriksdagen kommer enligt den förteckning vi fått över väntade propositioner också förslag om riktlinjer för jordbrukspolitiken. Ett led i diskussionen kring förslaget kommer säkert att röra igenläggning av odlad jord. Problemet kommer att tas upp ur skilda aspekter, främst rationellt ekonomiska, men också på ungefär det sätt som Ivar Lo-Johansson gjort i romanen *Traktorn*. Den skildrar livet på en sörmländsk herrgård. Godsägaren beslutar sig av ekonomiska skäl att plantera skog på Fagerkulla äng. Inspektorn, med respekt för generationers odlarmöda, uttrycker sin förtrytelse och säger: »Man borde tillfråga en moralisk instans och alla de döda om man har rätt att lägga jord igen, jord som har brutits under människors svett och kostat så oerhörd möda.»

Det här skall inte fattas som något inlägg i den jordbrukspolitiska debatten, utan som ett inlägg om landskapsvården. Jag är fullt medveten om att var tids ekonomiska lagar måste få verka, dock inte hämningslöst. Det råder knappast någon tvekan om att majoriteten av det svenska folket betraktar odlingslandskapet — öppna fält omväxlande med lövrik hagmark — som något omistligt. Naturligtvis är skogsplanteringen ett alternativ för att få större ekonomisk bärighet på mark som tas ur jordbruksproduktionen. Men behöver det vara det enda alternativet? Många gånger har tanken förts fram att ha betesdrift som en alternativ möjlighet till skogsplanteringen, men det ver-

kar på en lekman som om man ännu inte undersökt det alternativet tillräckligt seriöst. Det är angeläget att jordbruksforskningen satsar hårt på att få fram en ekonomisk lönsamhet för denna produktionsform. Att så sker måste bedömas vara en av de viktigaste landshapsvårdande åtgärderna i dag.

Fritidsintressena står naturligtvis bakom samma önskan. Jag vill i det sammanhanget mer parentetiskt betona vikten av att fritiden blir utnyttjad på ett aktivt sätt. Vi »nutidsittare» behöver väckas för större förståelse för att regelbundet motionerande i frisk luft skulle förbättra vårt hälsotillstånd såväl fysiskt som psykiskt högst avsevärt. Sveriges riksiddrottsförbund publicerade i slutet av förra året en undersökning som gjorts för att beskriva svenska folkets motions- och idrottsvanor. Det gäller således inte tävlingsidrotten, utan vad svensken i allmänhet utövar för idrott och motion. Av sammanfattningen kan utläsas att i 26 procent av våra familjer förekommer över huvud taget ingen idrott eller motionsutövning och att endast 30 procent av svenskarna anser sig motionera regelbundet. Man håller gärna med utredarna när de slår fast att utrymme bör finnas för ökad utövning av idrott och motion. Vi bör observera de gjorda iakttagelserna och på allt sätt stödja en ökad bredd på vår motionsidrott. TV har redan tagit lovärda initiativ i det avseendet, och man får hoppas på en fortsättning.

Mycket vore att säga om miljövård, om biocider, luftföroreningar och det tilltagande bullret, men med tanke på den framskridna tiden och att dessa frågor kommer igen under riksdagens lopp nöjer jag mig med att avslutningsvis citera den skicklige versmakaren Alf Henrikson, som kommer från min grannstad Huskvarna, när han säger följande:

»Pilgrimsfalken skall snart vara borta,
aldrig mera skall glädje fylla vår blick
och vårt bröst åt hans flykt.

Statsverkspropositionen m. m.

Men flugorna lever och rönnbärsmalen
och ängrarna
i allt resistentare stammar som hämtat
kraft
likt de första kristna ur svåra
förföljelsers fasor
och helt visst skall besitta jorden en
vacker dag.
Den är då en blanksliten, nedsnaskad
fattig planet
vars mylla är nedsköljd i havet, vars
skogar är tomma
på blommor och källor och fåglar och
sommardoft
mellan högar av engångsglas kring
tynande städer.»

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det finns två slag av argument som brukar användas för att motivera den politiska demokratin. Den ena är det »negativa». Man pekar på bristerna i andra, konkurrerande statsskick. Man kritiserar godtyckligheten i skilda slag av graderade rösträttskalor. Och man visar på de väldiga riskerna med system där de makthavande inte får offentlig kritiseras. Med den utslutningsmetoden når man slutsatsen att demokratin — fastän själv fylld med ofullkomligheter — är det minst dåliga av samhällsskick.

Den andra argumentstypen är den »positiva». Man betonar värdet av att alla grupper i samhället med den allmänna och lika rösträtten får inflytande över statsmakternas handlande och därmed troligen den förda politiken formas mer i överensstämmelse med de *många* människornas behov och önsningar. När reformerna kan drivas fram utan revolution skapas en ny samhällsanda av ansvarstagande och solidaritet. Och vi vet att politikens former ofta bestämmer politikens innehåll. När många människor med lika rättigheter har att fatta besluten, blir resultaten i regel annorlunda än när makten ligger hos ett fåtal privilegierade.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag tror att de flesta av oss är beredda att begagna båda de här slagen av argument om vi tvingas motivera demokrati. Vår höga värdering av demokrati som arbetsmetod måste självfallet också spela en stor roll för vår hållning i åtskilliga utrikespolitiska konflikter, där friheten är hotad eller där demokratiska krafter inom ett land själva hotar en totalitär regim.

Folkstyrelsens obestridliga framgång i många länder har lett till att själva ordet »demokrati» fått en så starkt positiv värdeladdning att det kommit att nyttjas för en rad inrikespolitiska krav. Många av oss har ofta talat för företagsdemokrati, en demokratisk författning, kommunal demokrati, skoldemokrati, intern partidemokrati och många liknande reformer. Gemensamt för sådana förslag och slagord är att de i regel utgår från de värderingar som vårt styrelseskick bygger på och söker tillämpa dem på andra frågor och områden.

Men det finns många som brukar varna för sådana paralleller. Styrelseskicket är *en sak*, säger de, det utgör politikens spelregler. Men det är fel och missvisande att använda den statsvetenskapliga termen demokrati på områden med helt andra förutsättningar och som i själva verket gäller praktiska avvägningar. De som varnar för analogitänkandet saknar inte argument. Företagsdemokrati måste alltid, menar man, skapa balans mellan de anställdas makt och inflytandet för dem som satsat sitt kapital. Vad är »en demokratisk författning» i en värld där demokratiernas konstitutioner ger en så rik provkarta på olika lösningar? I kommunerna måste det alltid finnas plats för praktisk samverkan om konkreta ting utan att bindas av samma principer om strid och maktbalans som på riksplaneln. Skoldemokrati kan ändå aldrig gå så långt att eleverna får upphäva skolöverstyrelsens läroplaner eller själva utse och avsätta lärare. Och de som förespråkar den interna partidemokrati får inte glömma att man

ständig måste göra en avvägning mellan partikongressens makt och riksdagsgruppens integritet.

Ändå tror jag att vi i alla dessa fem sakfrågor kan få inspiration av de värderingar som har drivit fram den politiska demokrati och att det i samtliga fall kan vara fruktbart att pröva både de negativa och positiva argumenten för en mer långtgående demokratisering.

Jag tar först upp frågan om *företagsdemokrati*. Är det möjligt att mycket länge till bevara den auktoritära beslutsstruktur som än i dag präglar företagen i Sverige? Är det i längden möjligt att de som är anställda i ett företag hålls utanför det organ som fattar de centrala avgörandena och där nästan alla viktiga informationer kan drivas fram, alltså själva styrelsen? Vi som svarar nej på frågorna tror i stället att känslan av medansvar och solidaritet med företaget kommer att förstärkas om de anställda får utse representanter i företagsstyrelsen. Och vi känner inga ideologiska hämningar inför en utveckling som innebär att motsättningarna mellan arbetsgivare och arbetstagare blir ytterligare uttunnade i samverkan för en gemensam sak.

Jag kommer sedan in på frågan om *en demokratisk författning*. Kärnfrågan i den långa debatten om våra kommande grundlagar har gällt hur mycket och hur snabbt man kan låta en aktuell folkvilja, uttryckt i ett riksdagsval, slå igenom i riksdagens och därmed regeringens sammansättning. Alla de konstruktioner, som olika socialdemokrater har fört fram under 1960-talet och som på skilda sätt verkat som spärrar mot folkviljan, har nu avvisats. Tvåkammarssystemet finner inte längre några försvarare. De unga socialdemokrater, som ännu för något år sedan höll fast vid de indirekta valen, inser nu att bara direkta val är möjliga att motivera. Tanken att riksdagen skulle väljas i olika omgångar och ge ett skyddsnet åt en regering som förlorat

ett val fördes ut ur diskussionsrummet i samma ögonblick som socialdemokraterna förlorade valet i höstas. Kvar i debatten står den lösning som den liberala rörelsen arbetat för i nära femton år: en enkammarriksdag som utses direkt vid ett och samma tillfälle. Men kvar i verkligheten står också den föräldrade författning som genom första kammarens existens gjort det möjligt för det parti som i höstas drabbades av det största valnederlaget i sin historia att nu i år återkomma till riksdagen med ett mandat *mer* än tidigare.

Jag tar därefter upp frågan om *den kommunala demokratin*. Blir det på sikt möjligt att lasta på kommunerna allt fler viktiga uppgifter men samtidigt underlåta att se till att författningen ger väljarna chans att effektivt kontrollera kommunalpolitikernas handlande? Nej, det blir nog en orimlig situation. Det är därför beklagligt att socialdemokratien nu tycks ställa som villkor för en författningsreform att riksdagsval och kommunalval skall förläggas till en och samma dag. En sådan lösning vore att lägga avgörande hinder i vägen för den kommunala demokratiens utveckling i ett läge då den i stället kunde gå mot en förnyelse, ty med gemensam valdag kommer ju de lokala frågorna i varje valrörelse att dränkas av den rikspolitiska propagandan. Väljarna kommer inte att få chansen att ställa sina kommunalpolitiker till ansvar.

Personligen anser jag att det också vore ledsamt om man inom oppositionen — trots sitt motstånd mot förslaget i sak — går med på en uppgörelse om gemensam valdag för att nå en författningsreform. Efter en valrörelse där de tre oppositionspartierna gick emot varje tanke på kommunalt valsamband och därefter vann en stor valseger har socialdemokratien ingen rätt att ställa det kommunala valsambandet som ett oeftergivligt villkor för en reform. Det är naturligt att de unga generationer inom alla de tre nuvarande oppositions-

Statsverkspropositionen m. m.

partierna, som uttryckt sin ovilja mot en sådan uppgörelse, inte för framtiden kommer att känna sig bundna av den. Om den gemensamma valdagen verkligen genomföres, kommer nog nackdelarna att snabbt bli så uppenbara att en stark opinion i *alla* politiska läger kommer att kräva en förändring. Det kan i detta läge bli en av 1970-talets viktigaste uppgifter att skilja valdagarna åt för riksdagsval och kommunalval.

Skilda valdagar är visserligen nödvändiga men inte tillräckliga för att ge väljarna möjlighet att fullt ut påverka kommunalpolitiken. Det vore av stort värde, om man i vissa kommuner försökte genomföra en klarare ansvarsfördelning mellan majoritet och minoritet, om det blev möjligt att hålla kommunala folkomröstningar i omstridda frågor, om partierna mer än i dag förde ut kommunala valprogram till väljarna och om man mycket mer än hittills kunde få radion och televisionen att med regionala debatter regelbundet belysa de kommunala frågorna i skilda delar av landet, ty vi närmar oss nu ett läge då kommuner och landsting har så stora befogenheter att vi målmedvetet måste arbeta för att kommunalpolitiken ställs under livlig debatt och effektiv kontroll från väljarnas sida.

Jag berör därefter frågan om *skoldemokratien*. Vi fick under hösten lärarkonflikt ett exempel på hur elevråden kan arbeta i kritiska situationer. Frågan är nu om det är rimligt att hålla företrädare för eleverna utanför de viktiga organen inom skolan. Jag tror inte det. Ju mer aktiva elevråden blir och ju mer erkänt SECO blir som elevernas riksorganisation, desto mer motiverat blir det att successivt öka elevernas inflytande i skolornas förvaltning. Trots flera reformer på senare år finns det ännu mycket att göra. Beslutet om samarbetsnämnder i gymnasier och fackskolor måste t. ex. effektivt föras ut i praktisk verklighet. Vi bör se till att motsvarande samarbetsnämnder inrättas också på grundskolans

Statsverkspropositionen m. m.

högstadium. Elevernas medarbetarskap i klass- och ämneskonferenser måste ges fastare former, och de instanser där lärare och elever samråder bör få ökade befogenheter. Ty här finns chansen att tidigt i varje människas utveckling satsa på hans eller hennes känsla av ansvar för det man fått inflytande över. Att tidigt i livet lära sig samverka efter diskussion mera än handla enligt order kan på sikt innebära en inte oväsentlig fördjupning av hela det demokratiska samhällssystemet.

Till slut *den interna partidemokratien*. Mycket tyder på att makten inom alla de politiska partierna, inte bara över det dagliga handlandet utan också över inriktningen på längre sikt, ligger hos en mycket liten grupp av politiker. Deras handlingsmöjligheter är visserligen ofta begränsade, de tvingas hela tiden ta intryck av opinioner inom och utom partiet. Men medlemmarnas mera direkta inflytande på beslutsprocessen är i regel mycket beskurat. Partikongresserna har alltför ofta varit uppvisningar och blivit fyllda med paraddiskussioner för att visa upp ett enigt och entusiastiskt parti.

Men är det möjligt att i ett välfärds-samhälle engagera tiotusentals människor i hårt partiarbete och samtidigt förvägra dem ett nämnvärt inflytande i klart definierade former över sina partiers politik? Nej, varje ersättning för ett ökat medlemsinflytande är nog dömt att försvaga det parti som försöker. Och många tecken tyder också på att man blir alltmer varse den saken. I det parti jag tillhör har på senare år mycket skett som fördjupat demokratin: kongress på mellanvalår i stället för på valår då debatten blir hämmad, en kraftig stegring av antalet viktiga motioner, en successiv förnyelse av partiprogrammet, arbetsdiskussioner som utmynnar i beslut i stället för de tidigare paradedbatterna, mer tid för de lokala organisationerna att diskutera de frågor som skall beslutas vid

kongressen. Den extra partikongress som socialdemokratien skall hålla i år är kanske också ett uttryck för samma strävan.

Här har vi som är aktiva inom ett parti ett stort ansvar. Ty ju fler människor som ges inflytande över sina partiers agerande, desto bredare blir också basen för de beslut som fattas i riksdagen och för de politiska huvudlinjer som väljarna ställs inför under valrörelserna.

Herr talman! Dessa fem frågor tror jag visar att många problem i dagens svenska politik — också sådana som *inte* avgörs genom beslut fattade i riksdagen — kan få lösningar som bestäms av argument som liknar dem vi brukar anföra för att motivera den politiska demokratin. I samtliga fall kan vi genom »negativ» argumentering — kritisk granskning av möjliga alternativ — upptäcka andra lösningars svagheter. I samtliga fall kan vi också positivt peka på de värden som vi stödjer och stimulerar genom att vidga människornas inflytande över sin skola, sitt företag, sitt parti, sin kommun och sitt land.

Jag tror att dessa områden relativt sett har försummats i den politiska debatten under efterkrigstiden. Vi har ofta blundat för de inneboende möjligheter som ligger i ökat inflytande från fler människor inom olika samhällsaktiviteter. Om debatten i framtiden mer än hittills riktas in på sådana problem, kan man kanske också säga att det innebär en återknytning till en gammal liberal tradition. Det var de liberala idéerna och partierna som tidigare än andra pläderade för att de auktoritära beslutsprocesserna i statslivet skulle ersättas med samråd, öppna överläggningar och majoritetsbeslut. Jag hoppas att liknande tankar på fler och nya områden får sätta sin prägel på den framtida samhällsutvecklingen.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Remissdebatten lider mot sitt slut. De flesta kammarledamöterna har kanske av förståeliga skäl tröttnat på att lyssna till den. Eftersom jag står sist på talarlistan och alltså skall avsluta remissdebatten, skall jag också försöka att inte göra den alltför utdragen.

Den bild som årets statsverksproposition ger av vårt land och dess situation är inte odelat ljus, vilket också har påpekats av en lång rad talare. Ändå är propositionen, också i vad avser dess negativa sidor, ett talande vittnesbörd om välståndets problem. Man kan ju också säga att statsverkspropositionen i viss mån ger en bild av regeringens totalsyn på läget men samtidigt också demonstrerar en brist på nyanser i konjunktur- och näringspolitik, som är anmärkningsvärd och beklaglig.

Förslaget om en näringslivsfond för att främja strukturrationaliseringen inom industrien är i detta sammanhang kanske särskilt intressant. Det har berörts av flera talare tidigare, och även jag vill knyta några reflexioner till denna fråga.

Det kan visserligen ännu vara för tidigt att ta upp förslaget om denna fond till kritisk granskning. Det bör givetvis få anstå tills alla korten lagts på bordet, men det är en fråga som man spontant ställer sig i detta sammanhang: Varför skall detta stöd till näringslivet gå via en särskild fond, när det med fördel hade kunnat bakas in i lokaliseringsstödet? Därmed behöver det inte nödvändigtvis bli lika regionsbundet som lokaliseringsstödet. Ingen kan väl ändå med allvar förneka att hela lokaliseringsproblematiken också är en fråga om strukturomvandlingen i näringslivet.

Inom lokaliseringens ram har vägar skapats för stöd åt näringslivet. Där finns även ett visst om ock alltför begränsat lokalt inflytande, och man har börjat få vissa erfarenheter om hur samhället lämpligen bör gå fram i dy-

Statsverkspropositionen m. m.

lika frågor. Det står också fullständigt klart att lokaliseringsstödet har fått en för snäv ram och att resurserna på ett eller annat sätt måste utökas.

I stället för att bygga vidare på en redan etablerad stödform skapar man nu ännu en, som enligt vad det antyds även kommer att ha en egen administration, i varje fall centralt i det nya näringspolitiska departementet som är aviserat. Motiven förefaller alltså något dunkla. Det är heller inte så anmärkningsvärt att man i t. ex. Norrland med viss förundran mottagit förslaget och frågat sig, om detta innebär att regeringen inte är beredd till de nya krafttag och insatser på lokaliseringens område, som erfarenheterna hittills visat måste bli nödvändiga.

Det saknas ett klarläggande besked från regeringens sida i denna fråga. I stort sett torde lokaliseringens politik under den tid, drygt ett och ett halvt år, som den bedrivits i sin nuvarande form, ha givit positiva erfarenheter, med ett enda betydelsefullt undantag: effekten har inte blivit den önskade i det norrländska inlandet. Den mest aktuella näringspolitiska frågan förefaller mig därför vara att komplettera lokaliseringsstödet med hänsyn till vunnna erfarenheter. Detta måste ske genom en differentiering av villkoren, som tar hänsyn till det norrländska inlandets speciella problem, t. ex. kapitalknappheten. Bristen på riskvilligt kapital har där uppenbarligen medfört att förutsättningar i tillräcklig utsträckning inte förelegat för att lokaliseringsstödet i sin nuvarande utformning skulle kunnat utnyttjas. Förutsättningar måste alltså skapas för ett kompletterande stöd, så utformat att det tar hänsyn till näringslivets struktur i Norrlands inland.

Nu har det i skilda sammanhang diskuterats hur detta stöd skulle utformas. Det har därvid bl. a. ifrågasatts en kvotering av lokaliseringsstödet mellan skilda regioner. Detta är naturligtvis tänkbart, men ett bättre alternativ

Statsverkspropositionen m. m.

vore sannolikt en differentiering av stödet på så sätt, att det för företag och projekt i inlandet skulle kunna beviljas en större andel än till det norra stödområdet i övrigt. En maximering av lokaliseringsstödet till exempelvis 75 procent av beräknade kostnaden skulle självfallet underlätta etableringen och kompensera bristen på riskvilligt kapital.

Det är reformer av denna art i regeringens näringspolitik som man från Norrland och dess inland med skärpa efterlyser. Såvitt för dagen är bekant, kommer inte den nu aviserade näringsfonden att få denna effekt och detta användningsområde. Tvärtom förefaller det som om regeringen genom tillskapande av denna fond har velat bredda sitt register och skapa ännu en faktor för inflytande över näringslivets utveckling. Om i stället resurserna disponeras för att bygga vidare på lokaliseringens erfarenheter med målsättningen att kompensera de brister man nu är klar över finns, hade detta varit ett konstruktivt bidrag till bl. a. Norrlands utveckling. Nu vet vi inte vad det blir. Det kanske stannar vid ett bidrag till *statsinflytandets* utveckling.

Tyvär är väl emellertid näringslivsfonden i princip betecknande för regeringens syn på den ekonomiska utvecklingen i vårt land. Det finns en obägenhet från regeringens sida att beakta särarten i skilda landsdelars utveckling. Man vill ogärna vika av från vägen till generella och centraldirigerade åtgärder. Det norrländska inlandets speciella strukturproblem har man ännu inte på allvar gripit sig an med. Att försvara detta handlande med att hänvisa till lokaliseringens politik går inte längre, eftersom vi vet, att lokaliseringens politik i dess nuvarande utformning ur inlandets synpunkt är något av ett misslyckande.

Vi behöver bara gå på andra sidan av vår långa riksgrens mot Norge för att erfara hur en annan syn på dessa frå-

gor också ger en annan och positivare effekt. Den norska lokaliseringens politik har en väsentligt starkare lokal anknytning på grundval av ett reellt lokalt inflytande. De svenska planeringsråden har med sin rådgivande funktion uppenbart haft svårt att finna sina arbetsformer. Här behövs sannolikt en översyn.

Det är för övrigt betecknande att landstingen i allt flera län skaffar egna organ för näringspolitiska frågor. Det får väl tas som ett tecken på att planeringsråden i sin nuvarande form inte motsvarar de förväntningar som man ställer på deras funktion. Bakom detta ligger naturligtvis den omständigheten, att råden fått en alldeles för betydelslös funktion och inte fått ansvar eller förtroende att avgöra den enklaste fråga.

En annan närbesläktad fråga, som just nu är av central betydelse i nedre Norrlands inland, är vägnätets utbyggnad i förbindelse med omläggning av virkestransporterna. De stora kraftverksintressenterna har gått i täten för en nedläggning av flottningen längs Ljungans och Indalsälvens flodsystem. Även om man kan vara delvis kritisk i dessa synpunkter, bland annat i det avseendet, att t. ex. det enskilda skogsbruket inte haft möjlighet att reellt öva ett inflytande över denna utveckling, får man nog acceptera densamma.

Tyvär förefaller det emellertid inte som om man från statsmakternas sida velat förstå vad som här varit på gång. I varje fall har denna stora omfördelning av gods från flottning till landsvägs- och järnvägstransporter av allt att döma inte i tillbörlig omfattning beaktats när det gäller medelstilldelningen för vägnätet inom de berörda områdena.

Detta har föranlett kommunerna i Jämtland och Medelpad att i sina yttranden över förslaget uttala stark oro över det bristfälliga vägnätet och ifrågasätta hur det skall bli möjligt att klara de nya, stora anspråken. Denna ge-

nomgripande omläggning av skogs-transporterna borde givetvis från samhällets sida förberetts genom en force-rad upprustning av vägnätet. Även på det området märker man dock obenägheten från regeringens sida att ta hänsyn till den lokala utvecklingen.

I bilaga 8 till årets statsverksproposition, som berör kommunikationsdepartementet, anför departementschefen bl. a. följande: Styrelsen — d. v. s. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — anser, att »frågan om övergång från flottning till landsvägstransport bör bedömas med utgångspunkt från samhällsekonomiska överväganden, varvid även andra transportmedel bör tas med i bedömningen. Jag delar styrelsens uppfattning i denna fråga och vill understryka vad styrelsen uttalat om att vissa lönsamhetsundersökningar inom verket visat, att transportkostnadsvinsterna vid total ombyggnad av de mindre viktiga virkestransportlederna inte står i rimlig proportion till de belopp som måste investeras. Ett beslut om övergång från flottning till landsvägstransport får inte anses innebära åtagande från statens sida i fråga om upprustning av vägar inom ifrågavarande flottledssystemens område.»

Man kan kanske ha en viss förståelse för de citerade synpunkterna. Vad man dock inte får glömma bort är de stora olägenheter som uppstår för tredje parten i detta sammanhang, nämligen det enskilda skogsbruket. I berörda flottningsföreningar har företrädarna för det enskilda skogsbruket, skogsågarföreningarna, cirka 20 procent av röstetalet, medan bolagsskogsbruket, som har tagit initiativet till flottningsnedläggelsen, förfogar över 80 procent av röstetalet och således helt har kunnat avgöra denna fråga.

Utvecklingen inom det norrländska inlandets basnäringar, jord- och skogsbruk, inger nu bekymmer. Till en del får detta tillskrivas regeringens allmänna attityd, men till en del är det bero-

Statsverkspropositionen m. m.

ende av den snabba strukturomvandlingen som drabbar omedelbart och hårt i bygder med ett ensidigt näringsliv. Om man i detta skede dessutom aktualiserar länens fortbestånd, vilket nu kommer att ske, är det givetvis att ytterligare lägga sten på en redan tung börda. Även om en viss pressdiskussion är i gång, är det väl i dag för tidigt att här aktualisera frågan. Jag tror emellertid att det med hänsyn till den pressdiskussion som varit är nödvändigt att här slå fast, hur realistiskt det är att tillskapa större administrativa enheter i Norrland, där avståndsfaktorn redan är besvärande. Den enda effekten av en sådan reform skulle förmodligen vara en sänkt standard för innevånarna och därmed också ett spolierande av möjligheterna till en fortsatt framgångsrik insats på det lokaliseringspolitiska fältet.

Herr talman! Borde vi inte ha kommit så långt i vårt land att vi skulle kunna acceptera regioners och bygders rätt till eget liv och rimlig utveckling såsom vägledande för den ekonomiska politiken? Målsättningen borde väl i så fall vara att med samhällets hjälp utjämna skillnader mellan skilda regioners ekonomiska och näringspolitiska förutsättningar.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad den anginge det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1967 skulle utgå, till bevillningsutskottet, i vad propositionen berörde utgifterna för riksdagen och dess verk m. m., till bankoutskottet och, i vad propositionen avsåge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den anginge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 79—81 till konstitutionsutskottet, motionerna nr 82—94 till statsutskottet, motionerna nr 95—101 till bevillningsutskottet, motionerna nr 102—105 till bankoutskottet, motionerna nr 106—117 till lagutskott, motionerna nr 118 och 119 till jordbruksutskottet samt motionerna nr 120—123 till allmänna beredningsutskottet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 23—den 27 januari 1967 för beivrande av session med Europarådet i Strasbourg.

Stockholm den 20 januari 1967

Gösta Jacobsson

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 124, av herr *Hansson, Torsten, m. fl.*, om en svensk vitbok i Vietnamfragan;

nr 125, av herr *Blomquist*, om tillkännagivande i förväg av yrkande under överläggning i kammare;

nr 126, av herr *Pettersson, Arne, m. fl.*, angående upptagande av namn på kandidatlista vid allmänt val;

nr 127, av herrar *Schött* och *Strandberg*, angående mandattiden för kommunstyrelse och nämnder;

nr 128, av herrar *Nyman* och *Lundberg*, angående den framtida disposi-

tionen av verkstadsresurserna inom försvarets teleunderhåll;

nr 129, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Bengtson*, om upprustning av militära förläggningslokaler;

nr 130, av herr *Svenungsson m. fl.*, om höjt anslag till Bidrag till Sjövärns-kåren;

nr 131, av herr *Werner*, angående det svenska biståndet till u-länderna;

nr 132, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, angående vuxenutbildningen;

nr 133, av herr *Ernulf*, angående juristutbildningen vid Göteborgs universitet;

nr 134, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, om inrättande vid karolinska institutet av en professur i perifer kärnkirurgi;

nr 135, av herr *Larsson, Lars*, och herr *Söderberg*, om avveckling av statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet, m. m.;

nr 136, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, om statsbidrag till kommun för transport av rörelsehindrade elever;

nr 137, av herr *Björk* och herr *Hansson, Torsten*, om utredning angående invandrade minoriteters bibehållande av sin egenart;

nr 138, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, om utredning rörande samhällets vårdpolitik;

nr 139, av herr *Svanström m. fl.*, angående bostadskvoten för kommuner inom turist- och fritidsområden;

nr 140, av herr *Blomquist*, om en storflygplats i Öresundsregionen;

nr 141, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om utredning angående utformningen av den svenska rymdverksamheten;

nr 142, av herrar *Åkesson* och *Skårman*, om hjälptelefoner vid allmänna vägar;

nr 143, av fru *Diesen* och herr *Lidgard*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till stöd åt konstnärer;

nr 144, av herr *Magnusson m. fl.*, angående kustbevakningens befogenheter vid fisketillsyn;

nr 145, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Fälldin*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

nr 146, av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.*, om efterlevandepension till fru Anna Nordqvist;

nr 147, av herr *Petersson, Harald*, om höjt anslag till Utbildning av ungdomsledare;

nr 148, av herrar *Stefanson* och *Skårman*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Patent- och registreringsverket: Avlöningar;

nr 149, av herr *Åkesson* och herr *Petersson, Erik Filip*, om avveckling av dyrortsgrupperingen;

nr 150, av herr *Hansson, Torsten, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten;

nr 151, av herr *Hedström m. fl.*, angående taxering såsom jordbruksfastighet eller annan fastighet;

nr 152, av herr *Jacobsson, Gösta*, angående den särskilda varuskatten på tekniska preparat;

nr 153, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, angående beskattningen av realisationsvinst vid försäljning av aktier;

nr 154, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om en allmän översyn av arvsbeskattningen;

nr 155, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, angående den s. k. 80-procentregeln vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen;

nr 156, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Wirtén*, om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes på utställning;

nr 157, av herr *Lundberg*, om undantag från den allmänna varuskatten för proteser;

nr 158, av herrar *Lundberg* och *Stefanson*, om ändring av uppbördsterminerna för allmän varuskatt;

nr 159, av herr *Lundström*, angående ränta vid skatterestitution;

nr 160, av fröken *Mattson*, angående förvärvsavgiften för gift kvinna;

nr 161, av herr *Ottosson m. fl.*, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag;

nr 162, av herr *Ottosson m. fl.*, angående den skattemässiga avskrivningen på maskiner och inventarier;

nr 163, av herrar *Svanström* och *Wikberg*, om undantagande från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet;

nr 164, av herr *Sörenson* och herr *Olsson, Johan*, om angivande på debetsedel av u-landsbidrag;

nr 165, av herr *Carlsson, Oscar, m. fl.* om en branschutredning inom pappers- och massaindustrien;

nr 166, av herr *Högström m. fl.*, om utredning angående befolkningsomflyttningen;

nr 167, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier;

nr 168, av herr *Ottosson m. fl.*, om ändrade former för utlåning från allmänna pensionsfonden;

nr 169, av herr *Schött m. fl.*, om ett biografiskt verk om ståndsriksdagen;

nr 170, av herr *Bengtson m. fl.*, angående trafiknykterhetsbrott inom sjöfarten;

nr 171, av herr *Blomquist*, om ersättning åt enskild för kostnad i förvaltningsförfarande;

nr 172, av fru *Segerstedt Wiberg*, angående hävande av adoption;

nr 173, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, om studiemedel till vuxen studerande;

nr 174, av herr *Carlsson, Oscar, m. fl.*, om lagstadgad varseltid vid företagsnedläggningar och större personalinskränkningar;

nr 175, av herr *Gustavsson, Bengt*, och herr *Olsson, Manne*, om rätt till fickpengar för intagen å anstalt;

nr 176, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Sörenson*, om utredning angående en allmän försäkring för begravningshjälp;

nr 177, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, angående beräkningen av arbets-

givaravgift enligt den allmänna försäkringen, m. m.;

nr 178, av fru *Landberg m. fl.*, angående barnpensionen inom den allmänna försäkringen;

nr 179, av herr *Petersson, Erik Filip*, och herr *Nyman*, angående det inkomstprövade tillägget till studiebidrag;

nr 180, av herr *Hermansson m. fl.*, om skydd för enskild markägare mot skadeverkningar av provisoriskt byggnadsförbud;

nr 181, av herr *Magnusson m. fl.*, angående lån från räkfiskelånefonden;

nr 182, av herr *Svanström* och herr *Pettersson, Harald*, angående dispositionen av domänverkets markfond;

nr 183, av herr *Svenungsson m. fl.*, om höjt anslag till stödfartyg för sillfisket på Nordsjön; samt

nr 184, av herr *Ottosson m. fl.*, angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Olsson, Johan*, (cp) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet: »Är Statsrådet villig medverka till att framställning kommer till stånd av en sådan upplysningsbroschyr rörande kreditformerna för mindre företag, som förordades i det av riksdagen 1962 godkända utlåtandet nr 23 från bankoutskottet?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.17.

In fidem

K.-G. Lindelöw